KNJIGA XV. KATEHETSKA KNJIŽNICA KNJIGA XV.

Miro Želimir
cand. theol
Zagreb

GRAĐA ZA
POVIJEST HRVATSKE KATEHEZE

SVESKA I.

RAZVOJ KATEHEZE DO GOD. 1900.

IZ VRELA SABRAO I POREDAO
RELIG. PROF. FERDO HEFFLER
PRAVI ČLAN HRVATSKOGA PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNOGA ZBORA

S 8 SLIKA I 2 TABLE

U ZAGREBU 1932.
TISAK NADBISKUPSKE TISKARE.

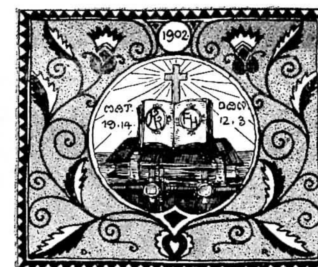
GRAĐA ZA
POVIJEST HRVATSKE KATEHEZE

SVESKA I.

RAZVOJ KATEHEZE DO GOD. 1900.

IZ VRELA SABRAO I POREDAO
RELIG. PROF. FERDO HEFFLER
PRAVI ČLAN HRVATSKOGA PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNOGA ZBORA

S 8 SLIKA I 2 TABLE

U ZAGREBU 1932.
TISAK NADBISKUPSKE TISKARE.

Pretiskano iz »Kršćanske Škole«.

JUBILARNA PUBLIKACIJA

POVODOM NAVRŠENOGA

VII. lustra »KRŠĆANSKE ŠKOLE«,
VI. lustra »KATEHETSKE KNJIŽNICE« i
V. lustra »HRVATSKOGA KATOLIČKOGA KATEHETSKOG DRUŠTVA«.

Predgovor.

Nisam nikada slutio, da ću biti prisiljen baviti se podrobnim proučavanjem prošlosti naše kateheze, jer sam se, gledajući uvijek naprijed, posvetio samo usavršavanju katehetične metode. A ništa nije lakše, nego ekscerpirati gotove izvještaje d r u g i h o tome, što su uradili t r e ć i. Pogotovu, kada su i oni »drugi« i oni »treći« — stranci. Ali budući da se počela u novije doba tako pretjeravati potreba te povijesti, koje uostalom još ni danas nemamo, da je pače propisana za katehetične ispite povijest kateheze kao neka posebna disciplina a potiskivana je (ili potisnuta) metodika; i budući da su se nekoje novije povijesne činjenice počele **službeno** prikazivati na neispravan način: bio sam prisiljen da se primim toga napornog posla, koji iziskuje i mnogo vremena, pa da potražim činjenice na vrelu i kritički ih prikažem onakovima kakove jesu. Radi objektivnosti sam uvrstio i primjere, koji ne pokazuju napretka u razvitku kateheze.

Pripominjem, da nisam pribirao podatke o općem uzgoju, nego s a m o o k a t e h e z i, i t o z a o s n o v n u š k o lu. Zato redovito donosim s a m o r a d o v e k a t e h e t i č n i h (ne katehetskih) pisaca i to onih za o s n o v n e š k o l e. Pribiranje građe za srednje škole prepuštam srednjoškolskim drugovima.

Znam, da ima u tom prikazu i nedostataka osobito gledom na bivšu Krajinu, Bosnu, Dalmaciju i Istru, jer je to prvi pokušaj, da se kritičkom građom postave temelji povijesti hrvatske kateheze, i jer nisam imao suradnika. Zato molim čitače, neka ne ističu da je prikaz manjkav, nego neka mi radije šalju podatke, kojih ovdje nema, da se može njima poslužiti budući sastavljač povijesti hrvatske kateheze. Njih ću upotrebiti u II. svesci »Građe« s naznakom vrelâ.

Brojne promjene teksta pokazuju, da sam te dvije godine, što je »Građa« izlazila u »K. Š.«, prikupljao i upotrebio nove podatke.

Pisac.

Ispravi!

Str. 15 red 22 g. mjesto Hirschler čitaj Hirscher.
„ 16 „ 18 g. „ Anschaung „ Anschauung.
„ 18 „ sred. „ metoda „ metode.
„ 23 „ 11 g. „ Linde „ Linden.
„ 24 „ 2 d. iza Jambrečak „ a Knechta je
„ 26 „ 10 g. mjesto 1774. „ 1777.
„ 27 „ 11 g. Iza: „zagrebačke“ čitaj: („Kolo mladih rodoljuba“). Isto str. 51. r. 9 d.
„ 27 „ 13 g. Iza: prijevod, čitaj: Gruberovih Kateheza g. 1855., a onda
„ 28 „ 14 g. mjesto Matija čitaj Mate.
„ 28 „ 9 d. „ 1576. „ 1563.
„ 39 „ 4 d. iza „ih“ čitaj: je prvi put 1855. i
„ 45 „ 17 g. „ 1851. „ Buchdruckerei Dr. Lj. Gaj.
„ 45 „ 18 g. „ Traut, „ prvi superior Čč. Ss. Mil.
„ 46 „ 19 d. mjesto Ilijaševićeve čitaj: Ilijaševićeva.
„ 47 „ u margini r. 1. iza: apsolutizma, dodaj: uz Ratio educationis djelomice i . . .
„ 48 „ 17 d. mjesto prosvjeto čitaj: prosvjetno.
„ 49 al. 5. 6. g. „Novotny“ mjesto petit ima biti borgis.
„ 49 u sred. mjesto 1876. čitaj: 1867.
„ 49 16 red d. „ 43. „ 44.
„ 49 al. 1. d. „Naročito“ ima doći ispred al. 3. „Učiteljstvo“.
„ 51 red 4. 5. d. petit: Havliček . . . do „štokavštine“ briši.
„ 52 „ 12 d. mjesto „predavati“ do „katekizam“ čitaj: ponavljati i vježbati preduzeto učivo.
„ 54 „ 11 i 12 d. od 1866. dalje do „u iskrici“ briši i čitaj: osam brojeva) traži u . . .
„ 57 „ 3 d. iza „sadržine“ dodaj borgis: Preradio je i ponovo izdao Novotnyjevu „G o j i d b u i O b u k u“.
„ 78. „ 19 d. mjesto „Sada“ do „umirovljen“ čitaj: Umro je u Vinkovcima 1932.

I.

Psihologijska katehetična metoda kod Nijemaca i u nas.[1]

1. Uvod.

Prije nego se pojavio katekizam u današnjem obliku, polagali su hateheličari glavnu važnost na biblijske pripovijesti, kojima su razjašnjivali istine vjere i ćudoređa. Kad se pak pojavio današnji katekizam u obliku dijaloga, gdje su te istine sadržane u obliku strogo određenih termina i definicija, promijenio se i obični put katehetskoga rada. Počeše naime polaziti od teksta katekizma, to jest razlagati sadržinu katekizma (analiza teksta) i polagati težišnicu obučnoga rada na pametovanje.

Tomu imade više razloga. Najvažniji je svakako taj, što katehet, dok se drži po Crkvi odobrenog katekizma, imade najveće jamstvo, da se ne će udaljiti od Bogom objavljene istine. Taj je način obučavanja osim toga i najkraći i najlakši. Ako naime katehet iz bilo kojeg razloga ne dospije, da katehumenima stvar istumači, oni će je ipak naći u katekizmu, pa će je, kažu, naizust naučiti, a kad odrastu i razumjeti. Ta se primitivna metoda uoptrebljavala i kod svjetovnih predmeta, jer su istom u novije doba počeli didaktičari uporavljati tekovine psihologije na obučni rad.

Ipak se uvijek naglašavalo načelo: »*Snizi se do shvaćanja dječjega!*« Ali u čemu se sastoji to »snizivanje«, rijetkima je bilo jasno. Redovito su to »snizivanje« svađali na dječji način govora i na naknadnu ilustraciju pojmova s pomoću primjera.

Istom nas je psihologija uputila, u čemu se sastoji to »snizivanje«: vodi učenike od konkretnoga k apstraktnom, od poznatoga k nepoznatom, od bližega k daljem. Time je i od svjetovne znanosti dobila sjajnu potvrdu metoda Isusova, sv. Petra, sv. Augustina i drugih otačkih velikana. Komenski i Pestalozzi ih ramo oponašaju.

[1] Osim informativne svrhe povodom su ovomu prikazu neka novija nastrana nastojanja, koja idu za tim, da ucijepe našemu mlađem svećeničkom naraštaju uvjerenje, da je naša katehetična metoda tobož njemačka, »münchenska«. Naučava se službeno na pr. ovo: »U nas je **münchenska metoda** našla glavnoga svog zagovornika u . . . (navodi se ime), koji **ju** je opetovano u stručnim listovima i brošurama . . . te u katehetskim sastancima (sic!) teoretski i praktički zagovarao i branio, pa je u **njezinu** duhu izradio i oba svoja Rukovođa . . . Uglavnom je njegova zasluga, da smo se mi . . . upoznali s **tom** metodom i da se mladi kler i mlađe učiteljstvo naše zagrijalo za **ovakovo** (tobož münchensko) obrađivanje religijske građe.«

Naši su se katehetičari dakako odmah kušali okoristiti u svom radu tom psihološkom zasadom. Do savršenstva je dotjeraše H e r b a r t i Z i l l e r. Ali te zasade nisu bile upotrebljive u svojoj racionalističkoj formi za obuku u nauku vjere. Prema navedenim didaktičarima naime ima učenik pronaći iz konkretnog učiva istine, i samo one »vjerovati«, do kojih može doći sravnjivanjem dviju ili više činjenica (III. stupanj: združivanje). Naši dakle katehetičari primiše ono, što je kod obuke u nauku vjere uporabljivo (prastaro isusovačko načelo: praepositio, explicatio, applicatio),[2] a racionalistički postupak »združivanje« zamijeniše »razvijanjem«, da učenik ne luta tražeći istinu, nego ga katehet kao zastupnik Crkve i tumač njezinih istina dovodi preko konkretnog učiva do gotovih vjerskih zasada.

Dakle se poslije 15 vijekova vratismo k sv. Augustinu!

2. Novije pristaše sv. Augustina.[3]

Budući da je sveti Augustin uzimao sv. Povijest za osnovku svojoj obuci, zato njegov postupak nazivaju »historijskom metodom«. Ta je metoda sv. Augustina imala svojih pristaša i poslije 16. vijeka i to toliko i tako znamenitih, da možemo govoriti o posebnoj »*historijskoj katehetičnoj školi*«.

a) N a s t r a n a s t r u j a.

U težnji, da bude način obučavanja što konkretniji, postaviše neki katehetičari načelo: »*Samo Biblija bez katekizma*«. — Ali se taj postupak protivi zahtjevu moderne didaktike, koja traži, da se ono, što je u konkretnom učivu bitno, sabere i podade učenicima ukratko (Zusammenfassung). To treba da mu bude trajnom duševnom svojinom u praktičkom životu; a kod vjeronauka napose, gdje ima istina, koje su *zapovjeđene* da se znadu (necessitate praecepti), pače su neke i za spas potrebne (necessitate medii), pa treba da svaki vjernik znade te istine doživotno.

To se može postići najlakše čestim pametovanjem tih istina, pa zato moraju one biti stegnute u kratkim rečenicama (katekizam).

Od velikih katehetičara imademo samo dvojicu pristaša te protukatekizamske struje:

1. H i r s c h e r, prof. morala i pastorala na sveučilištu u Tübingenu i Freiburgu, napokon dekan u Freiburgu. Umr'o je god. 1865. Njega označuju ocem one škole, koja hoće da osnuje vjersku obuku na Bibliji, a otklanja »rubrike i formule«, katekizma. On je htio katekizam zamijeniti biblijskim pripovijestima. Napokon je uvidio, da je taj obučni put nemoguć, pa je izdao katekizam, ali pretežak. — Slično se desilo najsposobnijemu Hirscherovu učeniku

[2] Ili: Exemplum, regula, applicatio. »Život« 1927. str. 348.

[3] Dalje iskorišćujemo, od česti doslovno, više mjesta iz spisa Joh. E i s i n g a: »Die katechetische Methode vergangener Zeiten in zeitgemässer Ausgestaltung«, Beč 1905.

2. M e y - u, župniku u Schwörzkirchu, biskupije Rottenburg. Niti on nije htio štogod znati za katekizam. On je pače »najodriješitije i iz unutrašnjeg uvjerenja« prosvjedovao, da mu imadu učenici u rukama kartice s izrečicama za pametovanje. Ali po njegovoj smrti nisu se osvrtali na njegov prosvjed i izdaše iz njegovih kateheza zbirku rečenica za pametovanje pod naslovom »Der Religionsunterricht für die ersten Schuljahre«. — »Kako to može biti«, pita o. Linden, »da pozniji izdavači nisu uvažili Meyov prosvjed, i da su izdali tu knjižicu? Iskustvo nije dalo pravo Meyu. Ali kako to može biti, kada je, kako sâm Mey uvjerava, izdao svoje djelo na temelju dugogodišnje prakse i iskustva? Da, ali je velika razlika između iskustva i iskustva. U iskustvo pojedinaca ulazi mnogo subjektivnoga i individualnog, i što je čovjek osobno sposobniji, to će se njegovo iskustvo manje pokrivati s općim iskustvom. Poteškoće, koje za nj jedva postoje, drugim su nesavladive«. — Dakle slijed učiva u Meyevu katekizmu udešen je prema biblijskim crticama.

b) I s p r a v n a s t r u j a.

Amo pripadaju noviji katehetičari, koji traže, da se katekizam oslanja na Bibliju, da se na njoj temelji i iz nje »raste«. Tako se opet vraćamo u starinu prije luterovstva, kada se nije znalo za današnji dijaloški katekizam, a ujedno uvažavamo dobre strane današnjega katekizma.

Ali budući da je to spajanje bilo teško provoditi u praksi, jer su oblici obiju udžbenika različiti, zato su počeli to spajanje provoditi već u udžbeniku, koji donosi i konkretno učivo Biblije i pripadno učivo katekizma. Takav se katekizam, spojen s Biblijom, zove »*historijski katekizam*«.

3. Augustin Gruber.

Hirscher, Gruber i drugi metodičari prošloga vijeka ustadoše svom snagom protiv racionalizma, koji je za kršćanstvo ubitačan. Najučeniji protestantski katehetičar Zezschwitz veli: »Historijska metoda bila je onaj ljekoviti protuotrov, što ga oni (katolički katehetičari) upotrebiše, da obrane s jedne strane najviši ugled Boga, koji vlada svakim čovječjim razumom, s druge strane povijesnički karakter činjencâ objave kao formalnoga principa kršćanske kateheze«.

Dakako, svaki od tih velikana učinio je to na svoj način. — »Gruber je upotrebio historijsku metodu samo za razlaganje katekizma, dok je Hirscher htio isti katekizam konstruirati prema hi-

storijskoj metodi, što dakako (onda) nije moglo uspijevati«. (Schöberl).

Bitnost Gruberove metode.

Glavna načela njegove metode su ova:

a) Ima se u obuci *djelovati na cijeloga* (duševnog) *čovjeka:* na njegov razum, volju i čuvstva. Jer »vjera po sebi je samo dijelom stvar spoznaje; ona je najvećim dijelom stvar čustva i težnje«. Ima se obučavati »prema metodičnoj temeljnoj zasadi harmonijskoga izgrađivanja sviju duševnih sila.« »Može li se očekivati, da će moć spoznaje biti djelatna, ako ne prethodi interes u čuvstvu?«

b) *Obuka ima biti zorna.* »Shvaćanje je po prirodnim zakonima prvo, a postignuće spoznaja je prva zadaća kateheta. Zakoni moći spoznavanja traže postepeno napredovanje od osjetnoga k umnom, od konkretnoga k apstraktnom.« Imaju se pripovijedati pripovijesti i događaji.

c) *Apstraktno se ima dobiti postepeno.* »U tom razredu (najnižem) još ne radim oko toga, da stvorim potpuno razvite pojmove, već se zadovoljavam nepotpunim, ali uvijek strogo istinitim razvijanjem pojma.«

d) Svaka kateheza treba da ima jedan *jedinstveni tema.* To načelo provodi Gruber u svim svojim katehezama. I kada tumači nešto različitije stvari, on ih dovodi u stvarnu vezu.

e) U djeci treba *buditi interes* za obuku. U tom polazi Gruber sa sv. Augustinom »s temeljne zasade, da to veselje, taj blagi interes mora biti u onomu, koji obučava, i to u najdubljoj unutrašnjosti njegova srca«, da »u katehumenima pobuđuje pozornost na svoju obuku i time im neprestano čini obuku zanimljivom«.

f) Kod obučavanja valja se *držati stalnoga reda.* »Kod historijskog (obučnog) puta počinje se *podavanjem* pojedinoga učiva (historijskoga), a ovo se prikladnim ispitivanjem učvrsti u pameti i razumijevanju«. Ovo »prikladno ispitivanje« naziva Gruber na mnogobrojnim mjestima »*razjašnjavanjem i razvijanjem* pripovijesti,« pa i ukratko »razjašnjavanjem«. »*Poslije toga* se dotično mjesto u katekizmu pročita i spoji se s cjelinom novim pitanjima.« »Na koncu svake kateheze moramo ono, što smo predavali, *sabrati,* i odmah *primijeniti* na život katehumenâ«.

g) Kao *konkretno učivo* upotrebljava Gruber *prije svega biblijske pripovijesti.* »Ako se svaka materija, koju želimo predavati, počne s pripoviješću iz Božje objave — s pripoviješću, iz koje se može izvaditi ili zornom učiniti istina vjere ili ćudoređa, što je treba predati, i ako se ta pripovijest katehumenima pripovijeda jasno i shvatljivo, tada će se rijetko promašiti svrha, da se pozornost uzdrži budnom.« Osim toga preporučuje Gruber pripovijesti o mučenicima i drugim svecima i iz crkvene povijesti. »Po sebi su dobre i pripovijesti o dobroj i zloj djeci, da se učine moralne nauke shvatljivima i da se ponukaju djeca na nasljedovanje.« Ali se kod

toga treba osvrtati na Boga i Njegov zakon. — Treba upotrebljavati starozavjetne tipe, alegorijske prispodobe, i ono što je djeci poznato iz »viđenja i kruga njihova mišljenja«.

Drugdje kaže Gruber: »Ovi propisi, odjeveni u običajeni jezik znanstvenoga sistema, glasit će ovako: »Da se u katehetičnoj obuci postupa s uvažavanjem Boga, koji objavljuje, ali ujedno da se djeluje na sve duševne sile, i da se tom obukom postigne cilj: čista religiozna ćudorednost, treba:

1. polaziti od povjesnog prikazivanja objavljene nauke;

2. ali ovo povijesno prikazivanje treba tako razviti, da se u povijesti objavljeni pojmovi jasno shvate..., i

3. da se (shvaćene istine) »primijene za probuđivanje svete ljubavi i da se pritegne volja k čvrstoj odluci, stalno živjeti prema pravo shvaćenoj nauci.«

Napose kod »razvijanja« ili »razjašnjavanja« pripovijesti preporučuje Gruber erotematički oblik, »jer se tako čvršće podržava učenikova pažnja i jer se odgovorima katehumena više unapređuje razvitak duševnih sila... i pravično prosuđivanje čovječjih djela.« Kod razjašnjavanja »valja pridržati jezik katekizma i Crkve. No kod tumačenja toga jezika valja se opet spustiti.«

Ne smije biti ni jedne kateheze, gdje se ne bi došlo na koncu razjašnjavanja do tumačenja katekizma. Zato u svojim katehezama često veli Gruber: »Sada čitajte u katekizmu, gdje je ukratko sve, što sam vam pripovijedao« ili slično. — Da je Gruberu »skupljanje« (Zusamenfassung) ili shvaćanje osobito važno, vidi se iz njegovih »Katechetische Vorlesungen«, gdje traži: »Na koncu svake kateheze treba sakupiti (u kratko, u katekizam) ono što se predavalo«.

Jezgra Gruberove metode vidi se iz ovih riječi: »Ostaje istina, da mora katehet najprije uzeti povijesničku objavu, iz koje se izvode nauke, a ne tumačiti simbol, molitvu Gospodnju i zapovijedi samo suhim rečenicama.« Jer »sve, što od obučne metode prosijeva na sv. Augustinu, sasvim je upotrebljivo za obučnu metodu kod naših katehumena, pa samo tom metodom poučavamo pravo i svrsishodno.«

Gruber dakle svađa svoju metodu na metodu sv. Augustina.

*

Time, što smo opširnije razmotrili Gruberovu metodu, ne ćemo reći, da i drugi veliki katehetičari, napose oni prošloga stoljeća, nisu radili slično. Ima ih takvih mnoštvo. Ali smo razmotrili metodu Gruberovu zato, jer se na njoj kao na najsavršenijemu tipu katehetičara prošloga stoljeća vidi, kako su oni duboko poznavali dječju dušu i njezine zakone, i svoj rad usavršivali prema napretku psihologijske znanosti svoga vremena i svojemu geniju.

4. Münchenska škola.

God. 1900. počeli su članovi »Münchenskoga katehetskog društva« raditi do onda neviđenim zanosom oko usavršavanja katehe-

tične metode. Tomu su pokretu na čelu stajali dr. *Weber i Stieglitz*. Brzo sakupiše oko sebe četicu najvrsnijih katehetičara iz Njemačke i Austrije. Stari »Katechetische Blätter« postadoše god. 1900. organom münchenskoga katehetskog društva i počeše se uz odobranje duhovne oblasti baviti u prvom redu pitanjima vjeronaučne obuke, to j. katehetičnom metodom.[4]

Njihov je rad međutim bio slabo ili nikako poznat izvan kruga čitača »K. Bl.«. No godine 1903. iznesoše Münchenci plodove svoga rada pred znameniti *salzburški tečaj,* koji je njihov rad u glavnom odobrio. Time postade to društvo poznato po čitavom katehetskom svijetu, kao i plodovi njegova rada, poznatoga i u nas pod imenom »münchenska metoda«.

a) Glavna načela münchenske škole

jesu prema Stieglitzu, Weberu i Gattereru ova:

1. Svaka kateheza treba da ima jedan jedinstveni tema (metodičku jedinicu), i taj jedinstveni tema treba da učenici od početka dalje shvaćaju jasno i oštro.
2. Cijela kateheza treba da što više pobudi interes djeteta.
3. Svaka kateheza treba da služi i uzgoju dječjega srca.
4. Ponajprije tumačenje stvari, onda riječi.

Hofer je ta glavna načela formulirao jednostavnije:

1. Idi u svakoj katehezi od konkretnoga k apstraktnom.
2. Kao izlaznu točku uzmi svaki put pripovijest.
3. Nastoj postepeno dobiti apstraktno.

Poslije je münchenska škola ta načela razdrobila i specijalizirala.

b) Formalni stupnjevi.

Ne može se poricati, da je novija didaktika mnogo dobila od psihologije. Isto tako i opća pedagogija. Tečevinama psihologije okoristila se i katehetična metodika. I s punim pravom; jer kada bi se i moglo kazati o modernoj pedagogiji, da je nekršćanska, ali se ne bi moglo nikako to reći za didaktiku, odnosno metodiku, koja iz nje izvire. Ona postaje kršćanskom ili nekršćanskom prema tomu, u kakove ruke dođe. Ako je polazna točka i cilj metode kršćanski, bit će i ona kršćanska. Sjetimo se samo sv. Tome Akvinskoga, koji je svoj sustav osnovao na filozofiji neznabošca Aristotela.

Münchenska škola, stojeći na načelu filozofa i didaktičara dra. Otona *Wilmanna,* da treba dobro uzeti, gdje se nađe, potražila je u modernoj didaktici, kojoj su na čelu *Herbart i Ziller,* što bi mogla upotrebiti za vjersku obuku. To vrijedi naročito o formalnim stupnjevima.

[4] Za nekoliko godina poskočio je broj pretplatnika toga lista od 600 na 3.400.

Münchenska je škola Ziller-Herbartove stupnjeve pročistila, t. j. iz njih je odstranila ono, što je racionalističko, a pridržala je racionalno. To vrijedi napose o 3. stupnju, gdje bi učenik iz dva ili više konkretnih učiva (pripovijesti) imao tražiti kršćansku nauku i onu vjerovati, što je tamo našao, a to vjerovati zato, jer je to on našao svojim umom. Mjesto toga »združivanja« (raznih konkretnih pojmova) ili »odlučivanja« (nebitnih biljega) münchenska je škola poprimila *razjašnjavanje:* katehet kao učitelj olakšava učenicima shvaćanje riječi Božje konkretnim učivom, a učenici je vjeruju, ne zato, jer su je oni izvadili iz pripovijesti, već zato, jer je ona Božja objava, koju im na taj lakši način predaje katehet kao zastupnik Crkve.

Willmann nije raščlambu obuke prema formalnim stupnjevima otklonio, već ju je pače »postavio na čvršće noge«. »On hoće,« kaže Weber, »pokazati most između stare i nove školničke umjetnosti. On vlada obima i zna naročito iz moderne pedagogike izvaditi i upotrebiti što je dobro.« »Stupnjevi«, kaže Ruckert, »nisu ništa drugo, nego po logičkim zakonima poredana osnova za obučavanje; a ta je potrebna kod poučavanja kao i kod svake druge razborite radnje. Kada se obučava prema čvrstoj osnovi, izbjegne se dugotrajnom i dosadnom dociranju, nesigurnom gnjavljenju. A što se tiče uspjeha, bit će isto, da li je 3, 5 ili 6 stupnjeva. Glavno je postupak prema osnovi. Školski rad bez osnove je vazda neodgovorno traćenje vremena, besavjestan rad dnevničara«.

c) Protivnici formalnih stupnjeva.

Jasno je, da su protiv njih ustale pristaše t. zv. dogmatičke metode. No dok se kod izgrađivanja t. zv. münchenske metode sabralo nekoliko desetaka najvrsnijih katehetičara Njemačke i Austrije, protiv nje ustadoše —trojica, i to:

1. Schraml, gradski župnik u Bavarskoj. On je izdao dvije brošure, u kojima dokazuje, da se psihološka metoda kosi s principom vjere i ustaje najodrešitije za verbalno razlaganje katekizma. Oštra se polemika svršila Weberovim upitom: »Zašto nam ne će Schraml dzvoliti, da slijedimo metodu, koja je po njegovu nazoru kriva, ali je Crkva nije nipošto osudila?«[5]

2. Schöberl, ugledni katehetičar, obračunao je već prije Schramla s formalnim stupnjevima. On je odavna vrijedio kao autoritativni branitelj onoga smjera, što ga je ravnatelj sjemeništa Bürgl prikazao ovako: »Pod zastavom takovih ekskluzivnih nazora ne bi mogao katekizam niti metodika imati nikakove koristi od iskustva, napretka pedagogike i radova pojedinih kateheta, nego bismo morali uza sve promjene i potrebe vremena ostati u onom obliku, što ga poprimiše u davno prošlim vremenima i u sasvim drugim prilikama. Tada bi bilo katekizamsko pitanje bespredmetno i svaka nova metodika suvišna«. Zato se morao Schöberl pojaviti nesamo

[5] Pače ju je pohvalila S. Congr. Concilii (»Kršć. Šk.« 1929. str. 46.).

kao branitelj »stare škole«, nego još više kao vođ boraca protiv »nove škole«. Ali je vrlo značajno, što je i on pozdravio »Katechetische Blätter kad su počeli kalupiti t. zv. münchensku metodu; no još je značajnije, što je Schöberl malo prije smrti rekao prijatelju Nusseru, grad. župniku u Weissenbergu. Taj kaže: »(Schöberl,) kad smo često i dugo razgovarali o »staroj« i »novoj školi«, ponovo je stavio u izgled, da želi u novom izdanju svoje Katehetike naći neki modus vivendi. Što se on tako žilavo držao skolastičko-dogmatičke metode, ima svakako svoj razlog u neograničenom strahopočitanju prema učiteljskom ugledu Crkve.« Uostalom, kaže Nusser, on (Schöberl) je 30 godina vodio svoju župu: na mjestu su bili i roditelji i učitelji: roditelji su učili djecu vjerske istine, sami su redovito polazili kršćanski nauk i slušali po turnusima katehetične propovijedi, »pa nije mnogo bilo stavljeno na kocku, ako je škola mnogu nerazumljivu riječ prepustila poznijem učenju. Ali kako onda, ako škola i dom rade nasuprot?«[6]

Nusser svršava s riječima: »Upravo u prilikama vremena leži razlog, zašto mora katehetika sebi tražiti nove puteve, da dođe k cilju eventualno i bez pripomoći škole i doma.«

3. Meunier je napisao opsežnu knjigu u obranu t. zv. logičke metode (»metode razjašnjavanja«). Ali i on odbija od pristaša psihologijske metode prijekor, da je ona racionalistička. Pače izrijekom kaže, da »ona zaslužuje prednost u prve četiri godine (osnovne škole)«.

A pristaše psihologijske metode više i ne traže, nego da se samo to prizna.

d) »Münchenska metoda« i Willmann.

Zbog teške sumnje o ortodoksiji psihologijske metode bilo je potrebno, da münchenska škola nađe jedan znanstveni, strogo katolički autoritet, koji će o ortodoksiji te metode izreći svoj *autoritativni sud.* I nađoše ga u sveučilišnom prof. dru Otonu *Willmannu,* priznato najvećem katoličkom filozofu, pedagogu i didaktičaru. Njega nam predstavlja *Lindenmayer,* znamenit katehetičar,[7] ovako:

»Otkada je Willmann otkriven za katolicizam, govori se i piše o njemu s velikim zanosom. I to s pravom, jer Willmann vrijedi svuda kao pedagoški ugled prvoga reda. Ali bi njega trebalo manje hvaliti, a više čitati i proučavati. Protestanti ga marljivo opotrebljavaju i prepisuju. Župnik *Pichler* reče na katehetičnom tečaju u Münchenu: »Mjesto na Herbarta mogli bismo se pozivati na Willmanna«. Ja se s tim potpuno slažem. Ali to sigurno nije slučaj, što od Willmanna potiče najbolje izdanje Herbartovih pedagogijskih spisova. Budi također dopušteno podsjetiti na njegov spis »Pädagogische Vorträge über die Hebung der geistlichen Tätigkeit durch den Unterricht« (Pedagogijska predavanja o pridizanju duševne djelatnosti s pomoću obuke«), spis, koji je jako premalo poznat. Willmann je nekoć djelovao na Herbartovu uzgojnom zavodu u Lajpcigu, on je bio upravitelj akademskog pedagoškog seminara, što ga je osnovao Ziller. U predgovoru k prvom izdanju »Pedagogijskih predavanja« kaže Willmann: »Pisac zahvaljuje tomu zavodu čvrstoću i jasnoću navedenih pojmova; on mu zahvaljuje svoju ljubav k uzgoju i što možda ima spretnosti u tomu. On vidi u Zillerovim nastojanjima oko reforme mnogobrojne plodne klice, koje samo trebaju ruke, koje će ih brižno na pravo mjesto posaditi, da donesu obilan plod.« — Dalje daje Willmann odlično mjesto i Herbartu i Zilleru.

[6] Eising o Schöberlu.

[7] »K. Bl.« 1906. str. 174.

Wilmannove su bile ruke, što su ih očekivale Herbartove i Zillerove klice. Willmann je najbolji poznavalac i obiju velikana i neizmjerne vrijednosti Božje objave, kako je tumači katolička Crkva.

Münchenska škola zaista nije mogla željeti priznatijega suca.

Dakle dr. Otan Willmann je t. zv. minchensku metodu odobrio i postavio na čvršće noge, pošto je münchenska škola uzela za osnovu svojemu radu djela Willmannova, napose načela, što ih je on razvio u svojoj »Didaktici« (»Didaktik als Bildungslehre nach ihren Beziehungen zur Specialforschung und zur Geschichte der Bildung«, IV. poboljšano izdanje. Braunschweig 1909. Str. 667). Münchenska škola objavljuje: »Naši vodi su ona načela, što ih jedino ispravnima označuje kršćanska psihologija i pedagogika. Kod toga se upiremo na muža, kojemu ne će nitko poreći pravo kršćansko mišljenje; na muža znanosti, koji danas vrijedi kao *prvi ugled* na području pedagogike, na dra *Willmanna.*«

Na svečanoj sjednici, gdje je taj zaključak proglašen, stegnut je na predlog Willmannov broj formalnih stupnjeva na tri: pripovijedanje, razjašnjavanje i primjenjivanje. I u tom je Willmann primio načelo velikoga katehetičara nadbiskupa Grubera, koji je, kako smo vidjeli, priznavao samo tri formalna stupnja. No doskora se utvrdilo, da tim novim brojenjem nisu odbačena dva stupnja: priprava i shvaćanje (Zusammenfassung — pribiranje). Ovi su bezuvjetno nužni i sada će se smatrati kao podstupnjevi prvoga i drugoga stupnja. I Willmann je na to pristao. *U stvari je dakle ostalo pet stupnjeva.* Ujedno je bio primljen prijedlog, *da se metoda naziva psihologijskom.* Poslije je ipak nazivahu i »münchenskom«.

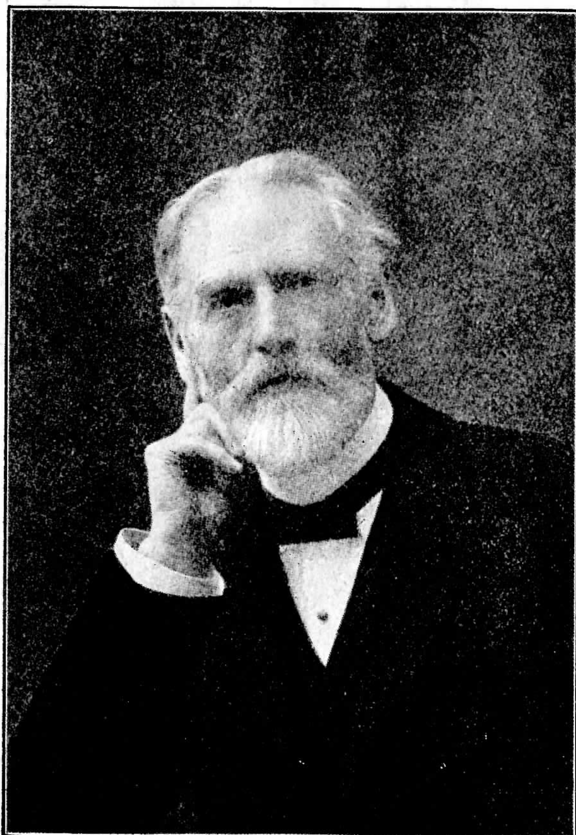
Glede sintentičnoga i analitičkoga obučnoga puta nisu se Nijemci mogli dugo složiti kako da ih nazovu, jer se uvijek pitalo: da li se misli u smislu stvarnom ili logičnom. *Willmann* ih je složio u ovom znamenovanju: razjašnjavajuća analiza (erklärende) polazi od teksta katehizma i tumači ga — analiza teksta: a razvijajuća analiza (entwickelnde) polazi od konkretnog učiva — logička analiza.

Glede porabe tih putova u donjim razredima kaže Willmann ovo: analiza (logička), kad je moguće: sinteza (logička, analiza teksta), kad je nužno. Dakle u osnovnoj školi treba da se prema

Willmannu redovito upotrebijava logičko analitički put, a tekstovna analiza kada nije drukčije moguće. On je pristaša logičke (»entwickelnde«) analize, jer, kaže, ne valja na učenika znanje samo »prilijepiti«. Sinteza i analiza, kaže Willmann, obje su psihološke: (logička) sinteza za naprednije, (logička) analiza za početnike.

e) Podrobna načela münchenske škole.

Ona 4 glavna načela (v. str. 10), što ih Münchenci postaviše za osnovicu obučnomu radu, razdrobili su poslije u ove zasade:

1. T. zv. *dvojno načelo* (Doppelprincip): »Naša metoda polazi od naravi djeteta. U njemu postaje paralelizam između moći spoznaje, volje... i čuvstva«, i što to treba »harmonički uzgajati«. Tako glasi i Gruberovo načelo a).

2. Obuka ima biti *zorna*. »O tom se više niti ne raspravlja«. (Gruberovo načelo b).

3. Traži apstraktno samo »*postepeno*«*!* »Psihologijska se metoda, odriče toga«, veli Hofer, »da donese pojam ili zakon odmah kod prvog obučavanja u potpunoj apstraktnosti«. Slično veli i Gruber (načelo c).

4. Svaka kateheza treba da ima »*jedinstveni* tema«. Upravo to tvrdi i Gruber (načelo d).

5. »Cijela kateheza treba po mogućnosti da zaokupi *interes* djeteta«. — Isto traži i Gruber (načelo e).

6. Treba se držati kod obučavanja *izvjesnoga* reda, vele Münchenci. To su formalni stupnjevi. Ali njih traži već i Gruber, i to u modernoj Willmannovoj formi (načelo f).

7. Kao *konkretno učivo* upotrebljavaju Münchenci u prvom redu *pripovijesti*, onda dalje sve ono, što i Gruber (načela g).

Još bi napokon preostao *navještaj cilja i priprava*, čega uvijek ne nalazimo kod Grubera. Ali ipak nalazimo. »Gruber obično meće sprijeda pripravu«, veli *Eising;* »a cilj je obično upleten u cjelini, samo nije debelo tiskan kao kod kateheza Stieglitzovih i Weberovih«.

Vidimo dakle, da t. zv. »münchenska metoda« nije nikakova nova metoda. Sve što ima münchenska škola, ima i Gruber i Hirschler, a od veće česti i Overberg.

Zato nije opravdan naziv »münchenska metoda«, jer ona ne donosi ništa novo. To priznaju i Münchenci. Gatterer[8] kaže: »Ta metoda je u svojim temeljima dobra, ali, ili bolje: *jer* nije nova; novo je njezino krepko isticanje, i to ne od strane teoretičara, nego praktičara«. »Kako bi se moglo spočitnuti racionalizam metodi, koju je u *suštini zastupao* protivnik sokratika, nadbiskup *Augustin Gruber?*« A *Stieglitz*[9] veli: »Münchensku su metoda bar u suštini *zastupali gotovo svi veliki kateheti prošlosti*«. Zato i jest *Stieglitz predlagao, da se ta metoda prozove Gruberovom metodom.* Drugi *katehetičari navode druge razloge* proti naziva »münchenska« metoda; na pr. jer u tom imenu nije označena *posebnost* (Eigenart) te metode, a drugi ga otklanjaju, jer da se taj naziv »osniva na regionalnom (pokrajinskom) ponosu« (»Regionaler Stolz«). *Volkmer* je naziva g. 1928. na münchenskom kogresu »tako zvana«, pa i biskup dr. Burger.[10] Nije onda čudo, da smo i mi Hrvati protiv toga naziva.

f) Posebnosti münchenske škole

su nekoje bitne značajke, t. zv. specifica, koja su *originalno* njihova i po kojima se ta metoda razlikuje od svake druge. Ali baš u tome nije bila münchenska škola srećne ruke. Ta su specifica:

[8] »Zeitschrift f. kathol. Theol.« 1903. str. 733.—744., vidi »K. Bl. 1904. str. 119.

[9] »K. Bl. 1904. str. 275.

[10] Str. 34. i 101.

1. *Jedinstvo zora.* Za jednu katehezu smije se upotrebiti samo jedna pripovijest. »Ja stojim nepokolebivo na tom stanovištu: psihologijska metoda ne može nikada napustiti jedinstvo zora« (Baumgartner).[11] »Ali«, veli *Eising,*[12] »taj zahtjev, makar poslije znatno *ublažen, ide također prema sudu Willmannovu predaleko*«. A njihovo jedinstvo zora je nasilno i neprevedivo. Na pr. za njihovo obrađivanje 7. zapovijedi Božje kaže *Sproll:* »Kada bi se morala dati cijela nova istina u jednoj pripovijesti, to bi ta pripovijest morala biti tako preterećena, da bi zornost morala stradati. Pripovijest za 7. zapovijed bi imala naličiti na kazneni registar jednoga zločinca«.[13] Veleki bečki katehetičar *Kundi* veli: »Svi smo metodičari složni u tom, da treba pojmove izvoditi iz pripovijesti. *Temeljne* pojmove možemo izvoditi iz biblijske povijesti i to nam daje veliku prednost (pred Münchencima). Münchenci toga ne mogu, jer *ne nalaze u Bibliji dosta primjera,* da iz njih izvedu svaki tekst katekizma«. (U Eisingu).

Münchenci uprkos svih prigovora ostaše kod svojega ublaženog »jednoga zora« *(eine Anschauung)* sve do bečkog kongresa g. 1912. Kad su među ostalima i Salzburžani govorili protiv »jednoga zora«, ustao je *Stieglitz* oštro protiv njih.[14] Uprkos njegovu velikom govorničkom daru glasovao je sav kongres (preko 900 članova) za »eine *hinreichende* Anschauung« (dostatan, dosta opsežan zor) i time zabacio prvi münchenski specificum.

2. *Primjenjivanje* učiva *na 5. stupnju.* Nasuprot drugi odlični katehetičari, pa i sam *Willmann,* traže, da se može primjenjivanje obaviti i prije, n. pr. za vrijeme ponavljanja pripovijesti, pretresivanja (»Besprechung«) i t. d., »kad je dijete baš raspoloženo« da primi u srce uputstvo za život. Münchenska škola još nije tog pitanja konačno riješila, no već pomalo popušta.

Ima i drugih »specifica« münchenske škole, ali su od manje važnosti.

Dakle vidimo, da su stara načela čvrsta, a nova, koja su zaista originalna, labava.

g) Zasluge münchenske škole

su ipak ogromne. Münchenci su:

1. *oteli zaboravi staru katehetičnu metodu.* Poslije 16. vijeka slabo se mislilo na velike zasade sv. Augustina, prvoga katehetičnoga velikana svih vijekova. Memoriranje katekizma se u 16. vijeku zacarilo. A kada su se početkom 19. vijeka i poslije javljali katehetični metodičari, slabo se za njih marilo. I u nas Hrvata je katehetični pisac *dr. Ilijašević bio* neprijatno dočekan, a krasna njegova »Katehetika« ili »Obuka malenih« naišla je na oštru oporbu i pala za desetak godina u zaborav, da početkom 20. vijeka pobijede načela, što ih je ona zastupala prije 50 godina. Münchenci su *pobudili interes cijeloga katehetičnog svijeta* za tečevine velikih katoličkih katehetičnih mislilaca i trudbenika u prošlim stoljejima. Oni su

2. njemačkoj katehetičnoj metodi dali *savremeni znanstveni oblik i znanstveno opravdanje.* Oni su u svoje kolo doveli najveće njemačke filozofe, pedagoge i didaktičare, pa je njihovom zaslugom katehetična metoda danas na tako velikoj znanstvenoj visini, kako metoda bilo kojeg profanog predmeta. Ona je sa sviju strana razmotrena, ispitana, prokušana, motivirana, tako, da se već govori o *katehetičnoj znanosti.* Sve to zaslugom münchenske škole. — Dalje su Münchenci

3. izdali izgrađene kateheze po psihologijskoj metodi. Bilo je doduše kateheza i prije; no one su se gotovo sve osnivale na subjektivnom mišljenju i uvjerenju pojedinih velikana, koji su prirođenom vještinom (a katekizovanje je i vještina) našli pravi put. — Kateheze münchenske škole su motivirane objektivnim znanstvenim zasadama.

4. Nastojanjem pristaša münchenske škole nastadoše brojni, silno posjećeni, do onda nepoznati *katehetični tečajevi* (ne sastanci). Ti su tečajevi popularizirali i proširili psihologijsku metodu i izvan granica Njemačke i Austrije.[15] Ti su tečajevi bili kao škola, u kojima su predavači svestrano pretresli brojna metodička pitanja, znanstveno ih obrazložili i popularno ih predali riješena svojim slušačima. »Kat. Bl.« od g. 1900. dalje prava su riznica katehetičnoga blaga. — Kruna tim tečajevima je bečki katehetični kongres god. 1912.

Zato je pojava münchenske škole *najznamenitija činjenica* u katehetičnom svijetu u posljednjih više desetaka godina.

Tako solidan rad imade svoju trajnu budućnost. »Tom su se metodom uvijek služili razboriti, metodički školovani kateheti, pa će to učiniti i u buduće,« reče kanonik-katehetičar *Kundi* na salzburškom tečaju g. 1903. (Eising.)

5. KATEHETIČNA METODA KOD NAS.[16]

a) Jedno pogrešno shvaćanje.

Kada već, kako vidjesmo s pravom, mnogi Nijemci otklanjaju naziv »münchenska« metoda kao nepodesan, pogotovo je neumjesno tako nazivati našu katehetičnu metodu, što je u porabi u hrvatskim zemljama, kao da je ona tobož k nama importirana iz Münchena.

Naša psihologijska katehetična metoda nikla je u Zagrebu, sasvim neovisno od t. zv. münchenske i nekako u isto vrijeme

[11] »K. Bl.« 1905., str. 266.
[12] Ib. str. 265.
[13] Ib. 1904. str. 70.
[14] »Trotzdem bereits ein Bannstrahl von Salzburg nach München geschleudert worden ist (Heiterkeit)...« Bericht I. 83. Da je u Beču propao münchenski jedinstveni zor, to ustanovljuje na münchenskom kongresu dr. Burger (str. 33.).

[15] Naročito salzburški, münchenski i bečki.
[16] »Pa to nije ništa nova! Tako su i prije kateheti radili!« reče privatno biskup dr. Premuš 30. X. 1928.

s njom. A temelji — recimo — »obiju« metoda dobili su svoje odobrenje na znamenitom salzburškom tečaju g. 1903. Poslije je dakako naš strukovni život tekao istosmjerno.

Autor naše Metodike[17] obaviještava god. 1905. njemačku javnost[18] o našem izgrađivanju katehetične metodike ovako: »U Zagrebu upoznah (g. 1901.) profesora *Basarička,* bez sumnje najvećega pedagoga na Slavenskom jugu. Njegove su knjige propisane kao udžbenici u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Istri i Bugarskoj... Njegova *Didaktika i Metodika* (za svjetovne predmete) pobudiše u meni najveći interes. U njima nađoh temelje psihologijske metode. U svojoj »Nauci o uzgoju« traži on, »da učenici dobiju jasne i razgovijetne religijske pojmove i da bude katehetovo predavanje zanimljivo. Kod vjerske obuke valja se mehanizma čuvati još više nego kod drugih predmeta... Sve što djeca u vjeronauku uče, treba da se osniva na biblijskim pripovijestima u koliko ih ima.« — »Za vjeronauk — kaže Basariček — ne ćemo postaviti nikakvih načela, jer nam za tu nauku ne dostaje potrebno iskustvo i jer mislimo, da se tim u prvom redu valja baviti učiteljima vjere.«

»... Ja sam se odlučio, da po njegovim općim načelima sastavim Metodiku za nauk vjere i išao sam odmah na posao (1901.)[19]

»... Tako sam psihologijskoj metodi (za nauk vjere) prokrčio put, postavio temelj za njezino proširenje...«.

God. 1903. u jeseni išao je pisac »Metodike« u Salzburg, da vidi, što će tečaj prosuditi o principima metoda, što ju je uveo. —

»Ovdje moram priznati,« kaže on Nijemcima, »da sam do toga vremena poznao münchensko katehetsko društvo i njegov rad samo po imenu. Zato nisam mogao niti slutiti, da će pravorjek tečaja vrijediti kako za to zaslužno društvo, tako i za moju »Metodiku«.« (»K. Bl.« 1905. str. 69.)

U izvještaju o osnivanju »Društva slovenskih katehetov« 10. rujna 1907. u Ljubljani rekao je pisac »Metodike« ovo: »Ja sam... (slovenskim katehetima) pokazao, da se psihologijska metoda nepravo naziva »»bavarskom«« ili »»münchenskom««, te sam, navedavši dokaze iz didaktike, zaželio, da braća Slovenci ne govore nikada o »münchenskoj« metodi, već samo o psihologijskoj. Još sam pokazao, da mi Hrvati gradimo od temelja, jer smo počeli prema psihologijskoj metodi izdavati kateheze za 1. razred osnovne škole, a ne za građanske« (kao Stieglitz. »K. šk.« 1907. str. 29.).

Ne samo Slovencima, nego je pisac »Metodike« godinu dana poslije to isto rekao i Münchencima, i to u njihovom društvenom glasilu »Katechetische Blätter« god. 1908. (str. 133.) ovim riječima: »O tome pitanju (nazivu metode) čita se u mojoj brošuri »»Nekoje

---

[17] »Metodika za nauk vjere u nižim pučkim školama« 1903., preštampano iz »K. Š.« g. 1902 i 1903.

[18] »K. Bl.« 1905. str. 62.—79. i 99., 100.

[19] »Za vjeronauk postavio sam načela obuke u ovoj knjizi ja.« (Metodika I. izd. str. VI.).

misli«« (str. 64.) ovo: »»Nijemci nazivaju psihologijsku metodu münchenskom, ali s nepravom. I to zato, jer je ta metoda bila poznata i upotrebljavana... kada se nije niti slutilo, da će postojati Münchensko katehet. društvo. Svjetovni učitelji ne naglašavaju kod metode različnih predmeta naziv »»psihologijska««, jer oni niti ne rade po kojoj drugoj metodi. Mi kateheti moramo uvijek krepko naglasiti »»psihologijska«« u opreci s »»tekstovno-analitičkom««, recte logičkom metodom. U tom smislu piše dr. J. G ö t t l e r, priv. docent u Münchenu: »»Vrlo žalim, što je malo ne udomaćeno ime psihologijska metoda opet napušteno, pak prvo, što imamа prigovoriti Weberovoj knjizi, jest naslov (»Die M ü n c h e n e r katechetische Methode«, 1905.).[19] Rekoše, differentia specifica ima dati ime. *No zar to ime podaje specifičnu diferenciju?* Ne nalazi li se u tomu nazivu nešto taštine i izumilačkog ponosa?«« (»K. Bl.« 1906. str. 40.) Sve te riječi potpisujemo najspremnije. Mi (Hrvati) poznamo samo psihologijsku i logičnu metodu i nijednu drugu. Kod toga i ostajemo.«

Na gornje Göttlerovo pitanje: »*Zar to ime* (naime »münchenska«) *podaje specifičnu diferenciju?*« odgovara pod zvijezdicom pisac »Metodike«: »Donekle dä. I u Zagrebu je nastala, neovisno od »»*münchenske*«« *,katehetična metoda, koja se u različitim malenkostima razlikuje od münchenske i koja je već godinama kod nas u porabi. Zato ipak ne bi imalo smisla govoriti o nekoj* »»*zagrebačkoj*«« *metodi, kao niti — salva reverentia — o münchenskoj.*« (»Kat. Bl.« 1908. str. 133.)

Nijemci nisu niti kušali pobijati tih tvrdnja.

Naša dakle metoda nije nikakva münchenska. A dali smo joj ime psihologijska, ne kao da ne bi imala i logička metoda psihologije ili psihologijska logike; nego jer je u jednoj metodi pretežniji momenat logički, u drugoj psihologijski, a »a potiori fit nominatio«.

b) K a k o j e u n a s p r i m l j e n a p s i h o l o g i j s k a m e t o d a?

Slično kao u Njemačkoj i u Austriji: isprva svuda nepovjerenje, a poslije mnogobrojni oduševljeni pristaše, malobrojni protivnici. Pa i ti su se malo kada javljali u javnosti.

Prvi se kod nas javio u prilog psihologijskoj metodi katehet na Rijeci P o l i ć (»K. L« 1902. br. 39.) u članku »Z a š k o l u«. Pisac »Metodike« podupro ga je u br. 45. U broju 51. g. 1903. ustao je p r o t i v »Metodike« župnik Đ. Ortner člankom »Mora se i na to misliti«, gdje s pozivom na Schramelov članak »Kann die Bibel Grundlage und Leitstern des Relig.-Unterrichtes... sein?« iznosi 14 pitanja, iz kojih prosijeva bojazan, da se psih. metoda protivi ugledu Crkve, da je racionalistička i sl. — Poslije godinu dana (1904. br. 9) odgovorio je Orteru pisac »Metodike«, ali nije dobio odgovora.

Poslije Ortnera nije se kod nas javio *niti jedan obrazložen glas protiv* psihologijske katehetične metode.

Ta je metoda, uslijed nerazumijevanja i predrasuda, donijela Nijemcima i različitih nugodnosti, što ih sa sobom donosi svaka nova stvar ,pa i »nova«. Slično je bilo i u nas.

Od dviju smo nevolja ipak bili mi Hrvati pošteđeni. Prvo od borbe oko »distinktivuma«, to j. osebina, kojima se »naša« metoda razlikuje od ostalih. Na pr. od »jedinog zora« nismo pravili pitanja. Mi smo zorove već u početku uzimali prema potrebi, pa i više njih (u gornjim godištima), i to je naše načelo, kako vidjesmo, prodrlo na bečkom kongresu. Niti glede mjesta primjenjivanja nismo nametali okova. Aplikacija se može učiniti uspješno vazda kad su učenici za to raspoloženi. Drugo, kod nas nije bilo zbrke u nazivima: analiza, sinteza, razvijajuća, razjašnjavajuća analiza i t. d., jer je Basariček točno odredio svakomu postupku njegovo ime i mjesto: sredstva za stjecanje znanja, obučni oblik, način, obučni put i t. d. Time je katehetična metoda postala sestrom metodama za ostale svjetovne predmete, jer ima s njima u glavnom isti obučni postupak i stručne nazive. Time je ujedno porastao ugled katehetične metode kod svjetovnog učiteljstva.[20]

c) Koristi,

što ih imademo mi Hrvati od psihologijske metode, velike su.

1. Pojaviše se brojno posjećeni *katehetični tečajevi,* na kojima su predavači razmotrili i prikazali metodu sa sviju strana. Učesnici naših tečajeva proučiše metodu i postadoše njezini revni propagatori. Za 5 godina raširila se ona u sve hrvatske katoličke krajeve. Ujedno je nastao u našem katehetskom svijetu bujan, do onda neviđen život.

2. Izašli su *bezbrojni članci i rasprave* o metodi,, a nastala je u razmjerno kratko vrijeme cijela mala katehetična literatura *(»Katehetska Knjižnica«)* o metodi i pitanjima, što su s njom u vezi. Vrlo smo rano (1905.) dobili prema načelima te metode i izrađene katehetične »Rukovođe« (kateheze), koji su zadržali do danas svoju vrijednost.

Sav napredak vjeronaučne umjetnosti obučavanja u dvadesetom vijeku imademo uglavnom zahvaliti samo proučavanju i dotjeravanju vjeronaučne psihologijske metode, oko koje smo se isprva mi znojili.

Okanimo se dakle zauvijek naziva »münchenska«. Svakomu svoje.

---

[20] Na učiteljskom tečaju g. 1906. dobio je od svećeničke strane izneseni referat o psihologijskoj katehetičnoj metodi veliko priznanje (u »Napretku«).

II.

Razvoj katekizma i Biblije za školsku upotrebu.

1. Katekizam.

a) Do 16. vijeka.

Pod »katekizmom« razumijevao se u najstarije doba kršćanstva skup onih katehetskih predavanja, što su bila držana katehumenima. Svoje današnje znamenovanje dobila je ta riječ istom u novije doba. Luter je prvi tako nazvao školsku knjigu, koja sadržaje ukratko kršćanski nauk u pitanjima i odgovorima.

1. U prvo doba kršćanstva nije doduše još bilo katekizma u današnjem obliku, ali ipak već tada nalazimo okosnicu katekizma, i to u ustima naroda, a onda i pisanu.

Katehumeni su naime morali *znati naizust molitvene formulare,* na kojima je sazdana razdiobna osnova poznijih katekizama, a poslije su bili ti formulari i u crkvama izvješeni i tako vjernicima poznati.

2. Poslije su izdavali učeni bogoslovi i biskupi tumačenja tih formulara za porabu svećenstvu. Ta su se tumačenja redovito dijelila u 4 odsjeka: 1. ispovijedanje vjere, 2. sinajske zapovijedi, 3. Misa i sakramenti, 4. Očenaš.

Prema tim tumačenjima su imali župnici poučavati narod i mladež.

b) Šesnaesti vijek.

Katekizma u današnjem obliku nije bilo sve do 16. vijeka. Bilo je doduše mnogo priručnika za katehetsko obučavanje pod naslovom Institutiones, Specula, Manualia, Manipuli, Nuclei i t. d. No svi su ti priručnici bili namijenjeni isključivo porabi svećenstva a imali su pripovijedajući oblik.

Takove su »katekizme« sastavili u 16. vijeku među ostalima: Dietenberger (Mainz 1537.), biskup Iv. Maltic (Mainz 1542.), Gropper (Köln 1547.), Petar Soto (Augsburg 1549.) i Kanizije: »Summu« (Beč 1555.).

Luter je prvi izdao dijaloški katekizam za školsku mladež g. 1529.

Taj je katekizam mnogo pomogao širenju protestantstva. Bio je razdijeljen u 3 glave: 1. Sinajske zapovijedi, 2. vjera, 3. Oče naš. Poslije dodaše i 4. glavu o sakramentima (krst i večera) i napose o ispovijedi (!).

P r v i p o č e t a k, da se pripovijedajući priručnik počeo kod nas razvijati u pitajući katekizam, nalazimo kod D i e t e n b e r g e r a 1537. On je naime donio na k r a j u s u v i s l i h š t i v a p i t a n j a i o d g o v o r e, u kojima je ukratko podao sadržaj pojedinih štiva.

S o t o 1549. ne dodaje doduše štivima pitanja i odgovore, ali im daje n a s l o v e u o b l i k u p i t a n j a. Iza tih pitanja slijede dugačka štiva.

Tako je i u Kanizijevoj »Summi« 1555. i u Rimskom katekizmu 1566.

Dietenbergerova pitanja, nadovezana na štiva, i Soto-ovi naslovi štiva u obliku pitanja prokrčiše put katekizmu u današnjem dijaloškom obliku. Njegovu proširenju dao je mnogo povoda Luter. On je naime zabacio ugled crkvenoga učiteljstva, pa je bilo potrebno, da Crkva podade vjernicima svoju nauku u definicijama. Tomu je zahtjevu onda zadovoljavao dijaloški sistemski katekizam.

Premda je Dietenbergerov katekizam izašao osam godina poslije Luterova, a Soto-ov pače dvadeset, ipak obojica, premda davaju neku koncesiju erotematičnomu obliku, otklanjaju Luterov isključivo dijaloški oblik katekizma.

Taj otpor katoličkih metodičara protiv Luterova radikalnog dijaloškog oblika trajao je punih 25 godina.

Prvi, koji je po Luterovu primjeru sastavio katolički katekizam u strogo dijaloškom obliku, bio je J. Fabri **g. 1554.** Ali i njegov i ostali dijaloški katekizmi imali su mjesto prijašnjih nevezanih štiva predugačke odgovore. Budući da se po Luterovu uzoru tražilo strogo pametovanje katekizamskih odgovora, zato su bili ti katekizmi preteški za mladež.

F a b r i j e v i odgovori imadu do 7 rečenica, V e l i k i K a n i z i j e do 6, a odgovori u katekizmu kardinala C o n t a r i n i j a (nešto prije 1560) imade pače do 8 rečenica. Dakle čitava štiva. N a j m a n j i K a n i z i j (oko 1560) i katekizam župnika M a t t h a e i - a (Mainz 1597) imade nešto kraće odgovore.

c) Od 17. vijeka do sada.

Što se dulje upotrebljavao dijaloški katekizam, to se više uviđalo, da su mu odgovori predugački, dakle preteški za pametovanje. Zato su počeli te dugačke odgovore drobiti u više pitanja. Tako su bivali odgovori doduše kraći, ali je zato broj pitanja narasao na mnogo stotina. Pametovanje je bilo time doduše donekle olakšano, ali još uvijek preterećeno.

Međutim je nastala i napredovala didaktika (nauka o obuci), pa se počelo u 19. vijeku r a z l i k o v a t i u č i v o, koje se ima samo r a z u m j e t i i koje se m o r a p a m e t o v a t i. Zato su sastavljači počeli davati oblik pitanja samo onomu učivu, koje se moralo pametovati, a drugo su učivo, kao manje važno, upletali među pitanja u nevezanom obliku. Time je bilo z n a t n o s t e g n u t o u č i v o, koje se mora pametovati.

Takove nevezane umetke donosili su među pitanjima Kristof S c h m i d (1836.) i D e h a r b e (1847.). Te je katekizme poboljšao o. I. L i n d e D. I. (Regensburg 1900.), a iz njegova katekizma je postao g. 1925. današnji njemački *Jedinstveni katekizam* (Einheitskatechismus). Za sastav toga katekizma ima nazviše zasluge o. M ö n n i c h s. Naši hrvatski katekizmi su se uglavnom držali Kanizija, a od 1860. Deharbea.

Predluterovskim i nevezanim »katekizmima« prije 16. vijeka se prigovaralo, da oni svojim konkretnim učivom i akroamatičnim tumačenjem doduše uzgajaju, ali ne podavaju p o z n a v a n j e v j e r s k i h i s t i n a, dakle da n e o b u č a v a j u.

»U 16. vijeku su (zato) počeli biskupi katekizmom, što ga propisaše, davati svećenstvu podrobna uputstva za poučavanje mladeži. Katekizam je morao pokazati, koje se istine imadu podati mladeži i k o j i m r i j e č i m a. Onda je bio narod religiozan, ali vrlo ugrožen krivom vjerom, pa ga je trebalo zaštititi. U tim su prilikama imali katekizmi služiti p o z n a v a n j u r e l i g i j e.«[1]

Zatim se upalo u protivni ekstrem.

Tomu poslijeluterovskomu sistemskom dijaloškom katekizmu već se odavna prigovara, da on doduše puni djeci um — za kratko vrijeme —, ali da preterećuje pamet, zato da svojim suhoparnim i apstraktnim sadržajem n e u z g a j a, osobito da nije prikladan da se suprotstavi modernomu doba vjerskoga nehaja i lažnoga liberalizma. »U sadašnjosti ima sila obitelji, koje ne drže mnogo do vjere; brojna djeca ne čuju kod kuće o vjeri ništa. Dakle je sada katehetova zadaća, da djecu nesamo u religiji obučava, nego da je za religiju i u z g o j i i učini je djeci milom. Katekizam treba da kateheta kod toga pomaže.«[2]

Jednomu i drugomu manjku doskočio je h i s t o r i j s k i k a t e k i z a m. Historijski katekizam, što nam ga je donio dvadeseti vijek, pridržava odlike i prastarih nevezanih i po-

---

[1] W. Pichler »Katechismus« 1929. str. VII.
[2] Isti tamo.

slijeluterovskih dijaloških katekizama. On pridržava i prastari oblik nevezanih štiva i noviji dijaloški oblik. Ako (u teoriji) razlučujemo obučavanje od uzgoja, historijski katekizam narativnim dijelom uzgaja, dijaloškim podaje i učvršćuje znanje. Taj katekizam daje riječi Božjoj (biblijskim događajima) prvo mjesto, a odmah na nju prislanja po Crkvi formuliranu nauku. Poučavanje i uzgajanje ide uporedo.

Dakle, kako vidimo, katekizam nije nikakva okamina, nego mu je Crkva uvijek davala onaj oblik, što su ga tražile potrebe vjernika. Taj je didaktički postupak Crkve bio osobito dva puta zamašan: na početku srednjega vijeka, da se odupre tvrdokornosti krivovjerstva, i na početku novoga vijeka, da istupi protiv još opasnijega protivnika: vjerskoga nehaja (indiferentizma). To je učinila pod vodstvom A. Grubera i mnoštva drugih odličnih katehetičara prošloga vijeka.

2. Školska Biblija.

Počevši od 16. vijeka sadržavali su katehetski priručnici **samo tumačenje katekizma,** dok je bila Biblija potisnuta u pozadinu. Kad se ona ipak tumačila, upotrebljavao se naprosto nepromijenjeni tekst sv. Pisma.

Najstarija **školska Biblija u izvacima** je svakako ona, što ju je izdao Matija Schönberg g. 1779. Overbergova vrlo dobra Biblija, koja je izašla g. 1799., brzo se raširila po sjevernoj Njemačkoj, dok je južnu Njemačku osvojila Biblija Kristofa Schmida g. 1801. Ova se uzdržala do najnovijega vremena, kad ju je preradio i u Münchenu g. 1884. ponovo izdao sastavljačev nećak Albert Werfer.

Schönberg i Overberger su pridržali doslovni tekst sv. Pisma, dok Schmid upotrebljava lake izraze, samo su mu pripovijesti preopširne.

Najviše se svakako raširila Biblija župnika dr. Schustera od g. 1847. U prvom je izdanju još i on pridržao biblijski tekst, ali u ostalim izdanjima govori on dječjim jezikom. Tu je Bibliju preradio župnik Mey, a kapitular dr. Knecht i prof. dr. Holzammer sastavili su za nju izvrsne priručnike. Knecht je osim toga i sam sastavio laku Bibliju. Napokon je g. 1887. izdao dobru Bibliju Panholzer, svećenik bečke nadbiskupije.

Kod nas se upotrebljavala Biblija Schmidova, zatim Schusterova, koju je preveo g. 1864. Jambrečak, preradio g. 1882. Šimunčić, a g. 1926. Kornfeind-Kramar-Lasman.

III.

Građa za povijest hrvatske kateheze u osnovnim školama.

Tu građu možemo podijeliti u šest odsjeka:

I. Do prve metodike tiskane hrvatskim jezikom g. 1850. Doba sv. Augustina i sv. Kanizija.

II. Katehetični rad dra Stjepana Ilijaševića.

III. Od Ilijaševića do podržavljenja škole, g. 1850. do 1874. Doba Mijata Stojanovića.

IV. Od podržavljenja škole 1874. do školskoga zakona 1888. Doba Cvjetka Grubera.

V. Od školskoga zakona 1888. do konca XIX. vijeka. (1900.) Doba katehetske društvenosti.

VI. Dvadeseti vijek. Doba psihologijske metode.

I. Doba. Do prve metodike (1850. g.)

Prosvjetno-crkvene prilike.

1. Do g. 1774. brinula se kod nas za nastavu i podizala škole uglavnom Crkva. Bile su to škole biskupske, samostanske i župske. Mnogi su crkveni pokrajinski Sabori od vajkada pridizali vjersku obuku, uopće školstvo, a opći tridenski Sabor (16. vijek) propisao je dužnost obučavanja mladeži i kratak obučni postupak: »Parochi diligenter incumbant tenerae aetatis instructioni« (Sess. 24, c. 4.), a predavati se ima »cum bravitate et facilitate sermonis« (S. 5. c. 2. i S. 24. c. 7). Te su zaključke popunile dijecezanske sinode ugarske u Trnavi (god. 1611. i 1638.) i hrvatske u Zagrebu (I. 1669., II. 1683., III. 1690. i IV. 1803. (V. 1925., v. »K. Š.« 1921.). Čitavo to vrijeme je školstvo u rukama Crkve.

2. G. 1774. dolazi Crkvi u pomoć država u radu oko pridizanja školstva. Te godine sastavi po nalogu carice Marije Terezije opat Ivan Felbiger[1] »**Allgemeine Schulordnung** für die deut-

[1] Po nalogu caričinu izdao je **g. 1766.** Ignacij Felbiger, opat (augustinovac) u Saganu (Šleska) t. zv. saganski, nevezani (docirajući), ciklički katekizam: mali za pamćenje, srednji za razumijevanje i veliki (s primjerima i primjenama). Taj se katekizam nije mogao uzdržati, jer je zapravo bio izvadak iz učenih bogoslovskih knjiga. Zato se poslije 10 godina opet vratiše Kaniziju. — Felbiger je želio da se učivo što lakše memorira, pa je zato izvjesio u školi na tablicama glavne dijelove učiva ili potpuno (tabelarna metoda), ili samo prve slogove riječi (literalna metoda). — Bio je u svoje vrijeme uplivan i slavan pedagog i didaktičar.

schen Normal-, Haupt- und Trivialschulen im sämmtlichen k. k. Erbländern«, koja nalaže, da se imadu podignuti osnovne škole u svim gradovima i propisuje naučnu osnovu. Na trivijalnim školama (trivium = 3 glavna predmeta uz vjeronauk) u selima i trgovištima imali su nadzor mjesni župnici uz jednog svjetskog nadzornika, a nadzornik sviju škola dekanta bio je dekan.[2] Školstvu pojedinih pokrajina bijaše na čelu Školsko povjerenstvo, kojemu bijahu članovi: zastupnik biskupa, tri savjetnika, ravnatelj dotične normalne više škole i tajnik.

Taj Školski red bio je iste godine 1774. propisan za Ugarsku i Hrvatsku pod naslovom »**Ratio educationis**«, Hrvatska i Slavonija bila je razdijeljena u kotare, a cijelim je školstvom upravljalo Bansko vijeće.

3. Do sada se u školi lijepo razvijala kršćanska obuka i uzgoj. Ali je Josip II. (1780.—1790.) zadao težak udarac i broju i valjanosti škola, kada je ukinuo svu silu samostana, a sva sjemeništa centralizirao u Beču i Pešti, gdje se uzgajalo liberalno svećenstvo. U svojem »Naputku« naložio je car, da je glavno, da se kod vjerske obuke podaju djeci ćudoredne zasade, a vjerske istine tek nuzgredno.

Ali niti isti Josip II. nije došao na tu misao, da vjeronauk uklanja iz škole. Pače za njegova života i poslije njega upotrebljavao se u hrvatskim osnovnim školama uz Bonačića, Grgića i dr. i Kanizij Mali (Graz 1789.) i Veliki (Budim 1792., oba u prijevodu Nikole Peršića), zatim Evandelja i Biblijske pripovijesti (Budim 1799.).

Za njegova nasljednika Leopolda II. (1790—1792.) ukinuta su centralna sjemeništa i uspostavljena dijecezanska. Odmah poslije toga, osobito za Franje I. (1792—1833.) i dalje, šalje hrvatski Episkopat svojemu svećenstvu brojne okružnice, u kojima razlaže dužnost svećenstva, da utječe na uzgoj naroda, i potrebe, da se taj uzgoj osniva na vjeri.

U tome se ističu osobito zagrebački biskup Haulik (1839., 1841. i 1869.) i nadbiskup kardinal Mihalović (1879.), senjski Ježić i Ožegović, đakovački Patačić, Mandić, Kuković, Strosmayer i drugi.

*

Uprkos uređenju školstva od Marije Terezije, naročito njezinoj naredbi, da »pod pretnjom previšnje nemilosti« svi kandidati svećeništva budu upućeni u »umjetnost katehiziranja« i da »se ne smije zarediti nitko prije, nego se na ispitu iskaže, da je sposoban, da kršćanski nauk pravo razlaže«, bila je ipak i kod nas vrlo oskudna stručna sprema i svjetovnih i duhovnih učitelja. Zato izradi **Emerik Vojska,** kustos čazmanskoga Kaptola i župnik varaždinski, g. 1837. osnovu, prema kojoj »da se u sjemeništu mladega

[2] U Krajini su nadzirali obuku c. kr. satnici.

klera među ostale redovite predmete uvrsti početna pedagogija i metodika ne samo teorijski nego i praktički, te da se prije nitko k ređenju ne pripusti, dok ne pruži predavanjem dokaz, da se i u tom pogledu osposobio«.

Svjetovne učitelje davala je tada zemlji primitivna zagrebačka normalna škola. **Napokon je hrvatski Sabor** nastojanjem đakovačkoga biskupa Josipa Kukovića i biskupskoga vikara u Zagrebu Josipa Schrotta, zaključio g. 1839., da budući učitelji moraju svršiti neku preparandiju. God. 1849. bude zaista zagrebačka normalna škola pretvorena u preparandiju.

God. 1836. osnovaše zagrebački bogoslovi književno društvo »Zbor duhovne mladeži zagrebačke«, koji je zaslužan i za katehiziranje. Prva mu je bila publikacija prijevod Jaisova molitvenika »Isus prijatelj malenih« g. 1857.

*

Gotovo čitav katehetični naš rad sastojao se u to doba iz prevađanja i priljubljivanja katekizama i katekizamskih priručnika našim prilikama.

a) Hrvatski prevodioci i priređivači katekizma.*

Da suzbije Luterovu propagandu, izdala je Crkva g. 1566. »Rimski katekizam za župnike«, ali u nevezanom obliku, i u tom je katekizmu izložila pravu Isusovu nauku. Za narod pak i za mladež sastavio je dijaloški katekizam još za Tridentinuma sv. Petar Kanizije D. I. g. 1555., a poslije toga sabora Robert Bellarmin g. 1598. (po nalogu Pape Klementa VIII.) To su se dva katekizma najviše raširila: Bellarminov po Italiji i na zapadu, Kanizijev u Njemačkoj, Austiriji, a kod nas oba.

Protestantstvo je brzo počelo prodirati u hrvatske pokrajine, naročito u užu Hrvatsku i u Istru.

Barun Ivan **Ungnad** (1493.—1564.), rodom iz Koruške, bivši veliki župan varaždinski i zemaljski kapetan hrvatskih zemalja, dobije od vojvode Kristofa dvorac Mönshof u Urachu kraj Tübingena. Tamo je g. 1561. osnovao hrvatsku tiskaru, sabrao oko sebe hrvatske i slovenske otpadnike i tiskao množinu njihovih protestantskih djela, naročito katekizme, većinom prijevode iz njemačkoga. Prve dvije takove knjige izdao je Slovenac Primož Trubar (1508.—1586.), i to »Abecednik« i »Kršćanski nauk«, obje g. 1550.

Hrvatska protestantska tiskara radila je u Urachu četiri godine (1561.—1564.), a onda je preseljena u Ungnadov dvorac Waldenstein u Koruškoj, zatim u štajerski Grac, zaplijenjena se čuvala na Schlossbergu, pa prenesena na Rijeku u kapucinski samostan, napokon se smirila g. **1626.** u Rimu, gdje su se od sada slovima te tiskare štampale katoličke crkvene knjige glagoljicom.

Kao ustuk protestantstvu, koje je prijetilo katolištvu hrvatskih zemalja, stadoše hrvatski katolički učeni svećenici prevoditi na hr-

* Radi jedinstvenosti donosimo ovdje još nekoje katekizme, koji su izašli poslije 1850. godine. — Isprva se više prevodilo nego preradivalo, jer se malo tko usudio odstupiti od predašnje stilizacije. Poslije Lutera se naime malo pazilo na usavršavanje teksta, nego se samo popravljao jezik.

vatski jezik i prilagodivati potrebama hrvatskoga naroda latinske protiluterovske katekizme. Oni su ne samo prevodili i prilagođivali te katekizme potrebama hrvatskoga katoličkoga naroda, nego su izdali i mnoštvo drugih solidnih djela, kojima se ponosi naša književnost, a mnogo su se trudili i oko ujedinjenja hrvatskoga pravopisa i književnoga jezika.

Među tima se osobito ističe Jakov **Mikalja** D. I. (1600.—1654.). Izdao je naš prvi riečnik (hrv.-lat.-talij.). Nije on doduše katehetični pisac, ali je svojim velikim jezikoslovnim radom jako olakotio izdavanje katekizama i kateheza sa što čistijim jezikom.[1]

Taj su blagoslovljeni posao obavljali ponajviše redovnici, napose franjevci i isusovci.

*

1. (R 1165.) **Šimun Budinić** (Budaneo): »Summa navka Christianskoga«. Rim g. **1583.** Prema najstarijem Velikom Kaniziju. Str. 132.

To još nije dijaloški katekizam u današnjem obliku, nego sadržava (kao i Rimski) koncentrovna pitanja, na koja se odgovara nizom odgovora. Izdan je u prvom redu za Dalmaciju.[2]

Osim toga je izdao Budinić g. **1583.** (Rim) »Kratku azbukvicu i kratak Krstjanski katoličanski nauk«. To je prijevod Maloga Kanizija, namijenjem narodu i mladeži, dok je prijevod Velikoga Kanizija imao služiti svećenstvu. Originalni Kanizije, doskora preveden u gotovo sve jezike, bio je dakako pisan jezikom latinskim. A Budinić, ugledavši se u rad hrvatskih protestanata, izdao je oba svoja prijevoda i latinicom i ćirilicom, da uđu u narod što brže i što dalje. — Rodio se u Zadru oko g. 1535., a umr'o je g. 1600.

2. **Matija Divković,** bosanski franjevac: veće izdanje Kanizija »Nauk krstjanski«, Mleci **1611.** za porabu dušobrižnomu svećenstvu, i manje: »Nauk krstjanski s mnozijemi stvari duhovnijemi«, Mleci **1616.** namijenjeno neposredno narodu, napose omladini. Pisao je bosančicom (bosanskom ćirilicom).

Pisac se rodio 1576. u Jeleškama nedaleko Vareša. Osnovnu je školu proučio u domaćim samostanima, a više nauke u Italiji. Vrativši se kući otišao je 1611. u Mletke, gdje je sâm salio ćirilska slova za svoj katekizam, tiskan iste godine, a sastavljen prema djelima čuvenih boraca protivu reformacije, isusovaca Bellarmina i Jakova Ledesme. Kad se vratio iz Mletaka, živio je i radio u samostanu u Olovu do svoje smrti 1631.

Njegov manji katekizam bio je vrlo popularan, te se mnogo čitao u Bosni, Dalmaciji i Hrvatskom primorju. Doživio je desetak

---

[1] Uglavnom ćemo navesti najstarije izdavače hrvatskih katekizama, koji se čuvaju u tresoru Sveučilišne knjižnice sa signaturom R (raritas, rijetkost), jer je sveučilišna katekizamska zbirka najpoutpunija.

[2] To je jamačno najstariji hrvatski katekizam.

izdanja.[3] Divković je pravi pučki pisac, najveći svoga vremena. Napisao je i više drugih djela krasnim bosansko-hercegovačkim narječjem. Njegova su djela utjecala, da se u XVII. vijeku ističe i u dubrovačko-dalmatinskoj knjizi sve više ljepota toga narječja, dok nije ono nakopon posve pobijedilo kao opći književni jezik u hrvatskoj književnosti.

3. (R 1249.) **Ivan Tomko Mrnavić**, hrvatski književnik: »Istumacenge obilnie nauka Karstyanskoga«. Str. 170. Rim **1627.**

Format 14½×9 cm. Pisac je »Bosnyanin, kanonik Šibenski i Zagrebski, Archixakn Stolni iste Crique Zagrebske, Nauçitely S. Bogoslouya, Protonot. Apostolski. Sloxeno po naçinu dvogovorja«. To je već prvi Bellarminov veliki katekizam u današnjem obliku.

Iza kazala je donesena na 8 stranica Mrnavićeva pjesma »Potuxenge (potuženje, tugovanje) pokornika radi smarti Isusove k narodu covicanskomu«.[4]

Slijedi molitva, »koju sloxi i govori svaki dan Anton Vrançich,[5] Archibiskup Ostrogonski«. (R 1235), zatim na str. 32. slika Bogorodičina, a 33—36. litanije.

Čini se, da je Mrnavić tim katekizmima dodao koješta svojega još osim pjesme.

Bellarmin-Mrnavićev Veliki i mali katekizam izdani su desetak puta, napose g. 1708. (R 1283), u kojem se glagolska uglata abeceda tumači slovima ćirilskim (crkvenim) i latinskim, i g. 1805. (R 1269), gdje pisac donosi tumač svojim slovima, koja odgovaraju »Vlaškima« (latinskima).

Mrnavić je izdao i Maloga Bellarmina (ponovo tiskan u Mlecima g. 1702. Sign. R 337). Sâm katekizam ima 28. str.

Mrnavić, učeni pisac i diplomat, rodio se u Šibeniku 1579., umro 1639. Bio je 1602. pitomac ilirskoga sjemeništa u Nazaretskoj kući u Rimu, gdje je prijateljevao s Hrvatima. Poslije postane kanonikom. Na preporuku čanadskoga biskupa Fausta Vrančića sinovca Antunova, pozva ga Papa u Rim, da priredi hrvatski prijevod brevijara. Bio je često u Rimu, a g. 1619. je htio uspostaviti hrvatsko loretsko sjemenište, što mu osujetiše Mlečani. G. 1624. postane Papin protonotar, 1626. malo da nije postao šibenskim biskupom, 1630. predsjednik Zbora sv. Jeronima, 1631. rimski građanin, a onda ga kralj Ferdinand II. kao radnika protiv protestantstva imenova naslovnim biskupom bosanskim. Bio je Propagandin

---

[3] Tako: malo izdanje (R 359) g. 1761. i veliko (358. 360) g. 1873., sve u Mlecima.

[4] Na str. 29. je »Dospitak (konac) nauká«:

	Čita se:
Nauka vridnoga red oudi dospige,	Nauka vridnoga red ovi dospije,
Xiuota slaunoga kimse vik dobige.	Života slavnoga kim se vik dobije.
Asloue razlogom biside Haruatske,	A slove razlogom biside Hrvatske,
Popa Tonk aslogon od karui Marnauske.	Popa Tonka slogom od krvi Mrnavske.

[5] Rodio se u Šibeniku 1504., umro 1573. u Prešovi. Muž jako učen, mudar biskup, vješt diplomat, darežljiv i brižan, pjesnik, pisac i učenjak svjetskoga glasa.

nadzornik pavlinskih samostana u Poljskoj i Ugarskoj, a kao Papin legat predsjedao je pokrajinskomu saboru u Trnavi. 1632. posveti nanovo zagrebačku stolnu crkvu, a na to ga imenuje biskup Franjo Hasanović kanonikom i svojim vikarom. Osim katekizma dao nam je taj veliki muž još desetak drugih djela u hrvatskomu i latinskom jeziku.

4. **Rafael Levaković:** »Nauk karstjanski«, Rim **1628.** Prijevod Bellarmina.

Levaković, franjevac, rodio se oko g. 1590. u Jastrebarskom. Po dopuštenju cara Ferdinanda II. prenio je on glagoljsku tiskaru iz Rijeke u Rim i tamo izdao više vrsnih knjiga, među ostalima i glagoljski misal g. 1631. Vrativši se u Hrvatsku postane arhiđakonom stolne crkve zagrebačke, a malo da nije imenovan biskupom smederevačkim. G. 1638. izabran je od strane države povjerenikom za sv. Zemlju. U isto vrijeme pozva ga kardinal Pazman na crkvenu Sinodu u Trnavi, gdje se radilo o uniji. Putovao je po Poljskoj i Rusiji, a onda postane biskupom kotorskim i zagrebačkim vikarom. Umro je između g. 1650. i 1653.

5. (R 1364.) **Bartolomej Kašić,** Isusovac: »Zarcalo navuka karstjanskoga«. Pouka za sv. ispovijed i pričest. Rim **1631.** Str. 180.

Pisac veli u predgovoru: »Što su mnozi na pomoć od duša kršćanskieh upisali od ispovisti i pričešćenja latinski, talijanski ili slovinski, to isto bih odavna namislio i ja momu slovinskomu narodu skupiti i složit u malo razgovora«. Predgovor je pisan u Dubrovniku 1626.

U knjizi se razgovara učenik s meštrom (učiteljem), koji podrobno odgovara učeniku na stavljena pitanja. Opširno je ispitivanje savjesti i molitve.

Kašić se rodio 1575. na otoku Pagu. U Rimu je stupio u družbu Isusovu. Tu je još veoma mlad napisao i objelodanio 1604. »Institutiones linguae illyricae«, prvu gramatiku hrvatskoga jezika, namijenjenu isusovcima, koji su kao misionari putovali po balkanskim zemljama, I on se posvetio misionarstvu. Bio je vođ prve i druge papinske misije (1612. i 1613., pa 1618.—1620.) u tadašnjim zemljama osmanlijskog carstva u južnoj Ugarskoj, Slavoniji i Srbiji. Boravio je u Dubrovniku mnogo godina. Tu je osnovao isusovačku rezidenciju i bio njenim prvim superiorom, tu je napisao i najveću čest svojih djela: katekizam, život Isusov, preveo je: ritual rimski, čitavo sveto Pismo i t. d. Umro je u Rimu 1650.

6. (R 1350.) **Jeronim Bonačić,** »naučitelj od bogoslovlja i mudroznanja u Rimu, pod Klementom XII., u mudroskupštini Bogoslovnoj Papinoj mudrozbornik od Dilnikov, sada Duhovnjak Crikve Nerezijske i Arhipop od Brača«: »Nauk Karstjanski«. Mleci **1743.** Str. 154. Džepni format. To je vrlo promijenjeni Veliki Kanizij.

U uvodu kaže autor biskupima (talijanski): »Kršćanski nauk, što sam ga složio u ilirskom jeziku s novom metodom (con nuova metodo) i prije

određen samo za moju Crkvu, dolazi na svjetlost za opću korist Ilirskoga Naroda«.

Poslije je izašao ponovo taj katekizam, »složen po Bonačiću, sada biskupu Šibenskom. Pritiskanje drugo. (R 1339) u Mlecima **1761.**« Str. 148.

Sprijeda je pun pobude »Pridgovor Štiocu« (str. 3—8.) o potrebi katehizovanja, onda »Razdjeljenje ovoga Nauka«, pak I. dio: brojne dijecezanske molitve na 16 stranica (10—25). Oblik je dijaloški: govori »Naučitelj« i »Diak«. Slijedi II. dio, sam katekizam (26—82): 1. Vjera, 2. Ufanje, 3. Milošće (ljubav) i III. dio, sv. sakramenti. Str. 125. do 148. sadržaje molitvenik.

Bonačić je i za svoje vrijeme vrstan metodičar.

Str. 119.—124. sadržava na pet stranica kratku metodiku pod napisom: »Nadometak, u komu se uzdrži način za uvišćiti (uvještiti, naučiti) Neumitne (rudes) u ovemu nauku, i male i vele (velike) i način za govoriti različne molitve, kako ih je običaj govoriti u Crkvi Arkipopovskoj od Brača«.

»Način za uvišćiti male« ima 14 lijepih točaka, kako treba da se katehizira u crkvi, a to vrijedi i za školu. Naučavati valja ljubezno (6), ne valja odviše tražiti (7). Upamćeno treba rastumačiti »po načinu od razgovora« (8). Pitanja ne valja mijenjati (9); ali se može što dodati »za bolje uglaviti one stvari«, što se uče. Bilo bi takođe dobro, da katehet ono, što pita (Bibliju), »**prikladi (pripoji) člancima vjere ili onoj zapovijedi, na koju se ona stvar proteže**« (koncentracija učiva u XVIII. vijeku!). Na pr. pošto djeca odgovore, da je Isus Sin Božji, da se rodio od Marije Djevice i t. d., može dodati: »Zato velimo u Vjerovanju: »I u Isusa Krista, Sina Njegova...« Ovako se može i ostale »Stvari« spajati. (10) Češće treba ponavljati samo važnija pitanja (11). Dobro je marljivije nagraditi (13).

Slijedi način za poučavanje odraslih.

Jeronim-Blaž Bonačić rodio se u Milni na Braču g. 1709. Bio je magistar bogoslovije, zatim vizitator hvarske biskupije, pa nadpop župnik u Nerežišću, napokon 1750. biskup šibenski. Bio je u svakom pogledu uzoran svećenik i biskup. Kao biskup je naredio područnim župnicima, da imadu od sada upotrebljavati njegov Nauk Kršćanski mjesto Mrnavićeva. Bonačićev je katekizam narodu vrlo omilio, a upotrebljavali su ga još u prošlom vijeku. Bonačić je umr'o 1762.

7. (R 1267) O. **Inocent Grgić,** Dubrovčanin, franjevac: »Nauk kaerstjanski kratak«. Mleci **1745.** Mali Bellarmin, str. 82.

Posvećuje ga »Mojem guspodam i dragijem Bratučedam Mariji, Kati i Anici, kćerima Gospara Sima Grgića. Poklon i Pozdravljenje da po tome uče sebe i svoju djecu«.

I. dio: Vjera, Očenaš, Zdravo Marijo, zapovijedi (peta zapovijed crkvena je »platiti desetinu«), sakramenti, kreposti, darovi Duha Sv., grijesi smrtni ili glavni (!), i drugi, posljednje stvari, čin vjere, ufanja i ljubavi (do str. 32.). — II. dio: opširno uputstvo za prvu ispovijed i pričest »po naredbi sv. O. Pape Benedetta XIII.« (38—80.)

R 1208., ispravljeno izdanje toga katekizma, izašlo je u Dubrovniku 1811. Knjizi je dodao predgovor, a jamačno i popravio ju Nikola Bani, »Arkibiskup Dubrovački i Stognske Biskupie Nastojnik«.

Poziva se na Tridentinum, »da svaki od pastijera duhovnieh imasce (imat će) unaprjeda u nuku vjerre jedan isti sljedit red i nacin tomaçegna« i »da svak inokupno imasce se (imat će se) sluscit s' naukom od Bellarmina«.[6] Zato se imadu područni svećenici od sada držati »samo onega odisgar narecsenoga Bellarmina, koji prinesen u nasc slovinski jesik sad drugi krat islasi na svietlos«.

God. **1750.** izdao je u Mlecima »Nauk kristjanski u cse-tiri djela razdeljen«.

7[a]. **Juraj Mulić** (Mulih) D. I.: »Obilato duhovno mliko t. j. nauk kršćanski iliričkoj dečici daruvan«. Zagreb **1754**. To je mali Kanizij, vrlo popularan molitvenik s katekizmom, koji je bio upotrebljavan preko 100 godina u užoj Hrvatskoj.

Osim toga: »Skola Kristusseva, Kerschanzkoga Navuka obilno puna, ter Oczem, Materam, Mestrom, Goszpodarom, mladim Lyudem, i vszem Kerschanzkem Dussam na zvelichenye pripravlena i vu marlivost szerdachno preporuchena...« (Zgb. **1744.**). To je neke vrsti katekizam. Pisac mu dodaje nekoje »Regule« (Pravila), od kojih su za nas najzanimljivije: »Regule roditelov i drugih stareseh«, »Regule od dužnosti navučitelov dece« i »Regule dvorjanstva« (pristojna vladanja).

Isusovac Mulić (1694—1753.) rodio se u Hrašću (Turopolje).[7] Osnovnu je školu svršio u Turopolju, a isusovačku gimnaziju u Zagrebu. U Beču je primljen 1714. u red Isusovaca. Bogosloviju je svršio u Trnavi. Kao misionar obilazio je sve krajeve hrvatske i ugarske, gdje su stanovali Hrvati. Više je godina bio profesorom na zagrebačkoj gimnaziji, a bio je i glazben. On je najplodniji pisac 18. stoljeća. Izdao je još desetak drugih do sada poznatih djela narječjem kajkavskim i štokavskim. Revan propovjednik (3—4 puta na dan!), sveta života, isposnik, neumoran katehet i nabožni pjesnik.

Spremajući se za misije u Indiju naučio je i španjolski i donio u »Hrani nebezkoj« (Zgb. 1748. i 1779.) »Zdihavje Xaverianszko Prave Boga Lyubavi«. To je sigurno prvi prevod iz španjolskoga na hrvatski. (V. V. Dukat: »Narodna starina« 1930. str. 13.)

8. (R 2191) **Antun Kanižlić:** »Mala i svakomu potribna Bogoslovica. To jest nauk Kerstjanski. U tri Skule (škole) razdilyen. S obicsajnima molitvama i Pismami« i t. d. Peto izdanje.[8] Trnava **1773.** Str. 274 (i ministriranje). Sam katekizam je str. 1—144. Džepni format. Prvo izdanje g. **1763.**

Ima i koledar (str. 14.). Prije prve škole dolaze pitanja: M(eštar, učitelj): Faljen Isukrst. U(čenik): U vike. M.: Tko si ti? U.: Ja sam čovik. — Je li svako čeljade čovik? — Što će reći: razložito stvorenje? — Koje, kakove li si vire čovik?...

[6] Conc. Rom. Tit. I. cap. IV. pag. 7. App. Isto in Bullario Benedicti XIV. na 42. § 17. in Bulla, quae incipit »Etsi minime«.

[7] Dr. Rojc tvrdi (u »Obzoru«), da ima još danas u Turopolju Mulića.

[8] U 10 godina 5 izdanja! Upotrebljavao se u Slavoniji još u 19. vijeku.

Nauk za prvu skulu: 1. Vjera (4—28.), 2. Kreposti, dobra djela i molitve. (28—31.)

Nauk za drugu skulu: »Od osobitih članaka vire i od sakramenata... osobito od Ispovidi i pričešća«, formule: kršćanske dužnosti, grijesi, kreposti (28—30),

Nauk za treću skulu: formulari: dobra djela, djela milosrda, kreposti, darovi Duha Sv., novissima (do str. 32.). Zatim: I. Sv. Križ (32—35). II. Simbol (36—52). III. Sakramenti (naročito pokora i Euhar. 53—76). Na početku pita M.: Zašto ćeš na ispovid poći? U.: Da mi Bog po milosti svojoj oprosti grihe moje. — Dakle mu je razdioba ciklička i progresivna.

Vrlo je zanimljiv »Pridgovor«, koji nam prikazuje, kako otvoreno govori narodu slavni pisac.

On kaže: »Znano jest svima i očito, koliko se ovih prošastih godina trudiše i dan današnji trude Pastiri Crkveni i Misionari; da puk brigi svojoj priporučen nauče ona, koja su za spasenje potribna. Ali što? Posli toliko neumorna truda posli tolikih nauka kršćanskih ima ih, koji još ne znadu Očenaša i Virovanja. Zašto? — Običavali su nekoji odgovoriti: Ja toga pod sidu glavu ne naučih. Što sam naučio, naučio sam, više ne mogu. Ali je to očita laž da nebi mogli. Naučio je ove tvrde i tupe glave Meštar Batina (pisac piše kurziv, Op.). O da bi ovi velemogući Meštar, kada inače ne more biti, po Selih učio, kako bi lipo cvala kršćanska Sela. Procvali bi naukom duhovnim i oni stari panji. Zato da i dica, opakih ovih »traggah« mladice, ne rastu kao njihovi roditelji po samu imenu kršćani: knjiga ova **opet** ide na svitlost kao novi svidok, da nema pričijega načina za naučiti pravo nauk kršćanski, nego idući u skulu i knjigu učeći.

Ovu istinu s Kutjevom i Sesvetam potvrđuje nam slobodni i kraljevski varoš Požega, i tako jer Kaptol gdi preuzvišeni gospodin biskup zagrebački srićne uspomene Ivan Paži, u ono vrime biskup srimski, svojim blagodarnim troškom učionicu podigoše, koja po njihovu vrućoželjnomu i začuđenja dostojnomu nastojanju napriđujućih, radosno cvate i kiti se priobilatim plodom. O da bi... Ali mi jedan pritrže rič pitajući:

Kako sam se ja usudio ovu priprostu knjižicu nazvati plemenitim imenom Bogoslovica? Na to sam ti veće odgovorio u pritiskanju trećemu (na žalost nemamo ga, Op. sast.); prouči ono i šuti. Još i ne samo jedan govori: Mlogo je toga nauka, tko bi to sve naučio? I na ovo sam veće odgovorio: on bi naučio, koji bi pomnjivo učio; zašto mloga dušica i doma radeći uz marvu idući sve tri skule izučiše. Nisam ja metnuo ovo zato, da sva (čitavo učivo) imaju napamet dičica učiti; nego sam mlogo skupio, da kada su brezposlena, kao u Svetac, štiju i poslije, kada u skulu veće ne idu; da uče iz ove knjižice, budući da se malo knjiga nahodi našim jezikom od nauka kršćanskoga.

Jošter jesu nikoja s kojima mi koji prigovaraju i knjižicu i učenje, kakovo jest, da su visoke stvari u ovoj knjižici. S ovim se ne ću inaditi, nego ga šaljem da štije Bellarmina i Nauk Rimski za priprostu čeljad takojer složen. Ovo proštivši, ako je zriloga mozga ne će mi prigovarati. Što je pako porad istoga učenja složnik knjiga od svetoga Alojzija (Trnava 1766., Budim 1813. i 1749.) u Pridgovoru one prazne razloge pretresavši i prošibavši knjigoglobnikom usta zaključao...«

Antun Kanižlić (rođ. 1700. u Požegi, gdje i umr'o g. 1777.), Isusovac, pjesnik, plodan pisac, izdao je desetak vrsnih knjiga. Svršivši isusovačku gimnaziju u Požegi stupi u red, gdje je i predavao 1721—1724, kada posta učiteljem govorništva u Varaždinu. Učio je bogosloviju u Gracu i Trnavi (1726—1729.), gdje je naučio slovački. Zaređen 1728. posta nastojnikom bogoslova u Trnavi, 1730. dušobrižnik u Pečuhu za Hrvate, 1732. hrvatski propovjednik u Zagrebu i drugim gradovima, 1748. slovački propovjednik u Osi-

jeku, a kad je Družba ukinuta, ostane u Požegi kao upravitelj tamošnjega konsistorija. Njegova djela smjesta prigrli narod.

8[a]. **Kuzmić Marko**, franjevac Zadranin: »Nauk kršćanski«. — Djelo se sačuvalo u rukopisu, ali nije bilo štampano. (God. ?)

Kuzmić je živio u različitim samostanima dalmatinsko-istarske malobraćanske redodržave. Osim katekizma ostavio je još druga dva rukopisa.

9. (R 1302.) D. **Tomo Ivanović**, dubrovčanin, franjevac: »Nauk Karstjanski«, Dubrovnik **1784.**

Poklonjen Slavnoga Grada i Darsciave Dubrovacke Djezzi. Džepni format. Knjiga ima str. 152, ali katekizam siže samo do str. 98. Poslije dolazi potpun obred posljednje pomasti (do 137), napokon opširno ispitivanje savjesti. — U »Predgovoru Štiocu« veli pisac, da nije taj katekizam zato izdao, jer »da ima potrebu ovega truda naš jezik-slovinski, erbo tolizi vele veće svjesniji i kreposniji trudbenici složili su ga u dosta knjiga i na mnogo različeh načina, nego samo da od svega onega, što su oni tako kreposno napisali, u ovemu kratku nauku iznadeš ono, što je potrebno znati«. — I. dio: molitve (do str. 16.), II.: Bog, Presv. Trojstvo; Vjera, ufanje, ljubav. Dobra djela. III. Simbol. IV. Molitva. V. Dekalog. VI. Sakramenti, napose ispovijed i pričest. O grijehu do str. 98.

Ivanović se rodio u Dubrovniku 1740., umro 1804. Osim katekizma, koji je bio u dubrovačkoj biskupiji mnogo upotrebljavan, izdao je još druga 4 djela.

10. (R. 1288.) D. **Ivan Nenadić**, »is Perasta, pokojni Kanonik i Arkipop Kotorski, Párok Svétoga Stasie u Dobroti i Vikar Opchèni své Derxave Kotorske«. »Ñauk Karshjanski«. **Drugo** 9 izdanje. Kotor, **1802.** str. 264.

U predgovoru se veli: »Evo ti opet iznova utiešten oni Nauk kršćanski, koga je nekada Prisv. i Pripošt. Gosp. Stjepan Dell Oglio,[9] Biskup Kotorski..., činio složiti« i propisao ga za školsku porabu. Knjiga (I. izdanje) je bila lijepo primljena kod kuće, pače »tražena i od mnozieh mjestah iz Dalmacije«. Doduše »mi pišemo štogod različno od Dalmacije i Dubrovnika; ali kako se mi š njihovim librima služimo, zašto ne će i oni s našima? Daleko od kršćanske braće svako natjecanje i zavidost. Ako je pismo različno, može ga svaki Slovinac razumjeti, a neka ga svak izgovara na svoj način, glas, običaj.« — Sadržaj: Dio I. Mali Kanizij: Dijecezanske molitve (2—13.) »Nauk mali za lasnije naučiti i uvježbati u nauku kršćanskom djecu malahnu i čeljad, koji ne umiju štjeti, ili ne mogu imati vremena za naučit veće« (13—27). Molitvenik (28—37). — Za odrasle:: Dio II. Veliki Kanizij (38—182.) i molitvenik (138—264).

Nenadić se rodio u Perastu 1715. Postavši u Padovi doktor kanonskoga prava, bude župnik u Dobroti, kanonik, prepozit stolne crkve u Kotoru, napokon generalni vikar. Umr'o je g. 1784. Osim katekizma izdao je i pet drugih djela nabožna sadržaja, među njima i dvije drame. Izdavao je i molitvenike, a iz latinskoga je preveo

[9] To je posmrtno izdanje Nenadićeva katekizma. Prvo je izdanje jamačno izašlo već u 18. vijeku.

više crkvenih pjesama, koje se i danas pjevaju u crkvama Boke Kotorske.

11. (R 1239) »Katechismus u svih francuskog cesarstva cirkvah upelan«. Karlovac **1812.** Str. 16. Format 14×9. Iz knjige se ne razabire prevodilac.

Taj prijevod iz francuskoga ima nelu ovu naredbu: »U Dvoru Tulerien 4. Aprila **1806.** Napoleon, Cesar Francuski, Kralj Italianski. Na objavljenje našega Ministra Cirkovnih Posala... zapovidamo z ovim« i t. d. Slijede četiri artikula od imprimatura. — »Potpisat Napoleon. U ime Cesara. Ladainstva (vlade) Skrovnik potpisat Hugues B. Maret. Matatici (matici, izvorniku) jednoglasno Minister Cerkovni Posala potpisat Portalis«. Dakle je to »Katekizam« za kraljevinu Iliriju.

To je zapravo Biblija, pa zato ima iza navedene Napoleonove naredbe napis: »Kratko Upućenje u Sveto Pismo«. Dijeli se u 8 »Poglava«: 1. Stvorenje svijeta i čovjeka. 2. Grijeh i obećanje. 3. Iskvarenje roda ljudskoga i opći potop. 4. Poganstvo. Obećanje Abrahamu. 5. Oslobođenje Izraelaca (Mojsije). 6. Lutanje, Zakon, obećana Zemlja, Kraljevi, sužanjstvo, proroci, očekivanje Spasitelja. 7. Dolazak Spasiteljev, nauka, smrt, uskrsnuće, uzašašće, svemogućnost. 8. Dolazak Duha Svetoga, Crkva. Molitava nema. — Kako vidimo mršav udžbenik na 16 stranica!

12. (Sign. 159318.) **Antun Mudrovčić:** »Veliki Katekizam« Kanizijev, Zagreb **1836.** Prevodilac (iz njemačkoga) je svjetovni svećenik modruške dijeceze i »kanoniški« namjesnik u Novom Vinodolu. Knjiga je vrlo zanimljiva za filologa zbog piščevih prijedloga za ujedinjenje ortografije.

Ponovo je tiskan u Zagrebu iste godine (Sign. 159.335) »za potrebu i hasan dviuh zakonito združenih biškupah Senjske i Modruške ali Korbavske«.

13. (Sign. 159.055.) **Mirko Antolić:** »Mali Katekizam« za potrebu djece u elementarnim ili početnim školama Senjske biskupije« (za Hrvatsku Krajinu). Karlovac **1848.** S dodatkom o četiri posljednje stvari, ispovijedi i pričesti. Mali Kanizij.

Autor kaže (str. 2): »U zagrebačkoj biskupiji nahodi se mali katekizam za potrebu djece... Onaj katekizam jednom stranom nije sadašnjem vremenu u pogledu jezika primjeran, a drugom stranom manjka u njem ono, što je djeci od sakramenta pokore i oltara znati potrebno, budući da se djeca iz ovih škola (razreda) ispovijedaju. Iz tih uzroka odlučio sam se ovu vjerozakona knjižicu za potrebe krajiške djece izdati«.

Antolić, zemaljski školski nadzornik, rodio se 1801. u Nevincu kraj Bjelovara. Učitelj u Otočcu, nadučitelj u Rakovcu i Bjelovaru, ravnatelj narodnih škola u Petrinji. Osposobljen za obučavanje slijepe i gluhonijeme djece. Stekao je ugledan glas kao pedagog. Osim navedenoga katekizma izdao je »Manju knjigu čtenja za potrebu začalnih učilištah i Kerščanski nauk« i nekoliko drugih udžbenika za osnovne škole. Umro je u Petrinji 1853.

14. **Katančić Matija Petar,** franjevac, priredio je na latinskom i madžarskom jeziku i četiri Kanizijeva katekizma u cikličkom slijedu (I. do IV. razr. osn. šk.). Te je katekizme preveo za naše škole i dao ih u Beču tiskati g. **1854.** i **1855.** **Nikola Havliček.**

Katančić se rodio u Valpovu 1750., a umro je u Budimu 1825. Srednje je škole svršio u Madžarskoj, filozofiju u Budimu i Osijeku. Zaređen 1776., uči dalje na sveučilištu u Budimu, gimn. prof. u Osijeku 1779, a 1789. u Zagrebu. Veliki učenjak, pjesnik i plodan pisac.

Havliček je rođen g. 1824. Kao kapelan u Brckovljanima otvori u župnom dvoru školu i stane poučavati djecu. S pomoću grofa Ivana Draškovića sagradi samostalnu školu, gdje je također obučavao. Preveo je i Deharbeov »Regensburški katekizam« g. 1867. Umro je kao brckovljanski župnik 1869.

*

Za izdavanje katekizma napose u Slavoniji najzaslužniji je u 19. vijeku đakovački biskup Emerik Karlo **Raffay** (1753—1830), ascetički pisac i mecenat rada željnih književnika. Među ostalim djelima omogućio je tiskanje katekizma »Kratki nauk« (R 2148), Osijek **1827.** Str. 276. Katekizam (Mali Kanizij) do str. 35., ostalo molitvenik. Biskup je u tu knjigu uvrstio zaista krasnu pobudu svećenstvu za revno katehiziranje. Ta je knjiga ostala u porabi u slavonskim školama sve do Deharbea.

Općenito se drži, da je »Kratki nauk« sastavio **dr. Andrija Šumanovac** (V. »Glasnik« 1929. br. 4. 5.). Ali se iz navedenoga primjerka vidi, da ga je sastavio **Bernardin Leaković.** Šumanovac ga je možda ponovo izdao, možda i preradio.

Šumanovac je rođen 1801. u Bošnjacima. Gimnaziju je učio u Vinkovcima, bogosloviju u Đakovu i Budimpešti. 1829. promoviran i prof. bogosl. u Đakovu do 1844., a onda župnik u Gradištu, 1852. dekan, 1853. župnik u rodnom mjestu, 1861. arhiđakon gornjega Srijema, umro 1873. Župska ga spomenica naziva »prevrijednim, učenim i pobožnim«.

Bernardin Leaković, franjevac. Šumanovac kaže o njemu u župskoj spomenici: »Celebris Franciscanus B. L., qui editis nonnullis illirico idiomate opusculis inclaruit, utpote qui sacros sermores et librum »Nauk Kerstjanski Katoličanski«[10] in lingua vernacula...« I Leaković je rodom iz Bošnjaka. Umro je u šarengradskom samostanu »in fama magnae pietatis«.

*

Osim tih hrvatskih katekizama ima jamačno još i drugih, čiji nam izdavači nisu poznati, ali mi smo donijeli najznamenitije i nama poznate. Sa stajališta današnje metodologije čine nam se ti katekizmi dakako nesavršeni, ali su mnogi bili za svoje vrijeme prava remek-djela. Ima pače u njima stvari, kojima se i danas moramo diviti.

Ti katekizmi imadu i golemu narodno-kulturnu vrijednost i zaslugu. Oni su pomogli u narodu sačuvati hrvatski jezik, a neki su katekizmi bili jedina čitanka za analfabete, jer su donosili često

---

[10] Nije nam poznato, je li to novi katekizam, različit od »Kratkog nauka«, ili tumačenje katekizma.

slova latinska, ćirilska i glagolska s uputstvom, kako se imadu čitati i sastavljati u slogove i riječi.

Tako (R 2183): »Kratka Abekavica i Kratak Kerstianski Katolicsanski Nauk« Kanizijev, Trnava **1697.**, sastavljen od nekog Isusovca, ima sprijeda »Abekavicu«, t. j. veliku i malu abecedu, a onda slijedi sricanje: Ba be bi bo bu; Ca ce ci co cu i t. d. do Z. Tako su eto svećenici ujedno i prvi učitelji analfabeta i izvan škole.

Hrvatski katekizmi, kako vidimo, imadu »lavlji dio« kod čuvanja i dizanja katoličke hrvatske kulture.

2. Priređivači hrvatskih katehetičnih priručnika.

Hrvatsko svećenstvo nije nikada oskudjevalo na valjanim katehetičnim priručnicima, jer mu je bila otvorena bogata latinska književnost.[1] Pa su ih ipak za rana stali prevoditi na hrvatski jezik. Budući da su se mnogi svećenici, glagoljaši, služili prijevodima s naslovom »Jezgra« (»Nucleus«), zato ih prozvaše **»Jezgraši«.**

Najpoznatiji priređivači hrvatskih katehetičnih priručnika su ovi:

1. **Markovac-Margitić Stjepan,** franjevac: Ispovid krstjanska. Mleci **1704,** (1706. i t. d.). Vrlo popularan i raširen priručnik. Po autoru prozvaše ga **»Stjepanuša«.**

Markovac-Margitić rodio se u Jajcu (1670?) umr'o 1730. u Fojnici. Išao je u ime bosanskih katolika 1698. u Carigrad, da traži zaštitu protiv pravosl. patrijarha. Bio je više puta vikar, gvardijan i definitor u različitim mjestima. »Stjepanuša« je bila vrlo raširena i u narodu. Pisao je bosanskom ćirilicom.

2. **O. F. Tomo Babić,** biskupije skradinske malobraćanin, napisao je Cvit razlike mirisa duhovnoga. Zadar **1726.** Priređivač novoga izdanja te knjige[2] Josip Grubišić slavi Babića kao pisca i kaže: On »sastavi knjige zvane »Cvit...«, **koje** bijahu utištene u Mletcima i zovu se **Babuše** od svoga tvorca Babića«. — Tako je nazvaše po primjeru »Stjepanuše«.

Sadržaj »Cvita...«: str. 4—14 koledar, 15—56 molitve, 57—74 tumačenje Simbola, 75—88 molitva, 89—136 zapovijedi, 136—157 sakramenti, 158—164 kršć. krepost, 165—184 dobra djela i grijeh, 184—187 osjetila, 187—196 posljednje stvari. Zatim »Ukazanje istine među Cerkvom istočnom i zapadnjom« 197—260. Bogoslovske kreposti i izreke sv. Otaca 261—266.

---

[1] Među ostalim djelima mnogo su se upotrebljavala: O. Bern. Merkator: »Nucleus Catecheticus«, Mleci 1706.; o. Mat. Heimbach: »Praxis Catechetica«, Köln 1727.; o. Ludovik Lipsin: »Catechismus historico-theologico-dogmaticus«, Augsburg 1769., 2 knjige: Jos. dr. pl. Jakomini: »Doctrinae Christianae Expositio«, Celje 1791., 2 knjige. Sve u knjižnici franjevačkoga samostana u Zagrebu.

[2] Sign. 158629. Zadar 1751. Str. 272. Knjiga je doživjela mnogo izdanja.

»Babuša« je impozantna sveska. Razlaže istine bez pitanja nevezano. Ona je vrlo znamenita pojava u hrvatskoj književnosti, a bila je dugo vremena svećenstvu najomiljeliji rukovod u crkvi i školi.

Babić, franjevac, rođen je oko god. 1680. u Velimu kod Skradina, a umr'o 1750. u Šibeniku. Svršivši bogosloviju u Budimu posta 1713. glavarom samostana u Kninu, 1715.—1718. župnikom Polače u Kotarima, a g. 1719—1723. župnikom skradinskim. Bio je i skradinski biskupski namjesnik. Zaslužan je za samostan u Visovcu, gdje je bio četiri puta starješina. Sjevero-istočno krilo samostana, što ga je on sagradio, zove se i danas »Babićeva kuća«. Bio je učen, skroman i omiljeli prosvjetitelj naroda. Osim »Cvita...« (»Babuše« u više izdanja) izašao je u Mlecima još njegov »Nauk Kršćanski« (1761.). Izdao je i latinsko-hrvatsku slovnicu (Mleci 1712. i 1745.).

3. **Mulićev** Poszel apostolzki (izdao ga g. **1742.** zagrebački biskup Branjug) uistinu je priručnik za gotovo sve grane bogoslovlja, ali najviše prostora zaprema tumačenje kršćanskoga nauka. Ta je knjiga bila preko 100 godina najodličniji priručnik kajkavskoga svećenstva.

O metodi veli pisac u priručniku ovo:

Spoznanje nas uči, da može dobar način mnogo tomu pomoći, da se može nauk hasnovito podavati i dobro zapamtiti. Zato:

Kakav je najbolji način za podavanje kršćanskoga nauka?

Ovaj: 1. da učitelj dade pred učenikom pjevati koju pobožnu popijevku, kao što je: Dođi k nama duše sveti ili koju drugu vremenu primjerenu popijevku;

2. da se glasno, razgovjetno i pobožno prekriži pazeći, ako se tko ne bi dobro prekrižio, da ga ljubazno opomene i nauči;

3. da u kratko ponovi ono, što je pripovijedano na posljednjem nauku, da bolje ostane u glavi;

da počne nauk dobro pripravljen, lakim načinom, po kratkom pitanju i odgovaranju;

5. da ne naučava predugo, da ne bi komu dosadilo slušanje;

6. da na koncu pita: što su naučili, da pohvali one, koji znadu, možda podijeli darove...

4. **Emerik Pavić:** Ogledalo temelja vire i zakona ili ... Jezgra događjajah... Budim **1759.** Prerađeno prema francuskoj knjizi od Raymonda.

U nas se mnogo upotrebljavala, napose u Banovini.

Pavić (Lovović), franjevac, rodio se u Budvi oko g. 1710., umr'o je g. 1780. Učen čovjek, latinski pjesnik. Preveo je na latinski Kačićev »Razgovor ugodni...« i počeo već onda izdavati koledar na hrvatskom jeziku.

5. (R. 2139.). Od nepoznata prevodioca: »Jezgra rimskoga nauka Karstyanskoga«. Budim, **1769.**

Za Mladex Jasnoga i Glasovitoga grada Becskoga. Godine 1767. u Nimacski jezik na svitlost dana; sada pak za spasonosno napridovanje ne samo u mlagjahne dice, veche i vrimenitii pravovirnih u Slovinki, iliti Illiricski, jali Dalmatinski jezik prinessena (prevedena), i s tieskom opchena (općenita) ucsinjena Godine 1769.« Str. više od 162 (defektno).

6. (Sign. B. III. 13).[3] **Josip Ern. pl. Matijević:** Raztolnachenya zverhu velikoga Katehismusha, Zagreb **1797.** U 5 svezaka.

Matijević de Sarujavár, rod. 1742. od bosanskih roditelja, umr'o 1808. Zaređen 1765. posta kapelanom u varaždinskom generalatu, 1747. župnik u Garešnici, napokon altarist kod sv. Marka u Zagrebu. »Raztolnačenja...« su zapravo »po Joh. Nep. Langs na hrv. jezik prenešena«. Još je izdao »Raztolnačenja evangeliumov nedeljnih« od Jar. Jul. Hollanda (prevod iz njemačkoga, 4 sveske, Zagreb 1796.—1799.) i druge neke spise.

7. (Sign. Of 22, franjev. knjižn.) **Franjo Karlo Schloissnigg,** prebend. stolne crkve zagrebačke: »Istine vere vu razlaganyih i odgovorih...« Zagreb **1840.** Str. 240. Iz njemačkoga prevedeno razlaganja velikoga Kanizija.

Schloissnigg je izdao svoje kateheze u četiri knjige, u kojima tumači Kanizija kajkavskim narječjem. Knjige su razdijeljene u katekizamske odsjeke (»Navuke«), u kojima 1. iznosi najprije prvo pitanje odsjeka, zatim opširno »razlaganje« odgovora; onda drugo pitanje s tumačenjem i t. d. 2. slijede »Razgovori«, t. j. katehetova pitanja (bez odgovora), na koja treba učenik da odgovorima pokaže, što je zapamtio iz tumačenja. Napokon »Dokanjčanje Navuka«, t. j. naknadna ilustracija biblijskim primjerima i primjenama na život. — To je uglavnom tipična okosnica t. zv. »stare katehetične metode«, koja je u nas vrijedila do 20. vijeka.[4]

8. **Stjepan Tadić:** Kratko razlaganje katekizma. Zagreb **1870.** U 2 sveske. Prijevod je to verbalnoga Deharbeova »Tumačenja katekizma«.

9. Kateheze **Augustina Grubera,** nadbiskupa solnogradskoga, napisane duhom sv. Augustina. Preveo ih i po drugi put izdao Sbor duhovne mladeži zagrebačke. Prvi dio za početnike. Zagreb **1876.** Str. 100. — Sprijeda je piščeva »praktična uputa za katehizovanje« na 17 stranica.

---

[3] Knjižnica Učitelj. Muzeja u Zagrebu.

[4] Radi potpunosti donosimo ovdje i iduća dva priručnika, prem su izdana poslije g. 1850.

II. Doba: Dr. Stjepan Ilijašević (oko g. 1850.).

1. Crkveno-prosvjetne prilike.

G. 1803. sabrao je dvorsko povjerenstvo sve poslije »Ratio educationis« izdane naredbe u zbirku: »Politische Verfassung der deutschen Schulen in den k. k. deutschen Erbstaaten« (ili krače **»Schulverfassung«** ili »Schulcodex«), koja je zbirka odobrena g. **1805.**

Glavna načela toga **Školskog ustava:** Neposredni nadzor nad glavnim i trivijalnim školama i vjersku obuku imadu župnici. Njih nadziru i šalju duhovnoj oblasti izvještaj o radu u školi dekani. Nadzornik izvjestitelj za cijelu dijecezu je canonicus scholasticus. — Metoda neka bude prema »Methodenbuch«-u*. Što je naučeno neka se često ponavlja i primjenjuje životu.

God. **1845.** bijaše kod nas i u Ugarskoj preuređeno školstvo naredbom **»Systema scholarum elementarium«.** Upravljanje školama ostane i dalje dužnost Crkve, a škole bijahu konfesijske.

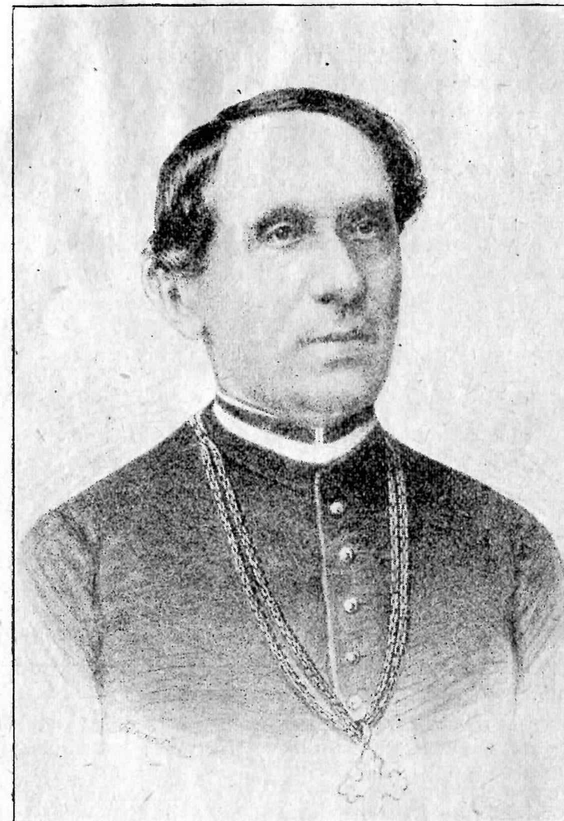
Prema tomu »Sistemu« imao bi vršiti kr. ugarsko namjesničko vijeće u Budimu vrhovni nadzor nad hrv. školama. Ali se to nije kod nas nikada provelo radi otpora hrvatskih županija.

God. 1847. proglašen je u hrvatskom Saboru hrvatski jezik službenim, a već g. 1849. za kardinala Haulika počeo je izlaziti »Katolički list«, koji je do 1859. (»Napredak«) bio jedini list, gdje se raspravljalo i o katehetičnim pitanjima.

Centralizam od g. 1850. preustroji i **cijelo školstvo bivše** a. u. monarhije. Ministar Thun izda g. **1851. Naredbu za hrvatsko školstvo** u Hrvatskoj i Slavoniji (civilnoj). Nad našim školstvom dobi upravu c. kr. Namjesništvo, kojoj je bila dodijeljena posebna Školska oblast, podređena neposredno Banu, a posredno c. kr. Ministarstvu bogoštovlja i nastave u Beču. Članova Školske oblasti bijaše više za različite kategorije škola. I osnovna je škola imala svojeg »školskog savjetnika«.

2. Dr. Stjepan Ilijašević.

Rođen je 1. siječnja 1814. u Oriovcu, gdje je svršio osnovnu školu. Dovršivši gimnaziju u Požegi, filozofiju u Zagrebu a bogoslovlje u Budimpešti bude 1836. zaređen i namješten u biskupskoj pisarni u Zagrebu. G. 1843. posta vjeroučiteljem i propovjednikom u kr. akademiji, a odmah po tomu profesorom u bogosloviji, gdje je službovao do 1849., kad posta savjetnikom za crkvene poslove najprije banskoga Stola, a onda kod banske vlade. Iduće godine 1850. otide u Beč kao hrvatski pouzdanik kod c. i kr. ministarstva za bogoštovlje i nastavu, da sudjeluje kod uređenja pučkoga školstva. Poslije dva mjeseca vrati se u Zagreb.

Dr. Stj. Ilijašević

Koncem godine 1851. bude imenovan c. kr. školskim savjetnikom, nadzornikom za pučke i realne škole u Zagrebu, te članom zemaljske školske oblasti za Hrvatsku i Slavoniju. U tom je svojstvu nastojao, da naše školstvo postavi na narodnu osnovicu, ali je došao u sukob s germanizatornim nastojanjem ondašnje vlade. Uspio je ipak, da učiteljima poboljša plaću i osigurao im je s po-

---

* G. 1817. imali su učitelji udžbenike **Wagner:** Schulkatechesen, **Hye:** Neues methodenbuch i dr.

moću posebnih zakladnih listova, i da osnuje za učiteljstvo dvomjesečni preparandijski tečaj u Varaždinu, a realke u Varaždinu i Zagrebu. No nije mu uspjelo da tim školama osigura narodni značaj. God. 1855, posta za svoje zasluge počasnim građaninom grada Varaždina.

Ogorčen bezobzirnim postupkom moćnih germanizatora položi Ilijašević god. 1857. čast c. kr. savjetnika i nadzornika, pa bude iste godine imenovan kanonikom čazmanskog kaptola. Sad je mogao slobodnije razviti svoje nastojanje oko narodnog procvata. Uz prve muževe hrvatskoga naroda bude pozvan g. 1860. u bansku konferenciju, g. 1861. izabran za narodnog zastupnika, a g. 1865. i 1869. posta opet članom banske konferencije. I poslije je radio neumorno oko narodne prosvjete do smrti 2. siječnja 1903. Tijelo mu počiva u Ilirskoj arkadi u Zagrebu.

Glavno mu je djelo: »**Obuka malenih ili Katechetika**«, koju za porabu svetjenikah, učiteljah, roditeljah, i svih prijateljah mladoga naraštaja sastavi Dr. **Stěpan Ilijašević**, profesor bogoslovja u Zagrebu. »Dajte malenim k meni da dođu«. Isukèrst Mark. 10, 14. U Zagrebu. Tiskom narodne tiskarnice Dra Ljudevita Gaja **1850**.« Str. 250.

Na čelo knjizi je metnuo ovu kiticu kao geslo:

»Čedu kad světlo s nebesah sine,
Rasvětli um i sèrce ugrije,
Puče već zora — s Bogom sve kine,
Dan se zaběli — noći već nije.«

Kardinalu Hauliku ove pèrvence svojih trudovah sniženo posvetjuje spisatelj.

Iz toplog Predgovora saznajemo, da je autor upotrebljavao izvrsna djela slavnih muževa: Leonharda, Müllera, Müncha, Ostravskoga, Schmidta, Stapfa, Weinkopfa i drugih.

Znamenitu pojavu »Katechetike« navijestio je odmah »K. L.« (br. 19.) ovako: »Počeo je danas (19. svibnja) g. prof. Stjepan Ilijašević bogoslovima 3. i 4. godine predavati katehetiku u narodnom jeziku. U tu svrhu baš mu je u svoje vrijeme izašla na svjetlo »Obuka malenih«, koju u svojim predavanjima slijedi, a slušatelji imadu gotovu školsku knjigu, čim su oprošteni dosadnog i mudnog pisanja ili dvovrsnog truda, da se uče i prevađaju iz knjiga pisanih na drugom jeziku«.

U članku: »Treba li...?« jada se Ilijašević ovako: »Mnogo li dijete, znajući sav katekizam naizust, oprašta se s učionom, a da mu srce nije okusilo slasti nebeske istine«. A u § 8. svoje knjige: »Udara u oči, da su učitelji, osobito isprva, istu djecu obućavali u obliku propovijedi. No takovu obuku niti su djeca slabim silama svoje duše shvatila, niti su u njoj mogla naći potrebnu hranu uma i srca. Ista šiba, dosta puta upotrebljena, premda utjera strah u kosti, ne bijaše kadra dati blago svjetlo u um i srce.

Poslije mnogi učitelji, uvidjevši nespretnost ovoga načina, upadoše u drugu skrajnost, nastojeći da neprestanim pitanjima sve izvedu iz dietinje duše. Ali ni ovaj način ne odgovori svojoj svrsi.

Da tomu doskoče, nekoji dadoše djeci u ruke katekizam, da ga od riječi do riječi naizust nauče. No odavde se porodi mrtvi mekanizam, mržnja na katekizam, učitelja i vjeru.

Nekoji učitelji nastojahu, da djeca vjerske istine razumiju i o njima se uvjere svim mogućim dokazima. Naravno, ni ovaj način nije bio za djecu radi svoje suhoparnosti.

Drugi, vidjevši te žalosne posljedice, počeše graditi svoje obučavanje na čuvstvima. No budući da se čuvstva ili ne pojaviše, ili pojavivši se brzo iščeznuše, nesta i vjere.

I tako poslije dugog lutanja na putu iskustva počeše učeni ljudi tražiti druge stalnije obučne puteve. I zbilja nađoše dugo traženi put u prirodi čovječje duše, u zakonima njezina razvitka i djelovanja, jer su samo ti zakoni općeniti i sigurni. I na tim temeljima osnovana je naša veleważna znanost, koju nazvasmo „Obuka malenih".«

Poslije uvoda i pojma o metodi dijeli se knjiga u opću stranu i posebnu. U prvoj govori poglavlje I. o katehetu (str. 28—42), II. o učivu (42—74) i III. o načinima obučavanju (74—111). U posebnoj strani pogl. I. o prosvijetljivanju uma (sredstva obuke, 111—194), II. o oplemenjivanju srca (194—218) i III. o obrazovanju volje (218 do 250). Nazori, što ih pisac zastupa, stoje na visini svojega vremena i sadržavaju jezgru napredne kateheze, kako je uči današnja katehetična metoda.

Čim je izašla »Katechetika« bude njezin pisac pozvan na službovanje k Ministarstvu bogoštovlja i nastave u Beč, a na bogoslovskoj stolici naslijedi ga poznjji kanonik Nikola Horvat. »K. L.« (god. 1851. br. 48.) donese članak: »Odlomak iz dnevnika bogoslovca«, koji upisuje Ilijaševića »kao profesora i opisuje dirljivi rastanak III. i IV. tečaja sa svojim bivšim profesorom, a sada nadzirateljem pučkih škola«.

Ali se to napredno djelo pojavilo za svoju okolinu prerano. Odmah poslije piščeva odlaska u Beč pojavila se sumnja o ortodoksiji te knjige i bezimeni pisac ustade protiv nje u »K. L.« 1851. u deset brojeva.

Iz uvoda ocjene odmah se vidi, čemu ocjenjitelj prigovara. Tamo on podsjeća katehete, neka se »drže dobrih katoličkih i katehetičkih načela, da se u svom djelokrugu pomnjivo okane svih pogrešnih, pogubnih, opasnih ili na kalup moderniziranoga mudračtva prikrojenih pravila i nagleda«. Iz tih razloga ocjena sasvim osuđuje Katechetiku.

Ta očito nestručna ocjena »Katechetike« pobudila je na sve strane sumnjičavost i nepovjerenje. No njezin pisac ipak ustaje na obranu svojega djela.

U »Obrani obuke malenih« (Zagreb 1851.) kaže on među ostalim: »Što su glavi oči, to je logika i metodika katehetici, i kao što glava bez očiju ništa ne vidi, tako i sva katehetička pravila nisu ništa bez logike i psihologije. Pa je li moguće i pomisliti katehetiku kao sistematičku znanost (potcrtao sâm Ilijašević) bez logike i metodike? Drugo je katehetika kao znanost, a drugo su njezina bez svakog sustava ujedno slupana suhoparna pravila.« Tako odgovara on ocjenitelju, koji traži, da bi trebalo iz »Katechetike« »ispustiti one mnoge naredbe i pravila iz logike i metodike, da katehetika sama za se bude i da u množini iz pomoćnih znanosti pozajmljenih učenih stvari ne nestane u katehetici glavne stvari«. Ujedno brani Ilijašević ortodoksiju svoje knjige.

Ilijaševićevo je sunce sjalo na firmamentu katehetične metode žarko, ali kratko vrijeme: samo dvije godine. Nestručni ga je kri-

tičar svojom navalom na njegovo »mladahno čedo« tako rastužio, da odsada više nije pisao u »K. L.« niti uopće o obučavanju.

»Katechetike« je međutim nestajalo iz naših bogoslovija, a to tim lakše, jer je knjiga bila — po tadašnjem običaju — puna pjesničkih slika, zato preopširna. Zamijenilo ju je opet »dosadno i mudno pisanje.« To je trajalo 25 godina, do god. 1877. kad je izašla primitivna Štiglićeva »Kratka kateketika«. Do onda su duhovni i svjetovni profesori katehetike upotrebljavali skripta: češku katehetiku od **Jána Škode** u prijevodu Vjenceslava Zaboja Mařika, hrvatskog pučkog učitelja i odličnog pisca.

Ali još i sada, u 20. vijeku, iskazuju Ilijaševiću oni, koji poznavaju njegov rad, zasluženo priznanje. O stogodišnjici njegova rođenja pišu: »... Ilijašević se javio u hrvatskoj knjizi kao naučni pisac svojom »Obukom malenih« ili katehetikom... Eto vidite: Čim nas tko pročita, da je Ilijašević pisao katehetiku, mahnut će malone svaki nas rukom, a jedva će nam komu doći volja, da pogledamo tu katehetiku. Mi smo ju i opet pogledavali i možemo reći s uvjerenjem, da to nije samo štogod nekakvo šablansko naklapanje o gnjavljenju djece katekizmom, nego da je to ozbiljno, solidno književno djelo, na visini opće obrazovanosti, skroz napredno..., najsolidnije, najsavremenije književno djelo ne samo onoga doba, nego još i desetak i više godina poslije... Pa pošto je pretresavši razne načine staroga obučavanja, među njima i učenje katekizma napamet, za koje kaže, da se iz njega »porodi neki mrtvi mekanizam, pored kojega um bez svijetla, a srce bez hrane ostade i uvuče se mržnja katekizma, učitelja, a s ovim i istoga bogoštovja«, — pristaje uz učene ljude, koji »nadoše žilicu u prirodi duše čovječanske, u zakonih njenoga razvitka«, pa se obazire »na posebnost učenikah i na (njihovo) izkustvo«... Je li Ilijašević bio pjesnik? Bez sumnje. To se vidi već i u njegovoj »Obuci malenih«...« (»Obzor« 3. I. 1914.).

Njegov veliki rad je trajne vrijednosti. Ispunilo se nagoviještanje vile, s kojom je Ilijašević razgovarao spremajući svoje »Zimzelenke«:

»Ako l' sada odziva ne nađeš,
Omiliti možeš potomcima,
Jer budućnost pravednije sudi.«

»Rad je Ilijaševićev«, kaže Cuvaj u »Građi«, »obzirom na školu vrlo opsežan. On uči djecu, podučava svoje kolege svećenike, savjetuje učitelje, podučava narod, piše knjige za sve. On je spoznao, da se napredak odraslije mladeži temelji na dobrim pučkim školama, pa se zato laća podizanja i ustrajanja pučkih škola. Plod njegova nastojanja bijaše uređenje gradskih pučkih škola. Poslije je pošao i dalje, pa se na njegovu pobudu otvaraju trorazredne samostalne niže realke. Tim je otvorio mladeži vrata zavoda, u kojem se mogla naobražavati u znanosti, kako je traži današnji vijek.« (Plevnjak: Prilozi, Katehet. Knjižnica sv. XI.)

Kad je god. 1895. slavio Ilijašević svoju dijamantnu misu, pisao je o njemu »K. L.« (br. 46.): »Njegovo je ime s hrvatskom školskom nastavom tako usko skopčano, da se početak i razvoj školstva našega ne da ni pomisliti, a da se ujedno ne bi moralo spomenuti ime njegovo«. Ali nam njegov rad koristi još više: ondašnji »poraz« našega prvoga metodičara nam je dokazom, da je izgrađivanje metode vrijedno i najvećih žrtava.

On nam je prvi donio ideju o objektivnoj vjeronaučnoj metodi. Ta je metoda konačno pobijedila u XX. vijeku.

Ilijašević je još napisao ove knjige:

1. Pismovnik ili naputak o sastavljanju raznih pisma, Trst 1851. i Beč 1857.
2. Obrana obuke malenih, Zagreb 1851.
3. Čitanka za II. razred viših pučkih učiona. Beč 1855.
4. Izabrane pjesme. Zagreb 1876.
5. Nove pjesme. Zagreb 1884.
6. Šala i satira (1892., pjesme).
7. Zimzelenke (1901., pjesme). Izdao ih je u 88. godini!

Osim toga je napisao 8 pedagoških članaka u »K. L.« g. 1850. i 1851., pa »Akrostihon« k imendanu Ant. Šuflaja i juridičku doktorsku disertaciju u Pešti.

*

S Ilijašićevom hrvatskom Katehetikom pojavila se gotovo isti čas i jedna njemačka:

Antun Traut: Winke für die christliche Katechese. Agram 1851.

A. Traut, predstojnik reda ss. milosrdnica, rod. 4. III. 1806. u Langenfeldu (Tirol), umr'o 1. prosinca 1857. u Zagrebu. Došao je u Zagreb g. 1846. na poziv biskupa Haulika. Isprva je obučavao njemačkim jezikom na učiteljskoj školi (osnovanoj 1848.) vjeronauk, pedagogiju i didaktiku, pa je zato i sastavio tu katehetiku. No ubrzo nauči on hrvatski, pa izda u zajednici s kanonikom Budickijem Čitanku ilirsko njemačku, Zagreb 1850. u tri sveska. Ali ju je vrhovno školsko ravnateljstvo zabranilo kao školsku knjigu.

Knjiga (ima 116 str.) ne nosi imena svojega sastavljača, ali veli Cuvaj u »Građi« (v. Plevnjak, str. 141), da joj je autor Traut.*

Kako Ilijaševićeva, tako ima i Trautova katehetika svoj moto:

Lasst die Kleinen zu Mir kommen,
Sprach einst Jesus Christ,
Lasst sie hören, was zum Frommen
Ihrer Seelen ist.

Knjiga nema niti predgovora, pa ne znamo kojim se autorima služio pisac. Možda je ta knjiga samo skraćena sadržina jedne ili više savremenih katehetika, sabrana u skriptima, kojima se Traut (ili tko drugi) služio u Tirolu, pa ih je poslije bezimeno tiskao u Zagrebu.

Knjiga donosi najprije uvod: bitnost, povijest, vrela i razdiobu katehetike (1—9), a onda slijedi opći dio (9—25) i posebni (26—96), pak prilozi i uzorne kateheze (97—115). — Opći dio: izbor učiva, oblik obuke, svojstva obuke, priprava, ponavljanje. Posebni dio: katehetova svojstva, katehumeni. — Slijedi odsjek o katehezi (41.): raspored učiva, postupak sv. Augustina, obučavanje na temelju simbola, katekizma i priča.

---

* Cuvaj je osim toga unio tu knjigu pod Trautovim imenom i u »Historijsku školsku knjižnicu kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu« (Sign. VI. 6.), koja je prešla u posjed Hrvatskoga učiteljskoga muzeja. Koliko znamo, to je u Zagrebu jedini primjerak Trautove katehetike.

Sastavni dijelovi (raščlamba učiva) **kateheze jesu: 1. Uvod** (exordium), 2. »**sadržaj**« (podavanje) i 3. **primjenjivanje** (epilog, str. 61.). »Utuvljivanje« (62.) ima 3 dijela: Religija u glavi, u srcu, u životu. — Na koncu (97.) skuplja Traut svoju čitavu katehetiku u maksimu, da ima »cijelu katehezu prožimati dah Božji, koji dolazi ne iz formula, regula ili znanstvenih sistema, nego iz Boga«.

»To vrijedi napose za katehetovu spremu, jer ako ikoja umjetnost, a to je prije svega katehetika, koja ne počiva na mrtvim slovima učenih teorija, nego stoji samo u duhu i životu. Više nego dugim studijem učene katehetične znanosti obrazuje se dobar katehet time, da on prije svega i neprestano sebi dobro ukatehetizira Božansku religiju u glavu, srce i život, uz to da »marljivo poučava malene i čedno promatra katehete u pismu i životu«.

»Neka se odmah udari, kao u prvim vremenima kršćanstva, uz doktrinarne putove više gracijarnima... Zato malo koristi samo spretan i učen katehet, koji katehizira prema vlastitoj mudrosti; dok ponizan i pobožan katehet, koji očekuje sve od Božje milosti, nju neprestano i najrevnije pribavlja sebi i katehumenima, taj može sve u onomu, koji ga jača, u Isusu Kristu«. (Str. 65). »Sve od Boga očekivati, isprašati« (67).

Kako vidimo, Traut polaže u stručnom obrazovanju najveću važnost na osobnu katehetovu savršenost, a manju na »dugi studij učene katehetične znanosti«. Dakle se približuje supranaturalističnomu nazoru, pa se u tome udaljuje od Ilijaševićeve »znanstvenog« pravca. No i Traut traži, »da se vjera ne samo dobro rastumači, nego da se ona naročito položi u srce ljubazno, i načinom, koji probuđuje ljubav« i t. d. On pače traži, da »mora katehet najprije poznati čovječju dušu, kojoj ima podati Božansku religiju, i sposobnosti duše pamet, razum, čuvstvo i volju«, 63.). Te su vlastitosti duše sa svojim različitim ograncima spojeni u jednu cjelinu, u jednu dušu. Ta duša stanuje ovdje dolje u smrtnom tijelu i opet čini s njime jednu cjelinu, jednoga čovjeka. Tko dakle mirno promotri tu jednostavnu spoznaju o biću čovjeka, taj odmah vidi sasvim jasno neke znatne pogreške, koje se počinjaju i počinjale su se tu i tamo kod kršćanskoga obučavanja iz neznanja ili pretjerane mudrosti« (Tamo). I time je vrlo ublažena opreka između Ilijaševića i Trauta.

U prvi mah iznenađuje pojava, što su izašle dvije metodike gotovo u isto vrijeme. Ali je Ilijašević sastavio svoju katehetiku za škole s hrvatskim nastavnim jezikom, a Traut za one s njemačkim, koji je u ono centralizatorno i germanizatorno doba dopirao gotovo svuda.

III. Doba: Od Ilijaševićeve metodike do podržavljenja škole 1850.—1874.

1. Crkveno prosvjetne prilike.

Odnošaj Crkve prema školi bje učvršćen konkordatom od g. 1855. No protivnici su Crkve neprestano radili na tome, da se on ukine, pa su ishodili za Austriju g. 1868. školski zakon, oprečan konkordatu, a g. 1870. je Austrija jednostrano konkordat ukinula. Ali je ipak Crkvi pridržala nadzor nad vjerskom obukom u svim školama, sastavljanje knjiga i dr.

U Hrvatskoj i Slavoniji (i Ugarskoj) vrijedio je konkordat i dalje i s njim pridržano upravljanje Crkve cijelom školskom obukom. Tako ostade i poslije g. 1868., kad je Nagodbom (hrv.-ug.) priznato Banovini vrhovno pravo nad školstvom. To stanje potraje do g. 1874. (do podržavljenja škole).

Ali do toga podržavljenja nije došlo tako lako.

1. Čim je 1860. prestao centralizam, imale su banske konferencije utrti put za ustavan rad. Članovi su im bili ponajviše svećenici i plemići, a i drugi rodoljubi. U jednoj takvoj konferenciji bude potaknuto pitanje o uređenju pučkoga školstva. A kad se sastao hrvatski Sabor, pošalje mu učiteljski zbor kr. zagrebačke preparandije 7. V. **1861.** peticiju, da se uredi pučko školstvo. Ravnatelj **Klaić** i katehet **Novotny** sastave na temelju starijih i novijih naredaba cijelu osnovu školskoga zakona, a Sabor ga prihvati (saborski članak XCIV) pod naslovom »O školskom sustavu za narodne pučke učione u trojednoj kraljevini D. H. i Sl.«

Ravnatelja i učitelja preparandije bi po tom nacrtu imala imenovati vrhovna školska oblast, t. j. dvorska kancelarija u Beču. Ravnatelje glavnih škola, učitelje i učiteljice bi postavljala zemaljska školska oblast, t. j. kr. namjesničko vijeće, u kojem je jedan samostalan savjetnik kao vrhovni ravnatelj školâ. On rješava školske stvari s pomoću školskoga vijeća, u kojem su ravnatelji zagrebačkih škola i drugi školski vještaci. Važnije se stvari pretresuju u sjednicama namjesničkoga vijeća, a ako se pojave različita mišljenja, odlučuje vrhovna školska oblast. (J. Kirin: »Razvitak hrv. pučkog školstva«, 1886.)

A koja bi prava ostala Crkvi? Ova: Župnici su neposredni ravnatelji seoskih škola, koje nadziru kotarski dekani; ali ne više samostalno, nego samo u sporazumu sa županijskim izaslanicima. Ravnatelji gradskih i kotarski nadzornici seoskih škola (dekani) imadu podnašati ordinarijatima izvješća o napretku u vjeronauku i ćudoređu, a izvješća o drugim predmetima šalju se vrhovnomu ravnatelju škola.

Ali taj Sabor bude raspušten iste godine 1861. Zakonski članak o osnovnim školama nije zato dobio kraljeve sankcije, pa se i dalje radilo po starim centralističkim ustanovama i onima od g. 1845.[1] Tada je bio na sreću školski savjetnik i izvjestitelj za osnovne škole **dr. Franjo Rački**, koji je uprkos starim naredbama mnogo učinio za stručnu obrazovanost učiteljstva (pripravni tečaj).

---

[1] Dvorska je naime kancelarija pridržala i za apsolutizma »Systema scholarum«, što ga je car Ferdinand V. uveo g. 1845. Prema tomu sistemu imalo bi vršiti vrhovni nadzor i nad hrvatskim školama kr. ugarsko namjesničko vijeće u Budimu. Ali se te naredbe nisu kod nas nikada provele u cijelosti radi otpora hrvatskih županija.

2. Već iduće god. **1862.** pošalje školski odbor županije zagrebačke, kojemu bijaše predsjednikom dijecezanski školski nadzornik kanonik Josip Marić, ponovo predstavku županijskoj skupštini za uređenje školstva. Ona prihvati taj prijedlog. Zato sastaviše najugledniji naši nastavnici (povodom obdržavanja I. učiteljske skupštine u Zagrebu 10. i 11. listopada 1865.) »Ustav pučke škole u Trojednici«, te ga kao osnovu školskoga zakona podniješe Saboru. I tomu je podnesku bio temeljem »Systema scholarum« od g. 1845.

Prema tomu nacrtu zakona imade vrhovnu upravu vlada. — Škole nadzire u svakoj županiji jedan ravnatelj. Zemaljski školski odbor rješava sva načelna pedagogijsko didaktična pitanja. Župnici su članovi mjesnih školskih odbora, a nadzornici (samo za vjeronauk) su dekani. Inače sve kao 1861.

No taj nacrt nije bio niti raspravljen u Saboru, pa nije dakako niti postao zakonom.

3. Saborski nastavni odbor, kojemu bijaše predsjednikom dr. Rački, pokrenu opet g. **1872.** to pitanje i izabere pododbor na čelu s kanonikom Šuškovićem, da sastavi nacrt školskoga zakona.

Osnova bi izrađena, ali nije došla u sabor na raspravljanje. To bje treći i posljednji neuspjeli pokus.

Evo i svećenstvo je željelo i živo surađivalo, da se dođe do modernog školskog zakona, koji bi na pravednoj osnovi podijelio školsku upravu između Crkve i države.

*

Napokon je hrvatski Sabor primio novu zakonsku osnovu, koja postade zakonom kraljevom sankcijom 14. listopada 1874. za bana Mažuranića. Tim je zakonom naprečac oduzeta Crkvi cjelokupna uprava škole, što ju je ona imala od vijekova, a naročito od kralja Ferdinanda III. (1637—1657.), koji je dao državnu povlast katoličkoj Crkvi i tim ojačao prosvjeto djelovanje svećenstva, napose crkvenih redova . (Kirin: Razvitak hrvatskoga pučkog školstva, Zgb. 1886.),

Crkvi je samo ostavljena obuka u vjeronauku i nadzor nad tom obukom, te pravo, da predlaže Vladi vjeronaučne naučne osnove i udžbenike, da ih ona propiše. Crkva je zastupana u općinskom, županijskom i zemaljskom školskom odboru i pripada joj pravo obavješćivati se preko svojih organa o religijskom i ćudorednom stanju škole, te prema opaženim nedostacima tražiti lijeka kod vlade. Obuka prestaje biti konfesijskom. Konfesijske škole nemaju prava javnosti.

Taj je zakon tako ogorčio i uzbunio svećenstvo, da se ban kraljevina HSD obratio 16. VIII. 1875. na hrvatski episkopat, neka djeluje na svećenstvo, da se u školskim odborima ne vlada pasivno, kako je ono zaključilo na mnogim svojim sastancima. Tomu dopisu udovoljiše iste godine nadbiskup Mihalović i biskupi Strossmayer i Soić pomirnim i pobudnim okružnicama.

*

Rački je našao staru centralističnu **naučnu osnovu (I.) od g. 1855.** Ta je bila prijevod austrijske.

Osim nedjeljne i korizmene dužnosti imala je mladež više procesija, nedjeljnu ekshortu, večernjicu, svagdanju misu u ljetnim mjesecima. Župnici su predavali katekizam, učitelji bibliju. Za evanđelje je bio poseban sat. Učitelji su se s mladeži pričešćivali i o tom su dekani izvješćavali vlasti.

Centralistična naučna osnova je rodoljubivim nastojanjem Račkijevim dobila **1866.** neke korisne prinove, koje su se ticale samo svjetovne obuke. To je **revidirana naučna osnova.**

2. Prvi pedagogijski časopisi napose.

Učiteljski list **»Napredak« počeo je izlaziti god. 1859.** Pokrenuše ga udruženim silama učitelji svjetovni i duhovni. Prvi mu je urednik **Stepan Novotny,** svećenik i učitelj vjere, pedagogije i didaktike na učiteljskoj školi u Zagrebu.

Stj. Novotny je rođen 18. IX. 1833. u Rakovcu. Kapelan u Kostajnici, zatim katehet na uzornoj glavnoj i djevoj. školi u Zagrebu, a poslije Eduarda Suhina profesor na učiteljskoj školi u Zagrebu. Uređivao je list šest godina do odlaska na župu u Feričance g. 1866., gdje je i umro 14. VI. 1867.

Pisao je mnogo već kao bogoslov. Posljednja i glavna mu je radnja »Gojidba i Obuka« (Pedagogika i Didaktika), udžbenik štampan u Beču **1876.** To je prva sistemska pedagogika i didaktika štampana hrvatskim jezikom. Ona se upotrebljavala sve do Basaričeka.

*

Poticajem svjetovnoga učiteljstva bje obrazovan **I. Odbor za reviziju Katekizma g. 1865.**

Već je g. **1862.** (K. L.« br. 48.) pretresla županijska učiteljska skupština u Zagrebu pitanje o katekizmu. Najprije je raspravljeno, kakova moraju biti pitanja i odgovori (prema katehetici Jána **Škode,** učitelja katehetike i pedagogije na glavnoj pučkoj školi u Pragu v. str. 43.).* Pošto je na raspravi ustanovljeno, da tim zahtjevima ne odgovara katekizam, zaključeno je zamoliti duhovnu oblast, da se on revidira.

Učiteljstvo čeka rješenje svoje peticije, ali radi dalje u dosadašnjem pravcu. U učiteljskoj konferenciji od g. **1864.** raspravlja se pitanje: »Kako ima učitelj pojam ‚Metodike' za se shvatiti?« i »Kako razlikujemo metodu heurističnu izvadajuću i obučavajuću ili upućujuću?«

A peticija? »Sve skupa ostade bez svakoga uspjeha«, ustanovljuje »K. L.« **1865.** (str. 261.), »budi što se u Crkvi uopće bez velike sile ništa ne mijenja što je u općenitoj porabi, ili što joj se (duh. oblasti) razlozi ne vidješe dovoljni. Ali je i ove godine (**1865.**) učiteljska skupština kotara zagrebačkoga zaključila u jedan glas, da se predstavka ... iznova predloži. Nadamo se, da ... predstavka ovaj put ne će ostati bez uspjeha«. Tako je i bilo.

Naročito se tuže učitelji, da je prenagli prijelaz od Maloga katekizma na nekoliko puta veći Srednji, uz koji treba još uzeti i Bibliju.

---

* »Raspravu napisa Čeh u Pragu, pak je to dokaz, da su i ondje isti katekizmi, naime prevedeni po regensburškom, kojeg rabe po Njemačkoj«. (»K. L.« tamo.)

Bio je imenovan **I. revizijski odbor** s predsjednikom kanonikom Ivanom Milkovićem. Budući da je taj odbor izgubio najagilnijeg svog člana Novotny-a, koji je otišao na župu, radilo se slabo. Zato već **1866.** pita Jos. Šavor: »Kako je s poslovanjem odbora za prepravu katekizma?«, (»K. L.« br. 44). Napokon javlja god. 1866. »jedan odbornik«, da je odbor pridržao u katekizmu ista pitanja, samo da je proveo neke jezične promjene...

Stjepan Novotny,
učitelj vjere, pedagogije i didaktike na muškoj učiteljskoj školi u Zagrebu, jedan od osnivača i prvi urednik »Napretka«, katehetični metodičar i pedagogijski pisac.

*

»Napredak« je donosio religijske članke samo do g. **1867.** Od te godine ide on novim pravcem i zalaže sve svoje sile u oštru borbu za neovisnost škole od Crkve.

Čas prije nego je svećenstvo izgubilo »Napredak«, planula je u njemu sjajna zvijezda g. 1866. To je nadzornik i odlični narodni pisac svjetovnjak **Mijat Stojanović,** koji je u »Napretku« donio ciklus odličnih metodičnih članaka za nauk vjere. Ti su članci bili dugo vremena kanon vjerskoga obučavanja, a vrijede i danas gotovo u svim dijelovima.

Čim je »Napredak« krenuo drugim putem, odmah iduće g. **1868.** osnova umjerena struja učitelja novi list **»Školski Prijatelj«.**[2] Urednikom i vlasnikom mu je bio do g. 1873. ravnatelj preparandije bivši odlični suradnik »Napretka« Franjo Klaić, a onda učitelj Josip Gall. Te iste godine postane »Školski Prijatelj« glasilom »Narodne škole«, društva za potpomaganje ubogih učenika pod pokroviteljstvom zagrebačkoga nadbiskupa J. Mihalovića.

*

Ali je doskora dolazilo do nesuglasica između oba lista. Ta je razrožnost izbila na javu već g. 1871. dva puta (br. 5. i 13),[3] a g. **1872. dođe do potpuna preloma između oba lista.**[4]

»Šk. pr.« je vjerno stajao na braniku vjerskoga uzgoja u školi, dok je god izlazio.[5]

*

Vrlo je mnogo pisao o metodičkim pitanjima i **»Glasnik« biskupije đakovačke, osnovan g. 1873.** U to doba lijepo pišu u »Glasniku« svećenici Stjepan Kolmanić, Stj. Srkulj i drugi.

3. Književnost

ovoga doba je lijepo procvala.

G. **1850.** dobila je Istra Mali i Veliki katekizam (Kanizije) od Jos. Fr. **Volarića.** On je preveo i Galurino Dobrogojenje Kršćansko.

Jos. Fr. Volarić, kanonik i zaslužan književnik, rodio se na Vrbniku 1805., umro na Krku 1877. Bio je i katehet u Trstu i na Krku. Sastavio je gotovo sve udžbenike za istarske osnovne škole.

A. Gruber: Kateheze (izdao »Zbor duh. ml. zagreb.«) **1855.** (?)

1855. raspravlja se u »K. L.« o potrebi štokavskoga katekizma. Javlja se, da ga je već sastavio **Nikola Havliček.**

Havliček bio je župnik u Brckovljanima. Još od bogoslovije na glasu rodoljub i poznavalac hrvatske štokavštine.

Matija Topalović: Biblička povijesnica. Beč **1857.** — Knjiga je pisana krasnom štokavštinom. To je prijevod Schusterove Biblije, prevodiočeva posljednja radnja.

---

[2] U pozivu na pretplatu kažu osnivači (br. 20.): »Napredak« izlazi samo dva puta na mjesec, pa stoga ne može da udovolji svim zahtjevima... (Naš list) neka bude »Napretku« vjeran drug, neka jedan drugomu u prilog radi, jedan drugomu neka pomaže«. »Šk. Pr.« je izlazio mjesečno dva puta, a g. 1872. tri puta.

[3] Prvi put prigodom »Napretkove« tvrdnje, da je »Šk. Pr.« počinio »književnu otimačinu«; drugi put kad je »N.« predložio, da hrvatsko učiteljstvo sakuplja novac za dar Nijemcu Dittesu.

[4] Filipovićev je naime organ »Prosvjeta« (izlazio je samo godinu dana) potvorio duhovnu oblast, da je kriva smrti nevina učitelja. To je pobio sâm dijecezanski škol. nadzornik A. Weber (»Šk. Pr.« br. 12.)

[5] Još g. 1875. kaže u posljednjem broju: »... samostalnost pučke škole, kojoj ima biti temeljem vjera. Pučka je škola postigla svoju samostalnost (g. 1874., op. p.). To nas veseli; no učiteljstvu pokazati je sada više nego prije, da mu je u školi vjera sveta, pa smo čvrsto osvjedočeni, da mu svećenstvo ne će zaviditi na samostalnosti, što si je steklo, dapače ono će u slozi i ljubavi s učiteljstvom na polju pučkoga školstva revnovati«. »Vjerom do prosvjete!«

Matija Topalović rodio se u Zdencima kod Broda na S. g. 1812. Učio je u Brodu, u Vinkovcima, u Đakovu i u Pešti. Suradnik Gajev. Ilirski pjesnik, klasički obrazovan, žarki rodoljub, spreman bogoslovski profesor u Đakovu. Umro je g. 1862. u Gradištu.

R. Šantek: Katehetička pitanja bez odgovora. **1861.** Ima 27 paragrafa na 44 stranice. Pitanja su gotovo sva biblijska, namijenjena najmanjoj djeci.

1862. zamijenjen je dijecezanski katekizam novim.

Dr. J. Schuster: Biblička povijest staroga i novoga zakona. Sa 112 slika i zemljovidom. Preveo jedan đakon nadbiskupije zagrebačke. **(Dragutin Jambrečak)** Zgb. **1864.**

Drag. Jambrečak, pisac, profesor klasičnih jezika u Senju, rođen je g. 1838. u Mekušju, a umro 1918. u Samoboru kao umirovljeni župnik brdovački.

G. 1867. uklonjen je u Banovini i Bosni Kanizijev katekizam i uveden Deharbeov. Dotjerivali su ga prof. Cvjetko Rubetić, dr. Franjo Iveković, kateheti Stj. Hartman, Stj. Korenić i dr. — U Dalmaciji je ostao Kanizij.

Franjo Iveković iznosi Jezične primjedbe katekizmu. (K. L. **1868.**). On je proveo čistoću jezika u katekizmu i drugim religijskim udžbenicima.

Deharbe - Tadić: Kratko razlaganje katekizma. Zgb. I. **1870.**, II. **1872.**

4. Metoda i katekizam.

Već se Šantek tuži g. 1861. u predgovoru svoje knjižice: »Koliko katehetah, toliko i načinah u katehiziranju i razlikah u predavanju katekizma«. To se ticalo i svjetovnih učitelja, koji su imali predavati Bibliju (svećenici katekizam).

Rudolf Šantek, svećenik, ravnatelj i katehet trorazredne pučke (glavne) škole koprivničke, napisao je još u izvješću koprivničke osnovne škole g. 1860. za roditelje raspravicu o biljezima prave Crkve Kristove.

U to su doba mnogo raspravljali o vjerskoj obuci i svjetovni i duhovni učitelji kako na skupštinama, tako u časopisima. U tome nema premca ovomu doba.

*

Osobito se mnogo raspravljalo o vjerskoj obuci

a) U »Napretku«.

Ivan Jakovina (u »Napr.« **1864.** str. 304.): »O milosti za 3. razred puč. učiona«. To je analiza teksta s naknadnim ilustracijama:

»Pazite djeco! Ova milost, koju dobivamo od g. Boga, jest dvovrsna: naime djelujuća i posvećujuća. Kaži mi, Josipe! Kolikovrsnu milost dobivamo u dušu našu? Kako se zovu?«

»Djelujuća nam je milost takova, koja nas u duši našoj pobuđuje na dobro i u tom dobru pomaže, da to lagije izvršimo. Kaži mi ti Vjekoslave, što sam rekao? Što čini u nas milost djelujuća?«

»Posvećujuća je pako ona milost, koja nas posvećuje i u nas svaki grijeh uništuje; upravo tako mislite si, kao da bi ja uzeo čašu, koja je bila posve zaprljana blatom, te bi ju ja oprao u vodi, a kad bi ju izneo iz vode, bila bi sasvim čista. Isto tako biva i čovjek posvećujućom milošću čist na duši, sasvim obnovljen iznutra i onda kažemo, da je takav čovjek opravdan pred Bogom. Što sam kazao, šta je milost posvećujuća? Što čini u nas ta milost? Kakav biva čovjek tom milošću?« (Opravdan).

»A da li vi djeco razumijete, što će to reći opravdati se? Pazite, ja ću vam reći jedan primjer«, i t. d.

Mijat Stojanović, školski nadzornik i pisac, rodio se 26. rujna 1818. u Babinoj Gredi, a umr'o u Zagrebu 18. rujna 1881. Bio je duboko religiozan, čelik značaj, vjeran hrvatskom narodu, učiteljskom staležu i prosvjeti, a nada sve Crkvi. Bio je istaknuti pobornik sloge između svjetovnoga i duhovnoga učiteljstva. Posljednje godine službovanja proveo je u Ogulinu i Gospiću, odakle se preselio u Zagreb. Svi mu mnogobrojni radovi odišu ljubavlja prema sv. vjeri i dubokim poznavanjem.

I. U br. 13. g. **1866.** ustaje Stojanović za cikličku raspoređbu učiva protiv progresivne. Traži, da se kod obučavanja više upotrebljava Biblija i liturgika.

»Samo ono treba djeci podavati, što će u mišljenju i govorenju neuvježbanu djecu moći zanimati, a tomu nije ništa prikladnije do pripovijedaka iz bibličke povijesti, **na kojima se najvažnije istine vjere i ćudoredni nauk u svoje vrijeme imaju razviti i osnovati.** Pripovijedati mora učitelj čim jednostavnije ... i nastojati, da djeca ne samo zapamte, nego da si i u srce usade.«

Navodi nekoje momente iz crtica, pa nastavlja: **»Pogriješio bi svaki učitelj, kad bi učenicima prvoga razreda mali katekizam stranicu po stranicu za lekciju davao** ili molitve navadne suhoparno naizust učiti nalagao, **te bi nakon toga samo po gdjekoju iz bibličke povijesti prikrpao. Ne ide tako! Najprije povijest, a zatim katekizam; najprije povijesnički temelj, a zatim zgradu nauka; najprije pojedine prečanice, a zatim hod po ljestvama k trojednomu Bogu...** Mora učitelj nastojati, da se djeca već u prvom razredu s raznim obredima svoje svete vjere upoznadu, a da to uspješno bude, mora ih učitelj već s početka na to naučiti, da nesamo po nedjeljama i zapovijedanim svetkovinama, no i svaki dan u crkvu idu, te da ondje vlastitim promatranjem uče, kako misnik svetu misu Bogu žrtvuje...«

»Budu li se djeca vježbala načinom, što im ga pruža svagdašnja služba Božja i biblička povijest, tad im zaista ne će teško biti prekrstiti se, pokleknuti, ruke sklopiti, u prsa se udarati i t. d.«

II. U članku: »Vjeronauk u prvom razredu pučke učione« nastavlja on svoj tema.

»Hirscher u svojoj katehetici, Švarc u svojoj znanosti odhranjivanja i Ilijašević u svojoj obuki malenih preporučuju svim vjeroučiteljima najtoplije, da se vjerozakonska obuka ne smije u nijednom raz-

redu komadati, t. j. samo nekoji odlomci, no uvijek kao neka cijelost predavati, s tom ipak opaskom, da se ova cijelost za svaki razred napose opredijeli i ograniči, te da se ono, što se nižem razredu predavalo, opet u višem razredu, dakako savršenije i djetinjoj duši primjereno, preduzeti ima.

Pod vjerozakonskom obukom razumijevamo u širem smislu ne samo istine vjere i ćudoreda, no i bibličku povijest i bogoslužje.«

III. Slijedi njegov treći članak: »Vjeronauk u srednjih razredih (2. i 3. r.) pučke učione«:

»Već smo rekli (u br. 13.), da se u tom (prvom razredu cijela vjerozakonska obuka ima **temeljiti na bibliiskoj povijesti.** U srednjim razredima mora ponajprije katekizam uporedno ići s poznavanjem povijesti,[7] a zatim se ima kao posebni predmet smatrati i rabiti, budući da su djeca već više uvježbana u nabožnoj misli i budući da su njihovi pojmovi o vjerozakonu bolje razvijeni i dopunjeni.

»Dođu li onda djeca u prvi razdjel srednjega razreda, t. j. u drugi razred, opet im mora biti nastavnim predmetom biblijska povijest... **no ipak tako da se prigodom predavanja pojedinih biblijskih pripovijedaka uvijek uzme obzir koli na Božja u istima sakrita očitovanja, toli i na dogmatičke i ćudoredne istine, što ih djeca ove dobi mogu razumiti... jer su djeca... ovoga razreda... još na onom stupnju obuke, gdje se zorne obuke još nikako otresti ne mogu, da si dakle tako lako definicija zapamtiti i pojmova razviti ne mogu, ne davši im prije povijesničkog temelja.** Ako li su pak djeca **shvatila ... iz svete povijesti božanstvena očitovanja...** i zapamtila, **tad ne će ni djecu teško stati, da katekizam razumiju. Ne će trebati tada... dugotrajnih i dosadnih razglabanja...** Dobro će biti, da se djeci... u ruke dade **shodan katekizam«.** Tada »bi se u trećem razredu... ostala poglavlja katekizma uzeti imala k prvom poglavlju nadodanom katekizmu drugoga razreda,[8] koje bi poglavlje u ovom razredu nesamo naizust naučiti, no i u srce usaditi trebalo, te bi se tada u trećem razredu imao katekizam rabiti kao posebni predmet... Razumije se... da tom prigodom imadu učenici koli sadržaj katekizma toli i riječi iz svetoga pisma uzete napamet učiti od riječi do riječi.« Sada pisac opravdava memoriranje.

IV. Stojanović nastavlja u br. 17. pod napisom: »Vjeronauk u 4. razredu pučke učione«:

»Katekizam dakle u ovom razredu... mora biti predmetom vjerozakonske obuke.« Tumačiti valja »čim jasnije« i praviti korisne upotrebe. Učitelj »dočim se dosele samo na riječi oslanjao, neka odsada... bar katkad vlastitim svojim riječima na srce učenika djeluje...«

V. U »Pedagoškim iskricama« (»Napr.« **1866.)** traži u osam brojeva, napose u iskrici 47., **da se katekizam predaje na temelju Biblije.**

VI. Dalje piše godine **1866.** (br. 1—3, 5—7): »Učba za vjerozakonsku nauku u pučkoj učionici«.

Iza lijepog uvoda pokazuje pisac različne načine obuke.

Ako se radi o konkretnoj stvari, učitelj će im je pokazati na pr. znak sv. križa. Da poda učenicima pojam o čuvstvima i umnim radnjama, neka »dovede djecu u ono duševno stanje«, što hoće da ga učenicima razjasni, i neka »pripovijeda pripoviesti shodne, po mogućnosti iz sv. Pisma, na pr. Kain — zavist«, i t. d. »Treći su opći pojmovi na pr. čudo, tvar i t. d. Moramo uputiti djecu, kako će si predstavljati pojedine stvari tražeći njihova

[7] Nagoviještanje historijskoj katekizma. Op. p.

[8] Naučna osnova naime nije bila ciklička, nego progresivna.

opća i bitna obilježja, pazeći na ono, po čemu se poznaju iste osobe ili stvari.« Na pr. narod, učenik, gospodar i t. d. — Slijede napokon opća pravila:

1. Tumačiti se smije samo »u smislu katoličke Crkve« i zasvjedočavati... jasnim riječima iz sv. Pisma.«

2. Učitelj mora da umije razjašnjavati primjerom vjerozakonsku obuku, naime primjerima, pripovijetkama, prispodobama, prótimbama i poslovicama. Lijepo razlaže pisac sva ta obučna sredstva i njihovu upotrebu.

Mijat Stojanović,
svjetovni katehetičar, školski nadzornik, odlični stručni i pučki pisac.

3. Učitelj mora da umije osvjedočiti mladež o istini vjerozakonske obuke, »kako će razumnom odlukom prionuti srcem i dušom uz ove istine.«

4. »Učitelj se mora starati, kako da mu djeca upamte... vjerozakonsku obuku,« naime »jačati i potkrepljivati dječju pamet i djeci olakšavati, kako će zadržati što uče.«

»Učitelj mora spajati sve druge predmete s vjeronaukom, sve bo se odnosi na glavni cilj, na usavršavanje naše, štogod činimo...« (Psihologijska i enciklopedijska koncentracija učiva. Op. p.) Neka (učenik) ponavlja »što je katehet predavao«...

5. »Poglavito mora se brinuti učitelj, kako će se skloniti djecu, da obdržavaju vjerozakonsku obuku.« Svakom zgodom treba mladež upućivati; a vrhovni razlog da djeca moraju biti kreposna jest, »jerbo je Bog tako

zapovjedio ili zabranio«. Osim toga Isusova je nauka »izvrsna i korisna za vrijeme i vječnost«.

6. »Mnogo zavisi o načinu predavanja.« »Budući da **je vjerozakonska nauka... po sebi povijesnička nauka**, zato se pri njoj učitelj često služi načinom... umno dokazujućim.«

7. »Kako ima postupati učitelj tumačeći evandelje i predavajući biblijsku povjesnicu?«

»Središte staroga i novoga Zavjeta je Isus Krist, Spasitelj svijeta. Stari naime potomci Abrahamovi, svi krotki i sveti muževi, nesamo počevši od Abrahama, nego od Adama, svi patrijarsi, proroci i pravovjerci vjerovahu u Isusa kao Spasitelja svijeta... U tom smislu valja shvaćati cijelu biblijsku povijest staroga zakona.«

*

Nepoznati dopisnik tuži se (»Napr.« **1862.**) na učitelja Nijemca u R...:

»Vjeronauk predaje dotični takoder u hrvatskom jeziku; samo škoda, da isti s knjigom u ruci po starom šlendrijanu pred dječicom sveder nepripravan paradira, a za toli nužno razlaganje vjeroistina nesamo ne haje, nego ih apsolutno znemaruje. Ali kako i ne će? Prekrasna zbirka slika od B. Galure, kateheze od A. Grubera, Obuka malenih od dra. Stjep. Ilijaševića i ostale još su sveder kod njega terra incognita. Njemu je dostatno, ako mu učenik napamet odlupa odgovor na ono iz katekizma postavljeno pitanje, pa onda — mirna Bosna; k tomu ne zna uvažiti poslovice: što ne ide iz srca, k srdcu ne dolazi. Pa još bi se sve to nekako pregorjelo, da umije ili bar uči i njeguje naški...«

M. B. u članku »Godišnji ispiti«. (»Napr.« **1866.** str. 296). »Mogah«, veli, »zaviriti u šest učiona, gdje se upravo javni ispiti držali«. Iznosi svoje dojmove o uspjehu iz pojedinih predmeta.

»Vjeronauk. Temelje sv. vjere naše, pobilježene u katekizmima i biblijskoj povijesti, uopće znadu djeca svagdje dobro naizust. Znadu, velim, naizust; no ne vidi se posvuda, da se sveta povijest valjano prilagodiva katekizmu; ne vidi se ni to svagdje, da se ono barem, što se umom shvatiti može i mora, primjerima praktičkim tumači, razlaže, u srce ulijeva. Božju molitvu: Oče naš, deset zapovijedi B., pet crkvenih, zapovijedi o ljubavi i t. d. trebalo bi s djecom **u primjerima razjasniti** i prilagoditi, jer s onoga mehaničkog, inače podosta nerazumljivo sastavljenoga izbrajanja katekizma mala nam korist za srce, za dušicu djetinju. Gdje toga nema, tamo se obično izgovara učitelj katehetom, a ovaj onim; no svemu se pomogne iskrenom ljubavlju, lijepom slogom te razboritim razredenjem predmeta...«

»Uz lijep inače napredak u obučavanju vjerozakonskom od srca primjećujem jošte: da valja shvaćati riječ »katehizirati«; da valja svetu ovu nauku prilagodivati praktičnom životu; da ne valja nikada — jerbo je opasno — odviše se baviti samo pojmovima o zlu... i cjepidlačariti, već radije što više moguće tumačiti i sjeckati: dobro, krasno, pravo, sveto. U tom pogrešuju ponajviše učitelji i radije tumače sedam glavnih grijeha, one u nebo vapijuće... nego li Oče nas, Vjerovanje... Jer ono staro načelo: »pravim poznanjem zla i svakoga grijeha moraš postati dobrim i kreposnim« danas više ne vrijedi, ali više protivno, jer u djeci ne smijemo gledati belzebube, već nevina, nepokvarena čovječca...«

U članku »Kako se mogu učenici triju razreda.. (zajedno) obučavati?« (»Napr.« **1864.**) govori se napose i o postupanju kod vjerske obuke.

Fr. Kramarić donosi »Katekezu za treći razred: Devet tudih grijeha«. (»Napr.« **1865.**). Tumači ih na temelju Biblije (Rebeka — Jakov, David — Joab, Izraelci — Aron i t. d.).

O. Sebastijan Šafar: »Ovako katekiziram ja«. (»Napr.« **1867.** br. 15.).

U uvodu tvrdi pisac, »da se tomu nauku uopće najmanje vremena posvećuje«, no Uredništvo dodaje: »Vjerujte, sasvim dosta...; no katekizmi su za pučku školu pregolemi«. Na piščevu tvrdnju: »Učitelji se ponajviše oslanjaju na katehete,« odvraća Uredništvo: »Recite obrnuto: Ponajviše da i svu vjerozakonsku obuku obavlja po selima učitelj svjetovnjak, te se obično kateheti oslanjaju na učitelja. Velimo: obično.«[9]

»Pravi učitelj,« veli Šafar, »ima sve pojmove i manje obične riječi protumačiti... zgodnom biblijskom crticom« i time djeci »obuku zasladiti«. Kod toga »ima vjeroučitelj postupati razgovorno — razvijajućim načinom.«[10]

Kao pokusno predavanje priopćuje on svoju katehezu »o andelima«. Poslije uvoda govori o samim andelima. Iza svake dvije izreke daje to ponoviti: »što sam kazao, N.« Ne veli za koji je to razred — možda je samo ponavljanje, jer učenici već znadu za Abrahama, Lota, Jakova, i odgovaraju na pitanje: »što nam dobra čine oni andeli, koji su ostali dobri i Bogu vjerni?« »Što je Bog andelima naložio?« i sl. Na koncu je kratka, krepka primjena.

b) U »Školskom Prijatelju«.

Ovdje ćemo izuzetno upozoriti i na nekoje nemetodičke članke, da se vidi, kako je u ono burno doba živio u velikom dijelu učiteljstva crkveni duh.

1868. str. 83. čitamo u članku: »Odgovara li naša pučka učiona svojoj svrsi?« Svrha pučkoj školi: Sustavno rukovodena, djetinskom medusobnošću potkrepljena i uvjetovana priprava za budući radni život u Crkvi i državi. — Klasična je i sasvim moderna ova misao (br. 3.): »Za stanovitu Crkvu i za stanovitu državu (treba) pripravljati um, jer nijedna Crkva i nijedna država ne obstoji po pojmu, već po istini«.

Š(ime Balenović br. 14.): Da li je kateketika pravi način obuke pri vjerouci u pučkoj učioni?

Pisac pita: »Zašto su dakle mnogi proti toj vještini?« — pa pošto je naveo razloge, zašto ima sustavna katehetika protivnika, nastavlja, »da je »katehetični« (dijaloški, op. p.) način bolji od akroamatičnoga, a to stoga, jer držim da je »katehetični« način a) naravi dječjoj primjereniji, b) da on bolje pobudjuje duh djece i c) jer više djeluje na osebine pojedinaca«. Sada te točke obrazlaže. — Članak je opsežan i pun sadržine.

1869. Ivan Jakovina piše mnogo sve do g. 1876. Ponajviše obraduje vlastitosti, koje treba da rese učitelja.

[9] Ovim inače blagim dodatkom započeo je »Napredak« borbu za podržavljenje škole, koja je bivala sve jačom do 1874., a potrajala je i dalje. Odsada više ne piše »Napredak« ništa o katehetičnoj metodi.

[10] Taj je izraz došao ponovo u porabu tek nedavno po Willmannu.

I. N. Petrač: krasan članak »O b o d g o j i v a n j u d j e c e u k r š ć a n s k o m d u h u«. Dijete neka uzgajaju roditelji za rana a poslije neka budu u tome na pomoć svećeniku.

1873/4. (br. 3. 4.). S l o m š e k k a o p e d a g o g.

Dr. Mirko Mikuličić: Š k o l a, d r ž a v a i C r k v a. Nastoji odrediti njihov prijateljski odnošaj.

1875. (br. 1. 2.) **Grotić:** O r e l i g i o z n o m u z g o j u m l a d e ž i.

Iv. Nep. Tunić (br. 14.): Ć u d o r e d n i u z g o j m l a d e ž i.

1876. I. Topolčić (br. 5.): K a k o m o ž e u č i t e l j u s v o j i h p r e d a v a n j i h, a n a r o č i t o p a k o u k a t e k i z m u i b i b l i j s k o j p o v i j e s n i c i p o b u d i t i u d j e c i š t o v a n j e i l j u b a v p r e m a p o g l a v a r s t v u.

Biskupa Dobrile p o s l a n i c a (br. 6.).

Adam Slivarić (br. 11.): K a k o s e m o ž e u m d j e t e t a v j e r o n a u k o m r a z v e d r i t i.

P. Haramija: N e k o j a v r l o k o r i s t n a k a t e k e t i č n a p r a v i l a o d p o k. Š i m u n a B a l e n o v i ć a. (»Šk. pr.« **1875.** br. **21.**):

»Vrijedno je, da svaku Šimunovu besjedu zabilježimo. On bijaše poput Ivana Zlatoustoga; jer iz njegovih ustiju nije nikada riječca potekla, a da ne bi u sebi dobra nauka sadržavala... Dajemo ih u svijet, da se njima okoriste i oni pučki učitelji, koji nisu možda imali prilike Šimunovih predavanja slušati, to više, jer nam je i nadalje osobito vani pomagati poučavanje školske mladeži u kršćanskom nauku.

I. P a m e t o v a n j e. »Sve što djeca treba da znadu, valja da i na pamet uče... od riječi do riječi... Djeci početnoga razreda mora se svaki put naprvo razložiti zadaća, pa tek onda zadati za pametovanje. U drugom ili srednjem razredu visi postupak o napretku djece; što barem u jezgri od prije razumiju, to se naprvo za lekciju daje; a čega ne razumiju, jer je novo, to se prije razloži. U najvišem razredu može se, a u mnogim slučajevima i mora se zadati prije, pak onda tek rastumačiti...

(Imadu se pametovati) **biblijske zgode** i druge pobožne priče i pripovijetke, **za koje se ima nauk kao pripeti (nadovezati).**

II. R a z u m i j e v a n j e. Do toga vodi djecu valjana kateheza: a) primjerom... b) pripoviјetkom... Svojstva pripovijedanja... Ova se svojstva rabe za dječije pripovijetke uopće. **Smijera li pako ona (pripovijetka) naročito na razjašnjenje apstraktna pojma, tada moraju iz nje poviriti bitni bilježi pojma što se ima razjasniti, da ga dijete može poslije samo napraviti... Glavne misli, glavne biljege izmami pitanjem iz djeteta, te daj, da ih ono samo prenese na pojam...** c) prispodoba, d) priča, e) opreka. Sva ta sredstva za razumijevanje valja rabiti umjereno.

Kako se ima razložiti koji odgovor katekizma? (Samostalno obradivanje katekizma. Op. p.) Dvojako: a) najprije protumači slovo, t. j. riječi i stavke, kojih djeca ne razumiju; na pr. u odgovoru: »Vjera kršćanina katolika jest«... imaš protumačiti riječi »vjerovati« — »nedvojbeno — »objaviti« — »predložiti« — »od Boga uložena krepost«. (Verbalna naliza, op. p.)

b) Tumači stvar samu, da razložiš biljege u odgovoru dolazeće u glavnom pojmu, te popuniš odgovor; b i l j e g e n e t r e b a r a z l o ž i t i — t o m o ž e š i s p i t a t i p i t a n j e m. Poslije glavnoga pojma dolaze u katekizmu manji odgovori, koji biljege glavnoga pojma potanje razlažu, pak te valja uzeti odmah ili poslije. Dolazi li za pojmom još koji sud, zaključak ili primjena, t o s e s v e p o s l i j e r a z v i j e h e u r i s t i č n o m m e t o d o m (oblikom, op. p.). Što su manja djeca, to treba više uvažavati razlaganje pojmovnih biljega; a što su veća, to se više uvažava razlaganje. (Nejasno, op. p.)

Među općim pravilima su i ova: Okani se nepotrebna! — Rastavi glavni pojam u njegove biljege, te ove razredi tako, da u katehezi bude logičan sud i slijed i da prelaziš s poznata i laka na nepoznato i teže.

Uspjeh »ovisi dosta o slozi među svećenikom i učiteljem. Rade li oba po duhu Isusovu, tada ide nauk od srca k srcu, jer se ulijeva po milosti Božjoj.«

Šime Balenović,
učitelj vjere, pedagogike i didaktike na muškoj učiteljskoj školi u Zagrebu, katehetični metodičar i pisac.

Š i m u n B a l e n o v i ć r. 1835. u Kruščici (otočka regimenta) svršio osnovnu školu u Pazarišću, srednju i bogosloviju u Zagrebu. Katehet, g. 1866. naslijedio je Novotnyja na preparandiji. Radi bolesti napusti profesuru i bude imenovan knjižničarom nadbiskup. knjižnice. Izdao je »Uspomenicu na prvu pričest sv. Alojzija« 1863., Liturgiku 1862. (dva izdanja), »Hrvatsku povjesnicu« 1870. Član odbora sv. Jeronima. Umr'o 1872.

c) U »G l a s n i k u«.

»P r e d m e t i h o m i l e t i č k i i k a t e h e t i č k i« (»Gl.« **1873.**) od nepoznata pisca.

Govori o tom, kako je »još veća potreba i uslijed toga dužnost držati kateheze, i to ne samo školskoj mladeži u učionicah, nego i odraslima u crkvi« od samoga propovijedanja. »Glede kateheza u učioni imam opaziti, da su ove još nužnije nego one u crkvi za odrasle, budući da je mladež radi

lakoumnosti još nezrela razuma i mnogo većoj pogibelji izvržena nego li odrasli... Zato moraju duhovni pastiri nastojati, da povjerenu svojoj skrbi mladež što bolje utvrde u vjeri i sačuvaju od sveopćeg skvarenja; to će pak postići... ako budu točno obavljali službu katehetičku«. Kao priručnike preporučuje ove knjige: Deharbeovo »Kratko razglabanje katekizma« (u prijevodu Tadićevu), Schmidta i Maya. Za ove dvije knjige ističe, »da su sve kateheze... **na temelju bibličke povjesnice izrađene**« i »da se sastavitelj ovoga djela ne drži katekizma Deharbeovoga, već samo potrebitija za djecu pitanja stavlja i odgovore daje, potom pako **na temelju biblije i povijesti pitanja tumači** i razjašnjuje«.

Stjepan Srkulj, rodio se u Krapini dne 15. VIII. 1830. U đakovačkom sjemeništu svršio je 7. i 8. razred gimnazije i četiri tečaja bogoslovije. Za svećenika je zaređen g. 1857. Budući da se posebno odlikovao pobožnošću, postavio ga je biskup Strossmayer kao mlada svećenika god. 1863. za duhovnika sjemeništa, koju je službu obnašao 6 godina. Za njegovo doba uvedena je u sjemenište Marijina Kongregacija, počele su se držati svibanjske pobožnosti u Đakovu, te su uvedene prvi put duhovne vježbe za svećenstvo. Od god. 1869. vrši službu župnika i dekana u Gudincima. Odatle se javlja u »Glasniku biskupije bosanske i srijemske« člancima, u kojima raspravlja o katehetskim pitanjima. Kao vjeroučitelj na gimnaziji predlagao je, da se katekizam prenese u 4. razred, što je kod nas učinjeno istom poslije rata. — Umr'o je u Županji kao župnik i arhiđakon gornjeg Srijema god. 1896.

I. U članku »Vjerozakonske učevne knjige« (Gl.« **1873.** br. 12. i 13.) veli Srkulj:

»Nema znanosti, koja bi se u pogledu literature s bogoslovnom mjerila. Pa ipak uz toliku ogromnu literaturu, kojom se diči katoličko bogoslovlje, poznato nam je na žalost, da se vjerozakonske učevne knjige počam od narodnih učiona ča do sveučilišta, s učevnim knjigama inih znanosti, što se praktičnosti tiče mjeriti ne mogu.« Dalje »Stari dijecezanski katekizam je god. 1860. zamijenjen novim.« Pa ipak već 13 godina poslije toga tvrdi pisac, »da se iz novoga nitko ništa ne nauči.« »U zagrebačkoj nadbiskupiji povjeren je taj posao (revizija dijecezanskog katekizma) vještim rukama... Berute i čini mi se Šavora.« »Nije bolje s naučnim knjigama ni u naših učionah.« »Za početnike propisan je nauk po Šantekovih katehetičkih pitanjih. Dobro. Samo bi trebalo dodati bibličke slike za zornu obuku. **Za 2. godinu propisan je: na temelju bibličke povijesti početni katekizam. Što će to reći? Gdje je takav katekizam ili takva povijest? Postojeći početni katekizam nije osnovan na tom temelju.«**[11] **Djeca, dovršiv školsku obuku i došav na crkvenu katehizaciju... skoro ništa ne znaju tako, da se mora s njima početi ondje, gdje i s onimi koji pučke škole polazili nisu.« »Svrši li učenik glavnu učionu, u kojoj je kroz 4 godine učio bibličku povijest i katekizam, prelazi u prvi gimnazijski ili realni razred. Tude ga opet čeka katekizam... Koji će biti plod ovakovu učenju? Morda će učenik opetujući isti nauk, koga je na glavnoj školi učio, barem ovaj put dobro na pamet naučiti? Ja o tom dvojim stoga, što će učenik manje marljivosti pokloniti nauku, koga je već učio i koga misli da zna. Osim toga je taj katekizam... pun dugačkih i često medusobno u slabu savezu stojećih pitanja... No neka bude, da ga doista naizust dobro nauči, koja mu od tuda praktična korist? Znati će može biti definirati vjeru, crkvu, sakramente etc., ali će od**

[11] Evo već godine 1873. vapaj za historijskim katekizmom! Op. p.

toga katekazma malo vjere dobiti u srce; a ipak je to glavna svrha vjerozakonske obuke, da se u srce učenika vjera zasadi, pa da plod kršćansko-ćudorednog života donosi.«

Pisac je nastojao da tomu zlu doskoči. »Bivši vjeroučiteljem na gimnaziji bio sam podneo obrazložen prijedlog višoj oblasti, da se... biblička povijest prenese na 1. i 2. razred, liturgika na treći, a veliki regenburški katekizam s kratkom crkvenom povjesnicom na 4. razred. No, ne znam s česa, ostade to kako je bilo.«[12] A posljedica toga? »Bezvjerstvom i potajnim i očitim neprijateljstvom proti Crkvi i vjeri sve većma preotima mah (pogubna struja), i to upravo kod onih, koji su sve vjeronaučne knjige, počam od pučkih ili glavnih učiona do 8. gimnazijskog razreda, proučili, te koji su u svojih svjedočbah s »vrlo dobro« ili »izvrsno« iz vjeronauka počašćeni bili.« Tomu je razlog, što »manjka prave i solidne vjerozakonske obuke od prvoga početka sve do 8. gimnazijskog razreda, i da se to učevnim knjigama, koje nikakva ploda ne proizvadaju, pripisati ima. Solidna bo praktična vjerozakonska obuka morala bi staviti međe raznim na mladež uplivajućim vanjskim okolnostima.« Manjci naših školskih knjiga dolaze odatle, »što smo se sasvim poveli za njemačkim knjigama.«

Da se tomu zlu doskoči, »imale bi se dogovorno od svih trih biskupija naše domovine raspisati dobre nagrade onima, koji bi se na taj posao dali. Napokon imao bi se sastaviti iz svih trih biskupija jedan odbor učenih i praktičnih svećenika, kojima bi bila zadaća spise prosuditi i za tisak preporučiti.«

II. Članak »Vjerozakonska obuka« (»Gl.« **1874.** br. 9.) pridržat će također trajno svoju vrijednost od velike česti. Urednik »Glasnika« poslao je Srkulju list kaločkoga kanonika Ivana Antunovića kao ocjenu njegova članka na 16 stranica. Taj ga je odgovor potaknuo, da napiše ovaj članak.

a) O knjigama. Pisac priznaje, da bi bilo dobro, da se mjesto više vjeronaučnih knjiga uvede u pučke škole **jedna**, jer, kako veli Antunović, »vjera je Isusova i njegov moral tako jedinstven (jednostavan), da ga svatko bez mnogo truda i mudrovanja i bez mnogih knjiga shvatiti i naučiti može.« Zato »bi zbilja bilo dobro, da (u pučkoj školi) služi **za sve razrede jedna knjiga. No ona bi imala biti tako udešena, da se u njoj sadržaje sva nauka vjere i ćudoređa na temelju bibličke povijesti.« Traži** »**da se biblička povijest ne predaje kao poseban od nauka vjere i ćudoreda odijeljeni nauk, već kod svakog članka vjere da se moralni i biblički nauk nahodi kao temelj, na kojem se onaj članak vjere i morala osniva. Dakako, da se na taj način biblički nauk ne bi sistematički svojim hronološkim redom predavao. No što zato? Ako učenici nauče nauk vjere zajedno s dotičnim moralnim i bibličkim naukom, na kojem se on temelji, to će bez dvojbe vjera, moral i biblički nauk dublje se usaditi u pamet i srce, nego li kada im se ovaj posebice onaj posebice bez saveza predaje.«**[13]

»Na prigovor, da je dosta samo razjasniti i istumačiti katekizam, evo odgovora: **Dobromu, vještomu katehetu ne treba ni katekizma, on će i bez njega vjerozakon djecu naučiti. Daj katekizam, koji će slabomu katehetu biti u pomoć, da svrhu katehizacije postigne. Daj mi takav katekizam, iz kojega će dijete samo, kasnije i čovjek, kad u nj zaviri, štogod naučiti i o istini se svoje vjere osvjedočiti.« »Po mojemu bi mnijenju početnici imali učiti** (navodi djelove katekizma) **s dotičnim bibličkim naukama.«**

Dalje zagovara progresivnu naučnu osnovu.

b) O namještenju kateheta. Traži, da se »ne namješta **omnis obvius«.** Slaže se s Antunovićem, da bi se kateheti imali slati u inozemstvo na daljnu izobrazbu, pa tvrdi, da bi toj svrsi »skoro sve crkvene zaklade služiti imale.«

[12] U tom je ipak pobijedio g. 1927.

d) U »Katoličkom Listu«.

Stjepan Kolmanić, katehet, poslije župnik u Jasenovcu, traži, da svjetovni učitelji dobiju što solidniju spremu, člankom »Katehet na pedagogiju petrinjskom« (»K. L.« god. **1871.** br. 16.)

Ovdje govori i o potrebi valjane metode: »Ako napreduje znanost obučna u svih predmetih, zar da se jedina vjera predaje po onom šablonu, kako su naši starci nekoć činili? Zato mnijem, da bi se morala veća važnost stavljati na službu katehetičku nego je to do sada bivalo; jer uzalud ti napor uzgojiti mudroljube i bogoslove, nisi li dobio dobro odgojene i kršćanski podučene kandidate. Država se brine za svoj interes, te nastoji svakim načinom dići naobrazbu učitelja. Ne smije ni Crkva zaostati s naobrazbom svojih učitelja, dapače morala bi i u napretku biti vodilicom, ne će li da joj s nemara najbitniji interesi budu zapušteni... Valjalo bi i položaj kateheta urediti tako, da se ne mora poslom prenatrpavati, te ne bude katehetija tek privremenim prebjezištem kapelana, dok se koja župa isprazni, jer u oba slučaja se vjerskoj obuci velika šteta nanaša.«

Nažalost ne nalazimo ništa više od Kolmanića.

Ivan Jakovina ne govori o potrebi da se unaprijedi obuka, nego samo konstatuje u članku »Vjera u školi« (»K. L.« **1873.** br. 50., 51.):

»Neka zna Dittes, da ju (pedagogiju) uče (bogoslovi) i to tako strogo, da mu se, ako s dobrim uspjehom ne položi ispit iz pedagogije ne izdaje svjedodžba da je svršio teologiju.«

Ivan Mihaljević, župnik u Berku, izdao je novi katekizam i pjesmaricu »Kratki nauk« za biskupiju đakovačku g. **1873.**, a Jarićev »Vijenac« je povučen. Međutim su g. 1875 dijelovi obiju pjesmarica sastavljeni u jednu knjigu.

4. UZGOJ U ŠKOLI I DOMU.

»De catechisatione Parochus ad Cooperatorem« god. **1856.** »po višem nalogu sastavljena i od duhovne oblasti, poslana rasprava o trećem od onih pitanja, što su bila god. 1855. svećenstvu ove biskupije za riješenje predložena«. (K. L.) O metodi se ne govori ništa.

Mijat Stojanović kao učitelj u Srijemskim Karlovcima napisao je u »K. L.« (**1856.—1860.**) 5 krasnih rasprava. U njegovo doba pada osnutak osobito za omladinsku književnost tako zaslužnoga »Kola mladih rodoljuba« (»Zbora duhovne mladeži zagrebačke«).

Ivan Krst. Krapac pisao je 20 god. u »K. L.« (**1863.—1882.**), najviše o kršćanskom uzgoju. Od kateheta se traži »cultura morum juncta scientiae«. Školi je ostao vjeran do smrti.

Kardinal Haulik šalje god. 1869. dugačku poslanicu o obuci, uzgoju i o pravu roditelja i Crkve na uzgoj djece. Ustaje protiv rastave i zaklinje svećenstvo: »Sa svom zdušnosti i točnosti, okaniv se izvinjavajućih izlika, trsiti se zadovoljiti najsvetijoj dužnosti katehizovanja.«

Ivan Jakovina (»K. L.« 1873.—1875.) brani prava Crkve na školu, a kad je škola bila podržavljena, poučava roditelje kako da djecu uzgajaju.

---

[13] Pod tim misli Srkulj pragmatično (sistemsko-, dotično shemsko) historijski katekizam.

DODATAK ZA III. DOBA.*

Katekizam je proživljavao prema potrebi različite faze, dok napokon dobiva u XX. vijeku svoj tradicionalni, petnaest vijekova stari prakršćanski oblik historijskoga katekizma. Radi jedinstva donosimo i novije prijedloge za prenovu katekizma.

I. Prepirka o katekizmu — historijskom — sistemskom — od davnine.

Prepirka o rasporedbi katekizamskog učiva nije od jučer, nego vratimo li se u davnu starinu, već prvih vijekova kršćanskih vidimo dva različita puta: jedan sv. Ćirila Jerusalimskoga, a drugi velikoga učitelja crkvenoga Augustina. Oba smjerahu za istom svrhom, ali svaki svojim putem. Prvi se drži strogo vjeroispovijedi (simbola), podijeljene na članke, drugi pako ide po niti povjesnice, razvijajuć iz divnih događaja vjerozakonske istine. Ćirilov način preoteo je poslije mah. (»Jedan odbornik« — u članku »Poslovanje odbora za prenapravu katekizma«. Kat. list 1866. pag. 117).

II. Nešto iz historije katekizma.

»Kada unatoč svemu tomu što smo ovdje naveli ipak uzeti moramo, da je katekizam koncem srednjeg vijeka s malimi iznimkama za vjerozakonsku pučku obuku uopće, a napose po župskim i samostanskim školama rabljen bio; to ipak nesmijemo odatle posve zaključivati, kao da biblička povjesnica nije nikakav ili možda samo neznatan dijel obuke sačinjavala. Što više može se upravo nekom moralnom izvjesnošću tvrditi, da se baš znanje biblijske povijesti u nekom obsegu strogo i zahtijevalo, kao priprava i uvod u katehetičku obuku. To nam potvrđuju tako zvani slikovni katekizmi (Bilderkatechismen) petnaestoga stoljeća, koji po svoj prilici svoj početak po Nikoli od Cues imaju (J. Janesen, p. 35.), kao i ne manje nam to posvjedočuje množina ilustriranih katekizama šestnaestoga stoljeća, da je tumačenje makar kojega od 12 članaka apostolskoga vjerovanja ili u savezu s odgovarajućim štivom iz biblične povjesti ili na temelju iste bilo preduzimano«.[1] (St. M. Biblične slike za vjerozakonsku obuku u pučkoj školi. Glasnik bisk. đak. 1883. p. 69). — »Čini se kraj svega toga da je ipak ponajviše biblička obuka tečajem sedamnaestoga stoljeća baš kroz sam katekizam, bila malko zanemarena i porinuta. Pojavila se je tu i opet protivna vjerska struja i to ne toliko na historičko-bibličkom, koliko na samom upravo dogmatičkom polju. Tu se je naravski onda cijela vjerozakonska obuka ponajprije s oprovrgavanjem krivoboške nauke bavila, te u točnom i preciznom defi-

---

* Iz kartoteke g. **Marijana Jelenčića,** duhovnika biskup. sjemeništa u Đakovu.

[1] Dakle biblijski ili historijski katekizam.

niranju dogmata koncentrirala (usredotočavala)« (ib. p. 69). Učeni opat Klaudij Fleury pri Loe Dieu... je početnik »historičkoga katekizma«, koji jur god. 1683. na svjetlo izašao i od glasovitoga biskupa I. Benigna Bossueta pri Meaux aprobiran bio. Pisac rečenoga katekizma ističe osobito u predgovoru važnost i potrebu bibličke obuke, te navađa, da mah preotimajućoj skvarenosti i indiferentizmu uzrokom ništa drugo nije, već pomanjanke obuke u vjerskim stvarima. Katekizam je doduše knjiga velike cijene... nu da je kraj svega toga katekizam samo mrtvo slovo a do obuke i predavanja je, da se to slovo oživi (ib. p. 77). Prvi dio maloga historičkog katekizma sadržaje 29 lekcija sa 10 bakroreza. Tu je dodan »kratak pregled svetih događaja«. Drugi dio sadržaje isto toliko lekcija i »kratak pregled nauka kršćanskoga«.

III. Za historijski katekizam.

Prva pouka u religiji bila je bez sumnje biblijska pouka (Bibelunterricht.) Sve do vremena sv. Augustina i dalje u slijedećim stoljećima bila je biblija povjesni i religijski udžbenik zajedno. Malo po malo bilo je nužno najvažnije religijske istine fiksirati u određenim formulama i skupiti u jednoj knjizi. Tako je nastao katekizam. Izgradnjom katekizma udaljilo se na žalost sve više od biblijskog pripovijedanja... učio se katekizam, a biblijska povijest se sve više zanemarivala i ovo zapuštanje biblije ide očevidno ruku o ruku s razvijanjem katekizma. Koncem srednjeg vijeka gojila se još uvijek biblijska povijest. Treba se sjetiti katekizma u slikama (slikovni prikaz dekaloga), zatim biblije za siromahe (slike iz Starog i Novog Zavjeta s kratkim izrekama u formi pjesmice); biblijske pripovijesti su zorno prikazivali u t. zv. Passionsspiele; u srednjem vijeku gojio se revno studij biblije i ona je pri tom prodrla više u život naroda, nego li danas; to je činjenica i ujedno žalosna istina (Dr Baier)... Istina je, da nijedno stoljeće nije bilo bez pokušaja, da se pouka u katekizmu opet izgradi na bibliji.[2] Sjetimo se katekizma od Georga Wiceliusa iz g. 1536.; on je postavio biblijsku povijest napred, a iza toga su slijedile istine katekizma. Isto je pokušao provesti Fleury 1679. u svom Catéchisme historique. G. 1668. uveden je u dijecezi Würzburg Catechismus biblicus. Dr Thalhofer naziva tu knjižicu, da je ona najbolja obradba Kanizijeva Katekizma... Godina 1721. i 1763. donijela nam je sličnu pojavu t. zv. biblijski katekizam...« (F. Valerijan Schubert: Zur Reform des Katechismus u. der Katechese, Schöningh, Paderborn, 1906. p. 47. 48.).

[2] Tako se uvijek opažala potreba biblijskoga katekizma.

IV. 1873. — Tužbe na katekizam.

»Ozbiljan motrilac bit će bez velika napora opazio, da nam uz svu brigu i nastojanje oko vjerozakonske obuke vjernici uopće u vjerozakonskom znanju nazaduju, da se kod prostoga naroda opažava neznanje, a kod tako zvanih izobraženih skrajna površnost u vjerozakonskoj struci. Motrio to tko s koje mu drago strane, pomišljao o tom, kako mu volja, mislim, da će do istoga rezultata doći, do kojega dođe i pisac ovoga, naime: da nam valjanih, praktičnih učevnih knjiga manjka«. (Glasnik bisk. djak. 1873. str. 92. St. S. Vjerozakonske učevne knjige.)

V. 1874. — Stjep. Srkulj u Glasniku — za jednu knjigu.

Odgovara na pismo kanonika Ivana Antunovića, koji zagovara, da se za pučke učione uvede samo jedna knjiga. »Za pučke učione moglo bi to i po mojem mnienju biti, jer bi zbilja dobro bilo, da za sve razrede služi samo jedna knjiga. No ova bi imala biti tako udešena, da se u njoj sadržaje sav nauk vjere i ćudoređa na temelju bibličke povjesti... Dakako, da se na taj način biblički nauk nebi svojim hronologičnim redom predavao...[3] (Glasnik bisk. đ. 1874. p. 72. u čl. »Vjerozakonska obuka«). Što dalje u istom članku govori pokazuje, da pisac ili nije radio u školi osnovnoj ili nije nikad poznavao dijete. Na pr. »Sličnimi argumenti ad captum treba da katehizam djeci dokaže bivstvo božje, tim više da je danas sav školski nauk počam od »a« osnovan i sveudilj se više snuje na strogoj logici, na filozofiji; a naše knjige, naš nauk, da izbjegava znanstveno razlaganje, koj je od svake logike najlogičniji, od svake filozofije najfilozofičniji? Tu znanstveno razloženu nauku, mislim, da dijete, kasnije čovjek, nikad zaboraviti neće, jer mu kao djetetu bijaše točno i jasno dokazana«. (ib. 73.) — Pisac piše iz Gundinaca.

VI. 1876. Historijski katekizam predlaže Cv. Gruber.

»Novi katekizam imao bi biti udešen tako, da bude za porabu u školi, crkvi i kući, i to ne samo za jednu biskupiju, nego za sav katolički hrvatski puk naše domovine... Obuka u vjeronauku mora ići historičko-pragmatičnim putem viek se obazirući na praktičan život naroda... Naši dosadanji katekizmi pravo govoreć više su teoretično skolastični puni definicija i distinkcija, a praktični ponajmanje, s toga uz svu muku i nauku malo opažamo uspjeha... Ovakovi katekizmi nisu ni za pučku školu, ni za naš puk, jer se ne love uma ni srca naroda, pa što naše dijete ili čovjek abstraktna čuje ili čita danas, ili na izust nauči, to opet on do brza zaboravi... Jedan dio nauke razložio

[3] To bi bio sistemsko-historijski katekizam.

bi se najprije na podlogi bibličke povjesti kratkim, historičkim, popularnim stilom za puk, iz toga tekla bi sama po sebi kratka pitanja s odgovori. Slijedile bi kratke praktične refleksije i kratke opomene u formi meditacije za malene i odrasle...[4] (Kat. List 1876. p. 174. 175.)

VII. 1882. B—ć u »Glasniku« odsuduje katekizam.

Kada stupaju djeca iz opće škole u prvi razred srednjih učilišta moraju se podvrći prijamnom ispitu i iz vjeronauka. Bože moj! kakvi su to ispiti! Moraš zadovoljan biti, ako ti djeca znadu otče naš, zdravu Mariju, vjerovanje, deset zapovijedi Božjih i pet crkvenih. Ako ih počneš pitati po katekizmu IV. razreda opće škole, rijetko ćeš dobiti odgovor i od onih učenika, koji su klasifikovani sa »vrlo dobro«. Otkale to dolazi? Ne smiješ sve vjeroučitelje općih škola odsuditi s nemarnosti ili s nevještine, jer bi se ipak koji taj našao doraslim teškomu svomu zvanju. Pripoznajmo da svemu uzrok leži u samih katekizmih, koje djeca nerazumiju, nego ih samo na izust bubaju. Od lekcije do lekcije ide stvar kod darovitijih učenika dobro, dapače »vrlo dobro«, — nu iza dvomjesečnih praznika sve je ishlapilo; riječi se izgubile, a smisla nije ni bilo u glavi, pa eto ti »tabule rase«. Ne hasni pozivati se na stara vremena; ne hasni braniti se: »ta i mi smo po tih katekizmih učili, pa eto nas hvala Bogu i dobrih i razumnih kršćana«. Stara su vremena prošla, kada su i učitelji u školi i roditelji kod kuće vjeroučitelja pomagali. Sa svih strana danas se najviše tuže na to, kako se djeca moraju mučiti bubanjem katekizma. Pa moramo priznati, da te tužbe nisu baš posve neosnovane. I nije samo kod nas tako, nego i sa svih strana monarkije čuju se slične tužaljke«. Citira dra Scheichera — njegov članak o katekizmima — u »Christlich pädagogische Blätter« od 5. 12. 1881. br. 23. — (Vjeroučne knjige naših srednjih škola — Glasnik b. djak. 1882. p. 111.)

VIII. 1883. Cvjetko Gruber — o tom.

»Na sve strane piše se i raspravlja o pitanju katekizma, što je očivjestni znak i dokaz, da naše vrieme treba bolje, solidnije, jednostavnije i praktičnije uredjeni kakatekizam navlaš za »pučke slojeve, nego što se može reći, da je takav katekizam Deharbova sistema.« (Glasnik biskupije djakovačke 1883. p. 182. Cvjetko Gruber — Pitanje o katekizmu.) — »Tko se iole bavi ovim predmetom, i zdravo ga proučava, doći mora do zaključka, da ...katekizam Dearbova sistema neodgovara sistemu pradavne tradicije kršć. nauka, a najmanje doraslosti prostoga puka«. (ib. p. 189.)

[4] To je točno provedeno u »Kršćanskom Nauku«.

IX. 1887. Za historijski katekizam — Egger.

»Man kann die bibl. Geschichte nach zweifacher Hinsicht ins Auge fassen: entweder als die geordnete Reihenfolge der gesammten Gottesthaten zu Gunsten der Menscheit — oder als eine anschauliche concrete Darstellung verschiedener einzelner Religionswahrheiten. Demgemäss kann in der Volksschule auch eine zweifache Behandlung, ein doppelter Gebrauch der bibl. Geschichte platzgreifen; man kann entweder den ganzen Gang des göttlichen Heilswerkes, wie dasselbe mit der Schöpfung beginnt, durch die Jahrtausende des alten Bundes sich fortsetzt und mit der Erlösung den Abschluss findet, verfolgen und klar legen — oder man kann, ohne den historischen Faden streng festzuhalten,[5] aus den einzelnen biblischen Thatsachen, Aussprüchen, Gleichnissen u. s. w. die darin enthaltenen speciellen Glaubens- und Sittenlehren herauslösen und ableiten, beziehungsweise die im Katechismus bereits niedergelegten abstracten Lehren durch den Hinweis auf die entsprechenden bibl. Geschichten Gestalt und Leben gewinnen lassen. ...Darum halten wir dafür: die bibl. Geschichte ist in der Volksschule so zu lehren, dass sowohl der historische Verlauf der göttlichen Werke in geordnetem Zusammenhange entwickelt, als auch zugleich aus den einzelnen »Geschichten« die betreffenden Glaubens- und Sittenlehren hervorgehoben[6] und umgekehrt die Sätze des Katechismus durch Beziehung der bibl. Geschichte anschaulich gemacht werden.« (Anton Egger, Einige Gedanken über den Gebrauch der biblischen Gechichte in der Volksschule, Linzer Quartalschrift, 1887. p. 312. Egger je vjeroučitelj u Meranu.)

X. 1907. Heffler o udžbenicima na katehet. kongresu 9.—13. VII.

»Deharbov katekizam je izvrsna knjiga, jer je u njoj, osim nekih sitnica katehetu dan u ruke priručnik, što treba, da djeci predaje. On se mora strogo držati onog, što je u njemu sadržano, jer je to od Crkve odobrena knjiga. Ali ako ga promatramo kao udžbenik, iz kojeg bi se djca imala učiti, tad je gotovo skroz nepraktičan i neuporabiv...« »Katekizam kao priručnik kateheta imaju sastaviti dogmatičari, katekizam kao udžbenik djeci imaju sastaviti jedino kateheti, koji za to imaju spreme. Katekizam kao udžbenik ima biti sastavljen metodički ispravno, a ne logički, znanstveno; on se mora obazirati na duševni niveau djece... Zato apeliramo na sve katehete i župnike i kapelane, da dižu svoj glas za reformu naših katekizama. Molimo duh. oblasti, da što prije pristupe tome poslu, a

[5] Sistemsko-historijski katekizam.
[6] Sasvim tako je provedeno u »Kršćanskom Nauku«.

diecezanske odbore, da to pitanje što bolje proučei podupru«. (Glasnik bisk. dj. 1907. p. 134. G. Galović: Prvi hrvatsko-slovenski katehetsko-pedagoški tečaj u Zagrebu.) Potcrtano u tekstu.

XI. 1907. Galović o ulozi katekizma u školi.

»Većinu nas svećenika, koji radimo u školi, zatekla je nova* naučna osnova nepripravne. Ta osnova zahtjeva, da se katekizam predaje na temelju biblije. No kako se to ima provesti — o tom si bez dvojbe mnogi razbija glavu. Jer na temelju biblije... znači ... da se najprije ima uzeti bibličko štivo — a onda istina katekizma. Nu i u tom ima puno poteškoća. Prva je ta, što ne znaš, da li ćeš se držati reda, koji je u katekizmu, ili onoga u bibliji — jer svaka knjiga ima svoj posebni red. Ako se bude išlo redom, koji je u katekizmu, tad je sigurno, da se nijedno ne će svršiti. Uzmimo da se odmah u početku obrađuje pojam i predmet o vjeri. Gdje će naći za to bibličko štivo? Tu se pretpostavlja vrlo mnogo. 1) da se Bog objavio, 2) po kom se objavio, 3) gdje je sačuvana ta objava, 4) tko nama kaže, što je Bog objavio (Kat. Crkva). A dok se to sve djeci protumači, trebalo bi mnogo vremena i mnogo verbalizovanja, što djecu očito pobija. Uzmimo, da se po tom obrađuje »vjerovanje«. 1) Članak o božjim svojstvima. Tih svojstava ima u velikom katekizmu 10. Gotovo za svako svojstvo treba jedno bibličko štivo — ako ne ćeš iz jednog silom izvući i koje drugo svojstvo. A više od jednog bibličkog štiva uzeti na sat bilo bi i previše i nerazborito... No te će poteškoće sve otpasti, ako naučnu osnovu shvatimo u onom duhu, u kom je ona sastavljena. Temelj novoj naučnoj osnovi jest psihološka metoda, zato je tako treba i shvatiti. Po toj osnovi je vjeroučitelj dobio u vjeronaučnoj obuci ono mjesto, koje mu pripada, dobio je dostojno mjesto. Dok je prije vjeroučitelj bio rob katekizma, sad je katekizam samo sredstvo u rukama vjeroučitelja. Dok je prije katekizam određivao katehetu i kako će uzimati gradivo, sad mu određuje samo, koje gradivo ima uzeti. Tim je vjeroučitelju dano ono mjesto i ugled, koje mu po istini i ide... (on je)... kao poslanik i zastupnik Crkve u školi. tumačitelj i navjestitelj istina, koje su sadržane u bibliji i katekizmu. Katekizam i biblija mu pokazuju, što Crkva traži, da se katehumenima predaje, a katehet će stvoriti način i red, kojim će predavati. Smio bi se usuditi reći, da je tako i Crkva mislila, kad je uredila katekizme. Ona je dala obraditi sve istine logičkim redom, da knjiga bude potpuno pregledna, ali nije tražila, da se tim redom i predaje. Nu mnogi su to krivo razumjeli, pa su i ovaj red smatrali kao od Crkve zapovijedan, a tim su i sebi i djeci nametnuli strašni teret. (Glasnik bisk. dj. 1907. str. 206. G. Galović: Kako ćemo obraditi katekizam prma novoj naučnoj osnovi? Potcrtana mjesta i tamo).

* Kornfeind-Hefflerova.

XII. 1908. Neprikladna metoda obučavanja vjeronauka — kod djece.

»Neprikladan za djecu (für die Unterstufe) jest onaj obučni oblik, kojim se tumači i razjašnjava tekst katekizma (koji polazi od teksta katekizma, a ne od konkretnog događaja, op. Ill.). Takav način obuke računa previše s višom, duhovnom spoznajnom moći, koja kod djece nije još razvijena, i on je za njih muka, osim ako je katehet jedan izvanredni umjetnik, koji će i ovim načinom djeci obuku učiniti ugodnom.

Što sam dosada rekao, čini mi se, da dovoljno dokazuje tezu, da se religiozno obučavanje u prvim godištima škole imade u glavnom temeljiti na biblijskim pripovijestima, jer iskustvo uči, da za djecu te dobi još nije obuka u katekizmu. Kao svjedoka za ovu tvrdnju mogu navesti jedan auktoritet, koji sigurno nije sklon tome, da katekizam u njegovim pravima prikrati, a to je vlč. O. Linden. On je rekao na drugom, bečkom, katehetskom kongresu (Der 2. pädag.-kat. Kurs in Wien — Kirsch, 1908, s. 178): Za operiranje s apstraktnim pojmovima djeca još nisu sposobna sve do desete godine.« W. Pichler ib. p. 26.

XIII. 1909. F. Gerstner — proti kronološkom redu.

»Ništa nije djetetu prirodnije, nego mu pripovijedati pripovijest po kojoj se dovađa do norme t. j. katekizma. Stožer vjerske obuke je katekizam, a biblija tek pomaže razumijevati te istine. Prema tomu se ne će moći u bibliji sačuvati kronološki red.[7] No od kronol. reda nema dijete toliko koristi ko od pragmatičnog, jer ima po njemu neko vjersko jedinstvo.« (Glasnik bisk. dj. 1909. str. 6. F. Gerstner: Psihološka metoda. Nekoliko misli sakupio F. G.)

XIV. 1912. U kojoj formi treba da katehet daje vjersku obuku djeci. (W. Pichler).

»Budući da se mališi teško dižu nad osjetno (über das Sinnliche), to smo kod njih upućeni na one oblike obučavanja, koji osjetnoj spoznajnoj moći daju mnogo hrane. Ti oblici su pokazivanje i prikazivanje (das Zeigen u. das Darstellen). Pokazivanje dovađa pred osjetila predmete ili radnje, a prikazivanje stavlja predmete i radnje pred maštu, kada predmete opisuje, a radnje pripovijeda. Kako ćemo djecu obučavati u religioznim istinama, lako je odlučiti, budući da je Gospodin Bog te istine, kako kaže Fénelon, konkretizirao (gekleidet) u događajima. Upravo nije moguće bolje pri-

[7] Sastavljačima »Kršćanskoga Nauka« uspjelo je sačuvati kronološki red.

bližiti osjetilima (versinnlichen) pojedine religiozne istine, nego li je to učinjeno u onim dogadajima, koji su nam sačuvani u sv. Pismu. Osim toga ti događaji djeluju snažno i na čuvstvo i na volju; ta Bog ih je zato i dao napisati, da budu na našu duševnu korist, kako kaže sv. Pavao. Ako pripovijedamo djeci živo dogođaj o općem potopu, tada djeca upoznavaju jasno pravednost Božju, koja uvijek kazni zlo, i ona su u isto vrijeme duboko u duši potresena i nužno odlučuju, da će bježati od grijeha. Pripovijedanje raznih biblijskih događaja čini, da je vjerska obuka djeci ugodna — tä djeca ništa tako rado ne slušaju, kao pripovijesti. Tada je njihova vjetrenjasta ćud prikovana uz pripovijest i. mi se ne trebamo tužiti, da ne paze, samo ako znademo dobro pripovijedati.

A djeca lagano shvaćaju biblijske pripovijesti, ako su one zgodno izabrane. To se vidi već u prvom razredu: ta djeca mogu na pitanja, kojima ponavljamo pripovijest, dobro odgovoriti, a bistriji mališi znadu sve na tako jednostavni i lijepi način reproducirati, da je jedno veselje slušati ih.« (Wilhelm Pichler: Der Religionsunterricht aus der Unterstufe. Bericht. p. 24 sq.)

XV. 1925. Stanje kateheze u Njemačkoj.

Sa sastanka njemačkog katehetskog društva u Würzburgu--Zell, obdržavanog 29. i 30. decembra 1925. Prof. Göttler, urednik minhenskog katehetskog časopisa: Katehetische Blätter izvješćuje o stanju katehetskog gibanja. Medu ostalim izvješćuje o njegovom referatu spomenuti katehetski časopis ovo (god. 1926, str. 78): »Što se tiče pojedinih dvaju ogranaka kateheze, konstatuje referent, da se u biblijskoj obuci sada bore dva smjera: zorno vjerno podavanje biblijskog teksta (anschauliche Textdarbietung) i slobodno, na tekst manje vezano, psihološki izvedno pripovijedanje (weniger textgebundene, psychologisch eingestellte Erzählnug). U obučavanju je katekizma naprotiv konačno napuštena jeftina metoda analize teksta, dok je ukočena t. zv. minhenska metoda morala podnijeti modifikacije, u koliko sada više ne odsuđuju, ako uzmemo za zornu gradu i više primjera (zorova), samo da su oni u nutarnjoj međusobnoj vezi.[8]

XVI. 1925. Ljubav prema vjeronauku kod djece.

Nekoji njemački pedagozi i psiholozi bavili su se istraživanjem, kako se djeca drže prema vjeronaučnoj obuci u školi, da li je vole, ili ne, te koliko je više ili manje vole od ostalih školskih

[8] Pisac »Rukovoda II.« proveo je to već g. 1913, trinaest godina prije te konstatacije! Pak da je onda naša metoda münchenska!

predmeta. Statističke podatke svojih istraživanja iznijeli su Stern, Lobsien, Walsemann, te Wiederkehr u časopisu za primijenjenu psihologiju (Band III. Leipzig, 1910.). U knjizi »Kind u. Religion« (Paderborn, Schöningh, 1914.) iznio je rezultat svojih istraživanja Fr. Weigl. U najnovije vrijeme bavio se tim pitanjem Georg Lunk u Münchenu i iznio svoja opažanja u listu »Zeitschrift für pädagogische Psychologie« (25. god. broj 1. 2. Leipzig, 1924.). Kod svih ovih istraživača brojevi pokazuju jednu za nas neugodnu činjenicu. Djeca u velikom procentu svrstavaju vjeronauk medu predmete, kojih ne vole. Na ovu poraznu činjenicu osvrće se jedan suradnik švicarskog učiteljskog časopisa »Schweizer Schule«. On traži najprije uzroke, zašto djeca ne vole vjeronauka, pa konstatuje: zato, što je vjeronauk najteži predmet, a najteži je zato, jer ga je teško razumjeti, jer treba pri obuci naporno apstraktno misliti, i jer treba mnogo toga mučno u glavu utuviti. A zatim nastavlja ovim riječima: »Je li nužno, da vjeronauk bude djeci tako teškim predmetom?... Ne tražimo li mi možda od djece, da previše napamet uče? Zar se ne bi i s manje znanja nabubanog iz knjige (Buchwissen) moglo postići, da dijete postane praktični kršćanin? Zar mi ne postavljamo prevelike zahtjeve na dječji razum i dječje mišljenje? Zar mi ne stojimo još uvijek nekako previše u službi nekog stanovitog janzenizma ili nekog racionalizma? Da li naši daci instiktivno vide na nama, da je sat vjeronauka nama najdraži sat, i da je kateheza naše najmilije zanimanje? Zar nema kod svih naših vjeronaučnih satova — počevši od prvog razreda pa do posljednjeg — nekako previše teologije, a premalo topline i premalo psihologije?« (Po »Fr. Weigl.: Die Beliebheit des Religionsunterrichtes bei den Schülern, cfr. Katechet. Blätter, München, 1925. No 7. 8.).

XVII. 1926. Predlog u prilog historijskoga katekizma.

Dr. H. Dimmler u članku »Der theologische Gnadenbegriff in der Kateches« pokazuje opširno, kako pojmu o milosti, što ga definira novi »Einheitskatechismus«, nema doduše s teološkog stanovišta prigovora, no ipak je u sebi za djecu pretežak i nejasan, i kadar je i dijete i puk dovesti u bludnju glede pitanja, što je zapravo milost. Medu ostalim pokazuje, kako je Krist, u Iv. 14, 16; 15, 26; 16, 7, govoreći o Duhu Sv., što će ga svijetu poslati, te o Njegovu djelovanju u duši, jednostavno i najljepše rekao, što je milost. Članak zaključuje ovim riječima: »Da isključimo katekizam t. j. katoličku teologiju iz škole, o tome ne može biti govora. Tako daleko ne smije i ne može ići katehetova revnost. Može se govoriti samo o tome, da li je potrebno, da katekizam bude jedina vjeronaučna školska knjiga. Zar ne bi bilo zgodno dati djeci i puku u ruke jednu knjigu, gdje bi kršćanstvo bilo prikazano u onoj formi, kojom se Krist služio, kad je naučavao? Na takovu knjigu ne bi smio

katekizam na nikoji način djelovati, ona bi se morala bez obzira na apstrakcije katekizma sasvim ravnati po onom obliku govora, kako to vidimo u Krista i u apostola. Iskustvo bi onda pokazalo, da li je katekizam potreban, da li je štetan ili koristan, da li on treba da ima glavnu ili sporednu ulogu u vjeronaučnoj obuci, da li ga treba upotrebiti samo u zadnjem školskom razredu i t. d. Jedno je samo, što sada možemo reći: nikoga nema, tko bi bio tako natražan, pa mislio, da je forma, u kojoj je Krist naučavao, zastarjela, i da je treba zamijeniti znanstvenim, teološkim oblikom. Teološki oblik naučavanja može se uzeti samo kao nadopuna i razjašnjenje Kristove nauke. Ne samo da je sadržaj Kristove nauke božanski, nego je i oblik, kojim je Krist tu nauku podavao, božanski i posve savršen...

(Münchener Katechetische Blätter, 1926. No 5. 6.).

Dakle: trajni vapaj za historijskim katekizmom.

IV. Doba: Od podržavljenja škole god. 1874. do školskoga zakona god. 1888.

1. Crkveno prosvjetne prilike.

Škola je odijeljena od Crkve. Svako je nasilno odjeljivanje bolno i spojeno s trzavicama, pa je bilo i to. Ali bijaše najveća nesreća u tom, što je bila razorena vjekovna harmonija između svećenstva i učiteljstva. Pa je i samo svjetovno učiteljstvo bilo podijeljeno u dva tabora. Jedan je stajao uz »Napredak«, drugi uz »Školski Prijatelj«. Na obje strane bijaše mnoštvo rodoljuba, iskreno zabrinutih za dobro škole, pa nije čudo, što su razlike u mišljenju bile često tako jake, da su dovodile do oštrih opreka, koje nisu mogle biti na korist razvitku mlade »samostalne« škole.

Međutim je vlasnik i urednik »Školskoga Prijatelja« Gall napustio g. **1876.** radi bolesti uredništvo toga lista i bio u službi unaprijeđen na višu djevojačku školu. **List je uslijed toga prestao izlaziti,** a Crkva je s njim izgubila jedini njoj skloni svjetovni pedagogijski časopis. Ali se već 1. siječnja **1877. pojavi novi časopis »Hrvatski Učitelj« sa zadaćom:** »Tiskom unapredivati uzgoj hrvatske mladeži na temelju pozitivnoga kršćanstva«. Taj časopis pokrenuše vlasnici i urednici, učitelji Gall, Kučas, katehet Stj. pl. Nijemčić i drugi. Nijemčiću se pridruži god. 1885. na neko vrijeme učitelj srednjih škola Gustav Fleischer. Zatim bude opet Nijemčić vlasnikom i urednikom, dok 1886. zadrža samo vlasništvo, a uredništvo preda Josipu Pasariću, učitelju zagrebačke gimnazije. Ti urednici digoše list na zamjernu visinu.

Kad se pojavio »Hrvatski Učitelj«, nastao je god. 1878. žestok, ali na sreću kratkotrajan razdor među samim Crkvi odanim učiteljstvom. Te godine prelazi dr. Štiglić k »Napretku« (br. 14.) i

istupa oštro protiv »Hrv. U.«, koji mu isto tako oštro odgovara. (br. 10.). Ostalo se učiteljstvo držalo postrance i tako je sretno prošla ta neprilika.

Te se godine počinje veće zanimanje za srednjoškolske udžbenike.

*

Premda se činilo, sudeći po pisanju obiju pedagogijskih časopisâ, da je veći dio svjetovnoga učiteljstva otuđen Crkvi, ipak ono ostaje u velikoj većini vjerno kršćanskoj obuci i uzgoju. Tako na »trećoj općoj učiteljskoj skupštini u Osijeku« 4. IX. 1878. izvješćuje **Ljuboje Dlustuš,** uvaženi strukovnjak, »kako da se s pomoću vjerske obuke u školi stane na put materijalizmu u narodu«, pa predlaže resoluciju, koja je i primljena, da se to može postići tako da škola »brižnim religijskim uzgojem, osobito pako metodičkom religijskom obukom u mladeži razvija pravu religioznost, valjana moralna te kršćanska načela«. U tom je smislu govorio i ravnatelj Stjepan Buzolić.[1]

Ljuboje Dlustuš, školski savjetnik bivše bosanske vlade, r. 1850. u Šaptinovcima kod Našica. Kao pučki učitelj u Slavoniji pisao je mnogo. Došavši u Sarajevo pokrenuo je i mnogo godina uređivao »Školski Vjesnik«, u kojem je objelodanio više ovećih radnja, od kojih su neke i napose štampane. Kod organiziranja bos.-herc. škola glavni faktor i pisac udžbenikâ. Vir catholicissimus, koji je radi boljka katoličke školske mladeži neprestano upirao prstom u manjkavosti vjerske obuke. Budno je pratio sve pojave na katehetičnom polju, napose je posvetio veliku stručnu ocjenu XII. knjizi »Kateh. knjižnice«. — Vrativši se u Osijek nastavio je rad i umro kao uzoran kršćanin 17. IX. 1921.

A i oko »Hrvatskoga Učitelja« se sakupio lijep broj nastavnika osnovnih, srednjih i visokih škola.

2. Novi školski zakon i naučne osnove.

God. **1882.** propisana je **naučna osnova za vrhbosansku nadbiskupiju** okružnicom »Naputak katequetom«. (11. VII. br. 356. V. »Srce Isusovo« str. 98 ss.).

I. r.: Gruberove crtice, II. r. Deharbe Gl. 1. i 2., »preplićući... predavanje crticama iz biblijske povijesti prema katekizmu«, III. i IV. r. Deharbe; III. r. s križićima, IV. r. bez njih. Osim toga »još 1 sat za povijest biblijsku, koja će mu vrlo poslužiti kod tumačenja katekizma«. Svagdašnja misa ljeti, ispovijed 5 puta na godinu. Prije prve pričesti imadu se djeca bar tri puta ispovjediti.

Deharbe je propisan za školu i za crkvu. »Nastojati im je, da djeca riječi katekizma nauče točno i doslovno naizust.« Isto vrijedi i za 1. r. srednjih škola.

Metoda nije propisana, samo se kaže: »Tumačeći neka rabe riječi jednostavne, jasne, udešene prema shvaćanju djece. Neka ne budu pre-

[1] Vidi »Pobjeda psihol. metode« god. 1904. str. 174—183.

dugi, odviše razgovorljivi. Što je teže shvatiti..., to neka razjasne prispodobama, primjerima, pričama, pripoviještima iz crkvene povijesti . . . iz obreda crkvenih . . .«

God. **1884.** (31. XII.) proglašena je **nova naučna osnova za Banovinu.** Među ostalim udžbenicima propisana je bila za III. i IV. godište i **»biblijska povijest i to tako, da se sa svakim dogmatičkim ili moralnom naukom spoji dotična biblijska pripovijest, bila ona iz staroga ili novoga Zavjeta«.**

*

Koncem ovog doba došlo je do **novoga škol. zakona g. 1888.** Taj zakon priznaje Crkvi ista prava kao i onaj od g. 1874. i ujedno uklanja nekoje njegove nepravde, na pr. priznavajući konfesijskim školama pravo javnosti i dr.

Odjelni predstojnik za bogoštovlje i nastavu dr. Spevec reče: »Ja sam uvjeren, da je time, što je Crkvi osiguran na školu veći upliv po ovoj zakonskoj osnovi, ista mnogo bolja, nego li dosadašnji zakon (od 1874.), koji je žalibože u mnogom učitelju probudio misao, da mu je zadaća staviti se u opreku s Crkvom... Nadam se, da ćemo moći računati na dobar savjet konzistorija ne samo u pogledu religioznih knjiga, nego i drugih.« (Plevnjak, »Kateh. Knj.« sv. XI., str. 475.)

O sudjelovanju svjetovnoga učitelja kod religijskog uzgoja i obučavanja određuje školski zakon u § 209. al. 2.: »Učitelj je obvezan duhovnika svoje vjere u tom podupirati, te ga, kada nalogom poslova ili inače bude zapriječen, zamijeniti«.

Školski i nastavni red od 15. srpnja 1889. br. 6798. § 70. al. 2.: »Pri izvršivanju nabožnih dužnosti dužni su uz vjeroučitelje i svjetovni učitelji školsku mladež nadzirati«.

G. 1891. sabrao je M. Pavić vjerske »Ustanove školskog zakona« (»Gl.« br. 4.); a sve saborske i skupštinske govore i članke, koji su radili o školskim zakonima, sakupio je **Stjepan Hartman** g. **1893.** u omašnu knjigu »Školski zakon od 14. listopada 1888. ili školsko pitanje u nas«.

Stjepan Hartman rođen je u Osijeku g. 1854., gdje je svršio osnovne i srednju školu, a bogosloviju u Zagrebu. Kapelan, onda katehet na osnovnoj, zatim u samostanskoj ženskoj učiteljskoj školi. Pisao je mnogo u različitim listovima, a radi rodoljublja i navedene knjige morao je napustiti katehetsku službu da zavod ne trpi, pa je imenovan prebendarom. Umr'o je u Zagrebu g. 1909.

3. Književnost katehetična

je u ovo doba vrlo oskudna.

God. 1876. otvorio je **Basariček** novu obučnu epohu svojim konciznim pedagogijskim i didaktičnim udžbenicima. Protiv njegove »Teorije pedagogije« (1876.) ustade Šimončić (»Hrv. Uč.« 1877. br. 1. 2. 9—13.), a protiv »Kratkog iskustvenog dušoslovlja« dr. Stadler (»Hrv. Uč.« 1878. 3—5, 14. 15) i dr. Štiglić. — Basaričekove se zasade ipak održaše.

U isto vrijeme **(1877.)** izda **dr. Štiglić** »Kateketiku« (Ohler), koja je doživjela još dva gotovo nepromijenjena izdanja (1882. i 1896.).

Đuro Šimončić kaže u ocjeni Štiglićeve »Kateketike«, da »bi morao metodički dio pružati mnogo opsežnije upute«. (»Hrv. Uč.« 1877. br. 21, 22).

Dr. Martin Štiglić rođen je g. 1837. u Praputniku, gdje je sagradio 2 škole. Učio je u Senju, zaređen 1860., sveuč. prof. 1874., umr'o g. 1914. — Još je sastavio »Pedagogiku ili Uzgojoslovlje« 1889., »Povijest pedagogije« 1893., »Pastirsko bogoslovlje« i više propovijedi (Königsdorfer). Struka mu je bila pastoral.

Đuro Šimončić preveo je g. **1882. Knechtovu biblijsku povijest.** Ta se knjiga upotrebljavala u bivšoj Banovini nekih 45 godina.

Đuro pl. Šimončić rodio se g. 1845. u Kuzmincu. Zaređen 1867. bio je neko vrijeme kapelan. 1871. katehet na zagrebačkoj muškoj učitelj. školi, 1884. župnik u Gradecu kraj Zagreba, gdje je ostao do mirovine 1915. Umro je ubog i slijep u Zagrebu 1923.

Ali je u središtu ovoga doba lađevački agilni i do konca života djelatni župnik **Cvjetko Gruber.** On je postavio katekizamsko, gotovo zaboravljeno pitanje u žarište interesa naših najuglednijih bogoslova, pa je pokazao svijetu g. **1887.** svoj gotov rad i neumorno ga branio protiv mnoštva učenih protivnika. Zaista rijetko viđena žilavost.

4. Metoda.

O katehetičnoj metodi piše se mnogo i s razumijevanjem.

Vilim Korajac donosi raspravu »Crkva i uzgoj mladeži u pučkoj školi« (»Gl.« 1874.).

Raspravlja 1. što razumijemo pod uzgojem mladeži, 2. ima li Crkva pravo da utječe na taj uzgoj i 3. kako će se vladati svećenik, ako se duh Crkve ne slaže s novim školskim zakonom. Metodičke su mu misli lijepe. Zamjerava svakom svećeniku, »koji se usuđuje da katehizuje, a nije proučio zlatnu i upravo divnom mudrošću pisanu knjigu sv. Augustina »De C. R.«. Toga svetog Oca uopće ali osobito u toj struci još ni jedan čovjek nije nadmašio.

Vilim Korajac, svećenik, ravnatelj učiteljske škole u Đakovu, rod. 1839. u Kaptolu, umro 1899. u Zemunu. Gimnazijske je nauke svršio u Požegi i Zagrebu, bogosloviju u Đakovu. Od 1878. župnik zemunski.

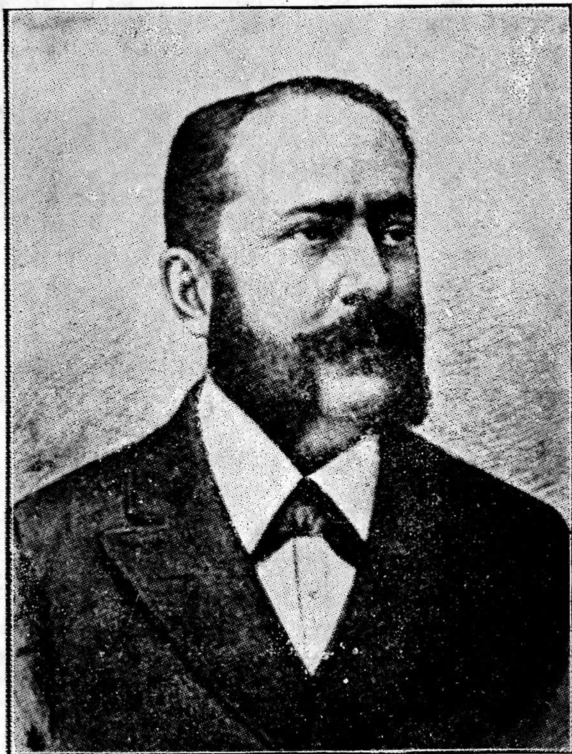
Stjepan Basariček

pisao je poslije Novotnyja prvi ex professo o pedagogiji, didaktici i metodici. On je **otac hrvatske pedagogijske književnosti** jer nam je ostavio nekoliko udžbenika neprolazne vrijednosti, koji su se dugo upotrebljavali i daleko izvan granica hrvatsko slavonske Banovine.

»U Basaričkovoj će se Didaktici malo toga moći oboriti; naročito pak njegovoj metodici ostaje trajna vrijednost. Njome je on prvi našu školsku praksu postavio na znanstvene temelje. U bitnosti jedva da će u njoj šta valjati mijenjati.

»Neosporna je Basaričkoga zasluga i u tome, da su njegova metodička načela zaslužnim radom vrloga pregaoca (slijedi ime) **našla put i u vjeronauku«.** (Ljuboje Dlustuš u »Hrv. Učitelj. Domu« 1918. str. 56. — Dakle nikakva »münchenska« metoda. (Op. p.).

U Uvodu k III. dijelu svoje »Pedagogije« (metodike) kaže čedno Basariček: »Za obuku vjere ne ćemo postaviti nikakvih načela; jer nam za tu nauku ne dostaje potrebno iskustvo, i jer mislimo, da se tim u prvom redu valja baviti učiteljima vjere«. To se Basaričekovo mišljenje pokazalo ispravnim g. 1902., kad je počela u »Kršć. Školi« počela izlaziti katehetična metodika s njegovom razdiobom učiva i s njegovim stručnim nazivima.

Prof. Stjepan Basariček,
tvorac hrvatske znanstvene pedagogijske književnosti.

Basariček se rodio 27. IV. 1848. u Ivaniću. Nižu gimnaziju i učiteljsku školu svršio je u Zagrebu. Bio je učitelj na osnovnoj školi u Virovitici, odakle je došao u Zagreb, gdje je kao profesor predavao pedagogiju sve do svoga umirovljenja 1905. Mnogo je radio oko organizacije učiteljskog staleža, a naročito je on naš prvi pedagogijski pisac. Bio je predsjednik »Hrv. pedagoškog književnog zbora« i uređivao »Napredak« 23 godine. Bio je vjeran do smrti vjeri i Crkvi i kao čovjek i kao pisac i kao urednik. Uz brojne pedagogijske članke izdao je više udžbenika: »Uzgojoslovlje« g. 1877., »Obukoslovlje« g. 1882., »Metodiku« g. 1884., »Povijest

pedagogije« g. 1882., »Rukovođe« i t. d. Svoju je »Didaktiku« osnovao na Ziller-Herbartu, a njegove stručne nazive i razdiobu učiva poprimili smo i mi za katehetičnu metodiku. Tako je u nas uvedena jednoličnost obučnoga postupka i stručnih naziva za sve predmete osnovnih škola. Djela mu se odlikuju vanrednom solidnošću i jasnoćom. Pun zasluga umr'o je kao kršćanin u Zagrebu 23. III. 1918. — Basaričekova su djela tiskana u nakladi »Hrv. pedag. književnoga zbora« u više izdanja.

O Basaričeku kao katoliku i značaju vidi str. 86. i dalje.

*

Nepoznat pisac: »Zašto nam djeca bolje ne napreduju u vjeronauku?« (»Srce Isusovo« g. 1882. br. 3. 4., Sarajevo):

»Misle... mnogi: tu treba strogosti da se postigne željeni cilj, pa eto ti kad djeca ne znadu što im je zadano, tu je zatvor, stajanje u klupi, prepisivanje i t. d. Što slijedi odatle? Djetetu mora omrznuti predmet radi kojega je toli često kažnjeno; pa će ga možda i opet učiti, jer se boji kazne. A kad je konac godine, ili djeca znadu samo neki dio katekizma, ili ono što znadu ne razumiju.« Kod obučavanja »da se (katehet) ne upušta u potankosti, etimološko razglabanje...« Drugi opet »tumače nešto malo, dadu djeci ono, što im misle zadati, da pročitaju, a pročitano zadaju kao zadaću. Slijedeći put se pita zadaća: tko ne zna ostaje u zatvoru do podne ili preko objeda ili će napisati zadaću nekoliko puta; drugi put kad ne zna, slijedi veća kazna i tako ide postupice dalje. Djeca već drhću, kad će doći strogi vjeroučitelj, a predmet im postaje sve to odurniji.«

Treba valjane priprave, očinske ljubežljivosti. Ne zadavati odviše. Svima u razredu treba davati isto učivo i od svih đaka tražiti istu lekciju.

Stanko Matijević, župnik, pisao je o metodi:

I. »O porabi i vlastitostima katekizma« (Gl. **1884.**):

»Svrha ovim retkom jest: iz sastava i cilja bibličke obuke ona glavna i generalna načela nacrtati, koja nam osobito pri promatranju bibličkih slika na umu imati treba.« »Kod manje djece ima vjeroučitelj svoju obuku s bibličkom povjesnicom započeti; pošto ovakove knjige ili još nemaju, ili se barem vrlo malo služiti mogu, ... to im mora zorno na bibličkih slikah pokazati ono, što im želi razlagati.« »Biblička povjesnica ima nam pravilom, temeljem i pratiocem biti cjelokupne katehetične obuke.« »Kad dakle na zornost bibličkih slikah za vjerozakonsku obuku toliku važnost stavljamo, to onda tim ništa novoga nismo rekli.« Tako je uvijek Crkva radila. To se vidi iz »Slikovnih katekizama« 15. i 16. stoljeća. Uvijek se velika važnost stavljala na Bibliju. »Čini se kraj svega toga, da je ponajviše biblička obuka tečajem 17. stoljeća baš kroz katekizam sam bila malko zanemarena i porinuta.« Tomu je bila kriva protestantska struja. »Mali katekizam blaženoga Kanizija (Augsburg 1613.—1614.) bio je narešen s nekih 100 slika.« »Predgovor u ovih katekizmih osobito ističe i naglašuje vrijednost pedagošku poradi utisnutih slikah, te da su ih djeca u školah s osobitim veseljem i ushitom poprimila.«

Sada navodi u nizu člančića razna izdanja (od 17. vijeka dalje) **biblijskih katekizama, ilustrovanih katekizama,** Biblija i zbirka slika, pa se napokon zaustavlja kod zbirke Herderove. Tvrdi s Ohlerom, da je ta zbirka »najpotpunija, najprikladnija, najpraktičnija«.

II. »Nešto o memoriranju katekizma«. (»Gl.« 1885. br. 24.). Prijevod iz jednog katehetičkog časopisa pod istim napisom.

»U prijašnjih školah pa sve do god. 1874. ispitivanje katekizma bijaše i dužnost učitelja. Lako je na to onda došao katehet, nije se niti puno brinuo za samo memoriranje, već mu je ponajpače glavna dužnost bila, jur naučenom samo tumačenje dati.« Zagovara memoriranje (br. 24.)

»Katekizam je uputa u bibliju.« Citira biskupa Eichstadskoga: »Mi nikako ne možemo prihvatiti pri vjerskoj obuci onaj moderni princip, da dijete ne uči ono, česa ne razumije.« »Bez točna memoriranja ne možemo se uspjehu nadati.« Citira još množinu drugih biskupa, koji traže memoriranje, pa i Štiglićev pastoral str. 23.: »Prvi je dakle i najnužniji uvjet u vjerozakonskoj obuci taj, da djeca dobro nauče katekizam na-izust.«

Zatim govori o metodi: »Načina ima više, pak se **svakako to uvidavnosti vjeroučitelja prepušta,** kada i koliko će koji prakticirati.« »Evo raznih načina: akromatički ili didaktički, heuristički, dialoški, sokratički ili erotematički. Zatim ima monologički, analitički i sintetički.« »Narav i učivo toga predmeta zahtijeva **osobiti način** predavanja.« »Treba **shodnim načinom** te objavljene istine razglabati.« »Tu se osobito preporučuje, da nam načelno bude metoda analitička (analiza teksta katekizma, op. p.), dočim da se **racionalistički način** (logička analiza, op. p.) **osuduje.** U tom smislu veli i naputak eichstadski: »Methodum illam, juxta quam pueri per rationationem, interrogationibus excitatam, veritates quasi ex proprio iugenio haurire videntur, catechista prorsus rejiciat; hoc namque exercitium rationis est, et ne verum quidem sed fallax est mentitum, minime vero exercitium fidei, quae ex auditu est et auctoritate nititur.«

»Ali djeca ne će da uče katekizam naizust!« — tuži se piscu prijatelj. — Priznaje, da je to »najpače ondje mučno, gdje mu (katehetu) malo na ruku hoće ići« (učitelj i roditelji), pa obećaje: »Ja bih za takove slučajeve naveo neke upute, crpljene iz katehetičkih djela i onda bih nadovezao svoje skromno mnijenje, ako poštovano uredništvo prostora u svom listu odstupi.« Uredništvo dodaje: »Prima se.« — Nažalost pisac nije »nadovezao svoje skromno mnijenje«.

Stanko Matijević roden je g. 1849. u Županji, zareden g. 1873., počasni prisjednik biskup. duh. Stola đakovačkoga. Službovao je kao katehet, a poslije kao župnik u Jarmini. Sada živi u Vinkovcima umirovljen.

Godine **1887.** pojavio se na katehetičnom književnom polju **Jakov Šašel,** poslije župnik u Mahićnu, koji je donio u »Katoličkom Listu« nekoliko članaka, ponajviše prijevoda. O metodi govori samo ono što ćemo citirati.

G. 1887.: »Sveti vjeroučitelji« (br. 40.), prijevod. G. 1888.: »Svećenik u školi«, prijevod. Među mnogim lijepim uputama daje ovo pravilo ketehetu: »Vrši svoju dužnost!« Zatim članak: »Ponašanje u školi« (br. 26.). God. 1890.: »Cilj katehetične obuke« (br. 1.). »Katehet ima dvostruku zadaću: djecu poučiti u vjeri i njihova srca pripraviti za kršćanski život.« **»Biblička povijest ima zadaću, da podupire obuku u katekizmu.** To se isto može reći i o crkvenoj povijesti ... i o liturgici.« »Katehet mora upoznati najprije djecu s vjerskim istinama, i to ne samo da jednostavno protumači pitanje i odgovor, nego da to stvarno (na primjerima. Op. p.) protumači ... On mora dotične istine predavati jednostavno, nastojati da ih djeca razumiju, onda **spajati pojedine pojmove i izreke, da tako iz njih nastaju pitanja i odgovori katekizma.«** — Dalje iste godine (1890., br. 2. 3.): »Kako su podučavali Krist i apostoli?«, prijevod. Isus je uzor za sve učitelje radi 1. savršenosti nauke, 2. savršenosti života, 3. savršenih učiteljskih kreposti i 4. savršenosti obučne metode. Isus je podučavao zorno, temeljito, razumljivo privlačivo, praktički i uzgojno. **»Propovijed apostola bijaše pretežno povijesna obuka,** jer su predočili slušateljima život Isusov ... Takovi svjedoci, koji su sve vidjeli i čuli, znali su pripovijedati vjerno, lijepo i istinito.« Lijep je prijevod i »Katekeza u prva tri vijeka« (br. 13.), zatim »Vjerski odgoj slaboumne djece« (br. 34.). »Takova djeca sjedit će u školi u prvoj klupi. Isto tako i u crkvi. Glavni je predmet za ovakovu djecu biblijska povijest, s kojom se imadu spojiti glavni ... nauci. Za njih se moraju rabiti slike iz biblijske povijesti, da tako zorno vide što im se predaje i tumači. Treba im utuviti u glavu obične molitve, pobudenje pokajanja i bogoslovskih kreposti, te najvažnije vjerske istine, da ... upamte bar ovo za čitav svoj život. Katekizam će slabo učiti ... Što se tiče priprave za ispovijed i pričest, morat će takove poučavati i izvan škole, a to će valjda rado učiniti svaki svećenik. Preporučuje se, da i takova djeca prisustvuju s ostalom djecom kod svih crkvenih svečanosti, procesija itd.«

Od sad se Šašel kao katehetični pisac više ne javlja.

Pisac ove knjige bio je Šašelov kapelan g. 1891./2.

Mijo Židovec, učitelj u Koprivnici, preporučuje u članku »Vjerska obuka« (»Hrv. Uč.« 1888. br. 3.) medu ostalim i to, neka katehet sluša predavanja vrsnijih kateheta.

»Njegov (Šavorov), poučan, lahak i popularan način predavanja zaslužuje bez laskanja sljedbenika.« Pisac preporučuje u izboru učiva »pedagogijsko pravilo: nužno, korisno, lijepo i ugodno. Nijedan sat opredijeljen za vjeronauk neka ne prode, a da se valjano ne upotrebi za ovu nauku. Ne može li kada vjeroučitelj u školu doći, neka ga zamijeni učitelj.« Nije dovoljno »ako se samo propisane molitve a poslije i katekizam dobro nauče. Držim **da povjesnički i pripoviјedajući način omogućuje temeljitu obuku u vjeri.** Gruberove kateheze i na njima osnovana Šantekova katehetička pitanja vrlo su pomagajuće sredstvo osobito kod početne vjeronauke.«

»Kad se prode katekizam, iziskuje se svestrano popularno tumačenje pojedinih pitanja, rastavljanje, popunjivanje, razjašnjenje uz shodne pripovijetke, prispodobe i primjere ... iz sv. Pisma i života svetih.«

»Biblijska povijesnica neka je vjerni pratilac katekizma samo valja nastojati, da ih razumije i svojim riječima kazati znade.«

Napokon da upoznamo i mišljenje hrvatskoga narodnoga učitelja dra. **Ante Starčevića.** On veli: »Svi su ljudi više ili manje učenici cerkve, i taj učitelj mora služiti se **najlakšim i najuspešnim načinom predavanja, mora svoj nauk prilagodjivat shvatjanju učenikah,** a oni mu moraju verovati.« (»Jubilei« 1888. str. 54.).

5. Katekizam.

Cvjetko Gruber[3]

rodio se 9. svibnja 1843. u Senju, gdje je svršio osnovnu školu i gimnaziju. Bogosloviju je svršio u Budapeštu, a zareden u Senju 1866. Vršio je duhovnu pastvu u Otočcu, Jezeranama, Ogulinu i Letincu, a 1. rujna 1874. postade župnikom u Ladevcu, gdje je vanredno uspješno službovao do god. 1895., kada je radi bolesti morao poći u mirovinu. Tada je živio kao duhovnik u Zagrebu, Njemač-

[3] Njime se podrobnije bavimo zato, jer je njegov rad prvi i jedini, ma i neuspjeli pokušaj, da se stvori novi originalni hrvatski katekizam.

koj i Austriji, a posljednje 3 godine svoga života stanovao je u Karlovcu, gdje je umr'o 23. srpnja 1914.

Gruber je bez sumnje naš najorignalniji i najžilaviji katehetik. On je 10 godina podržavao interes za katekizam time, što je o njegovu sustavu mnogo pisao, a napokon je god. 1887. izdao svoj vlastiti katekizam kao rukopis. Taj je izazvao silnu polemiku, koja se jedva stišala i potisnula njegov katekizam u zaborav.

God. **1876.** zatraži naime neki pisac »-c« (Stepinac u »K. L.« br. 9.) u članku »Novi školski katekizam« 1. da bude jedan katekizam propisan za sve razrede, 2. da se taj temelji na Rimskom i 3. da se podijeli u dva dijela: dogmatički i moralni.*

Valjda pod dojmom toga članka poče Gruber razvijati svoje nazore o katekizmu. Traži, da se on sastavi »na pedagoško-didaktičkom temelju«, da se taj posao povjeri »vještim i praktičkim strukovnjacima«. Raspored da bude »historičko-pragmatički«, dok sadašnji katekizmi »više su teoretičko-skolastički, puni definicija i distinkcija«. **»Jedan dio nauka razložio bi se najprije na podlozi biblijske pripoviesti, iz toga tekla bi sama po sebi kratka pitanja s odgovorima«.** Pristaje na razdiobu katekizma u dva dijela.* Još prigovara Rimskom katekizmu, da nije sastavljen, po »pedagoško-didaktičkim pravilima.«

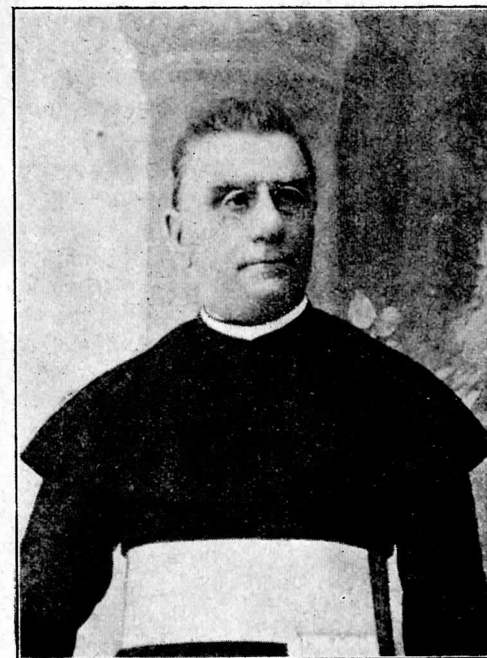
God. **1878.** ustaje Anonimus (u »Hrv. Uč.« br. 1—3) protiv nove naučne osnove od 1876., jer ta propisuje spajanje Biblije i katekizma. S njegovim se nazorima nije mogao složiti Gruber, pa je iz Ladevca poslao nepotpisan dopis: »Osnovna religiozna obuka na pučkih i građanskih školah i preparandijah«. (»Hrv. Uč.« br. 16.) **Usvaja potpuno novu naučnu osnovu, po kojoj se ima učiti katekizam na temelju Biblije.** Ali katekizam ima »tečaj raspredanja nepraktičan.«

Neko vrijeme Gruber miruje i piše o drugim stvarima: »Pučke misije« (»Gl.« 1879. br. 15—24) i »Ozbiljne misli u ozbiljnoj pogibelji današnjeg vremna« (Ib. 1881. br. 9—14). Ali se već **1882.** vraća k svojemu omiljelom predmetu, pa u članku **»Naučna osnova za vjeronauk i vjeronaučne knjige na građanskim učionama** (»Hrv Uč.« br. 2.) veli, da mu »taj predmet žarko na srcu leži.« Tuži se opet na katekizam.

God. **1883.** otkriva on Uredništvu »Hrv. Uč.« pobliže svoje planove, ali mu ono (br. 21.) odgovara, da su pitanja o formi (razdiobi) katekizma riješili ljudi kao Katteler, Overbeg, Ohler i dr. Može se dakako tu i tamo što promijeniti.

Gruber se opet obraća »Glasniku« (21—24) s raspravom »Pitanje o katekizmu«, gdje veli »1. Deharbe je neprobavljiv. 2. Sistem mu nije osnovan na crkvenoj tradiciji. 3. Predlaže novu razdiobu u tri dijela: a) o Bogu Ocu-Stvoritelju, b) o Bogu Sinu-Otkupitelju i c) o Bogu Duhu Svetomu-Posvetitelju. Cijeli nauk o vjeri, zapovijedima i sredstvima milosti posve se lijepo sadržava u tom sistemu razdiobe.« Napokon 4. prikazuje podrobno svoj nacrt. Počinje sa znakom svetoga križa. I. dio mu sadržava zapovijedi Božje, glavnu zapovijed, ostale dužnosti kršćanina i o grijehu, a taj je prijelaz na drugi dio: Život Isusov do obećanja Duha Svetoga, molitva Gospodnja i druge molitve. III. dio: Dolazak Duha Svetoga, Crkva, milost, sakramenti, zapovijedi crkvene, napose oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela, život vječni.

* Kao naš »Kršćanski nauk«.

Cvjetko Gruber,
katehetički pisac, autor izvornoga hrvatskog katekizma.

Takav će biti katekizam »posve naravan, te po naravi crkvene prastare tradicije, na crkvenom sistemu, a u sebi posve popularan,« pa zato »po srcu Crkve i po srcu pučkoga spasa«. Ta je podjelba »dana s neba« i misli, da je i »crkvenim i metodijskim zahtjevima udovoljio«.

Sad čeka Gruber na sud o svom prijedlogu. Međutim piše niz članaka: »Ladevac. Povijesnički prikaz«. (»Gl.« 1883. 20., 22., 24.; 1885. 1., 2., 5., 9., 10.)

Gruber nije trebao dugo čekati. Već god. **1884.** ustaje protiv njega duhovnik Matija Stepinac opsežnom i odriješitom raspravom »Pitanje o katekizmu« (K. L.« 7—16). Pisac pozna vanredno dobro katekizam Rimski, Bellarminov, Kanizijev i Deharbeov. U 32 točke brani dosadašnje katekizme i njihovu razdiobu.

Gruber se nije dao smesti. Tri godine poslije Stepinčeve nepovoljne ocjene **izda on neočekivano tiskom g. 1887. svoj gotov katekizam: »Kršćanski nauk za uporabu crkvenu.** Na ocjenu crkvenim factorom. Prošnjom dobiti Imprimatur.« Zagreb 100 str. Udešen je prema načelima, što ih je pisac razvio prije 4 godine u »Glasniku«.

Protiv toga katekizma, izdanog kao rukopis, ustadoše smjesta oštro u »K. L.« prvi naši bogoslovi: dr. Bujanović (21., 22.), dr. Suk (21., 24.), K. J. Wohlmuth (23., 29.), župnik Antun Jagatić (31.) i napokon sam urednik »K. L.« dr Ante Bauer (34.), a branio ga je smjerno, ali vrlo hladnokrvno sam pisac (24., 25., 27., 28., 34.). Time je dakako »prošnja dobiti Imprimatur« trajno propala kao i njegov katekizam. Ipak pisac ne očajava, već veli: »Doći će vrijeme, kad će se sjetiti moje riječi i moga sistema.«[4]

Usprkos tomu neuspjehu ne prestaje Gruber raditi dalje u vrijeme najžešće borbe. God. **1885.** piše on (»Hrv. Uč.« br. 7., 9., 10.) raspravu: **»Vjeronaučne knjige pučkih i srednjih škola«.** Povod za taj članak daje mu »nepojmljiva i nezdrava struja«, koja »u svem više znanstvenost ističe, nego li nauk prilagodi duhu i potrebama djece«. Poziva i druge, da »svoje mnijenje objave«.

U tom članku govori Gruber:

1. o pučkim školama. Nova »vjeronaučna osnova odgovarala bi donekle svojoj svrsi, kad bi se valjano izvađala... Već u početnim razredima početi je s crticama... i molitvicama.« »Što se katekizma tiče, imao bi se udesiti na popularnom sistemu.[5] Na tom temelju postigla bi se... jednoličnost katekizma... U 4. razredu... imalo bi se... preuzimati kratko homitelitičko tumačenje... evanđeljâ, ako ne i poslanica. U to ime propisao bih evanđelistar za rečene škole...«

2. o građanskim školama. One su »nastavak pučke škole«, zato »imale bi te škole biti posve inače ustrojene... Osnovu treba još usavršiti...« Predlaže: V. razred stari Zavjet, VI. novi Zavjet, VII. crkvena povijest u kratkim crtama, VIII. razred »Katekizam veliki s tumačenjem obredoslovnice«. »Biblijska povijest bila bi... najshodnija po Schusteru, a ove naravni nastavak jest povijest crkvena«... Veliki bi se katekizam imao predavati »s kratkim tumačenjem obredoslovnice na svakom potrebitom mjestu.«

[4] To se nagoviještanje zaista ispunilo nekoliko puta. Tako g. 1903., gdje se simpatizira s ovom razdiobnom osnovom: 1. Bog Otac. 2. Bog Sin. 3. Bog Duh Sveti, — ali još: 4. Crkva i 5. Život vječni. (»Kršć. šk.« str. 207.). To je idealna razdiobna osnova Valerijana Schuberta, odličnoga svjetovnog katehetičnog metodičara. — Pa onda piše V. K. (**Vjekoslav Koch,** »Kršć. šk.« 1906. br. 19.) pod naslovom »Još jedan pokus«: »Jedan njemački stručnjak učitelj (očito isti Valerijan Sch., op. p.) predlaže, da bi se katekizam postavio na temelj Biblije (hronologijsko historijski katekizam, u opreci s katekizmom pragmatičko historijskim, op. p.), a katekizam da se rastrga i umetne k Bibliji kamo spada. Razdiobna osnova neka bi bila kao gore, a na kraju: Određenje čovjeka. — Treba priznati, da je ipak još jednostavnija i motiviranija razdiobna osnova Gruberova (3 Glave), nego Valerijanova (5 Glava).

[5] Ovdje misli na svoju razdiobnu osnovu. Op. p.

3. o preparandijama. Sadašnja je osnova puko ponavljanje učenoga »krom (osim) ono malo katehetike u III. tečaju.« Knjige su na »previsoko uređene«. »Dogmatika bi se dala posve lijepo izvesti na temelju vjerovanja apostolskoga, a moralka opet na temelju zapovijedi. U III. tečaju reasumiralo bi se sve...« »Trebalo bi, da se samo što vrsnije katehetičke sile namješćuju... Osobito imala bi se katehetika i metodika... posve praktično poduzimati,« jer kandidati dolaze često u život nespremni.

4. u srednjim školama[6] »je nauka određena previsoko i preučeno.« Prigovara »metodi, kojom se religija... preduzimlje i kojom su... knjige sastavljene.« Te su knjige »compendia... za teologijske, a ne za srednje škole.« Predlaže za V. razred crkvenu povijest, VI. dogmatiku, VII. moralku, VIII. apologetiku.

Svoje vrste je članak **»Riječnoslovno tumačenje katekizma«** (»Gl.« 1887. br. 7. i 8.):

»Dakako tomu katehiziranju se hoće i traži ne samo temeljito znanje, već osobito živa praksa«. Misli, da »bi si stekao zamjerne zasluge, koji bi si dao truda makar mali i priručni riječnik rječoslovnoga tumačenja katekizmu urediti i izdati, a ako bi se zbilja osokolio na taj veleblagoslovљen rad, ja bi mu stajao posve voljno i radosno na svaku moguću uslugu dobro znajući, koliko bi nam time bio katehetički posao olakoćen.« Onda tumači riječ katekizam, kršćanin, vjera, objava, apostol, Petar i dr. Riječ »osoba« tumači djeci ovako: »O sebi stojeće biće u svojoj cijelosti«...

Osim toga je Gruber napisao članak »Apostolski simbol« (u »Gl.« 1891. u 2 broja), članak »O nadzoru školske religiozne obuke« »(Hrv. Uč.« g. 1885. br. 21.) i izdao u brošuri ciklički izrađenu katehezu »Znak sv. križa« i molitvenik »Isus, Marija, Josip,« protiv kojega se također ustalo.

*

Š. B. piše članak: »Nešto o vjeronaučnoj osnovi od g. 1884.« (»K. L.« br. 49.), u kojem se tuži osobito, da je prevelik katekizam za III. razred.

6. Molitvenik, pjesmarica, okružnice i t. d.

Anonim: »Kako imaš postupati s djecom na ispovijedi,« (»Gl.« 1876., 17.—23.).

Strossmayer: »Naputak i obred kod prve svete pričesti.« (»Gl.« 1878. 7.) — Iz uvoda đakovačkog obrednika.

Novi dijecezanski katekizam izdao je kardinal Mihajlović g. 1879. Iste godine izađe i njegova okružnica.

»Hrvatski evanđelistari do konca 15. vijeka« (»K. L.« br. 14.) i **»Hrvatski molitvenici«** (br. 15. 1890.).

Poslije god. **1880.** radilo se **Jaisovu** molitveniku o glavi. On se mnogo upotrebljavao u školi, pa se tražilo, da ga prime svi svećenici.

Ali godinu dana poslije navedene kardinalove okružnice u Zagrebu (»K. L.« 1880. br. 26) izađe u Sarajevu molitvenik »Najljepši dan u životu«, uspomena na sv. pričest, najprije kao rukopis, a zatim s odobrenjem. Sastavila su ga »dva svećenika«. Taj bosanski molitvenik zago-

[6] Ovdje izuzetno govorimo o obuci u srednjim školama, jer su ovi Gruberovi nazori vrlo zanimljivi.

vara zanosno K. J. Wohlmuth (Krsto Sidrov, »K. L.« 1883. br. 29. 30. 32.), a drugi opet zagovaraju Jaisov, jer ima iste molitve kao i propisani katekizam (»K. L.« 1883. br. 27. 35.)

Napokon pobijedi Jais, ali ne potpuno, jer su uz njega ostali u porabi različiti molitvenici (naročito Jaisov surogat »Isus prijatelj mladeži«) do god. 1905. (»K. L.« 1889. str. 22. 23.)

Okružnica biskupskog duh. Stola u **Đakovu** od 15. III. **1881.** (»Gl.« 1883.) javlja: »Katekizam: »Kratki nauk« tiskat će se ovih dana u Đakovu«, a »Gl.« (br. 11.) naviješta »Novi vijenac«, pjesmaricu, bolju od Jaićeva »Vijenca«. Nova je pjesmarica dovedena po mogućnosti u sklad s dijecezanskim »Kratkim naukom«. »Katekizam »Kratki nauk« neka se od sada upotrebljava samo u crkvi za neškolsku mladež, a u školi katekizam, što ga je vlada propisala na temelju § 6. škol. zakona« (»Gl.« 1886.).

Stanko **Matijević:** »Priprava za prvu sv. ispovijed i pričest.« (»Gl.« 1884., 6.—8.) Lijepo uputstvo, napose o 5 dijelova sakr. pokore.

Godine 1885. dala je zagrebačka duhovna oblast svojemu svećenstvu na pretresivanje ovaj **tema:** »Je li potrebno poučavanje u nauku kršćanskom? Što je o tom Ordinariatom određeno, i kako treba da dušobrižnik to poučavanje vjernim daje?« Pod tim napisom donosi »K. L.« (45., 47.) raspravu, što ju je čitao na pastoralnoj konferenciji kotara jaskanskoga kapelan Stjepan Stürmer. U toj raspravi nema ništa ni o metodi ni o razdiobnoj osnovi katekizma.

J. **Krbavac:** »Poduka za prvu ispovijed i pričest.« (»Gl.« 1886. br. 13.—15. 17. 18.) Kod te priprave da treba najprije proći prvi dio katekizma u pitanjima, pa o milosti, onda o sakramentima uopće, o sakramentu pokore napose, napokon o pojedinim mu dijelovima.

Anonim: »Do sada mi se dopalo, da se za svako ispražnjeno vjeroučiteljsko mjesto raspisuje od strane duhovnog stola natječaj, a nadam se, da će se tako i od ovoga raspisivati.« U isto se vrijeme određivao termin, kada će biti ispit za konkurente. (»Gl.« 1887.)

Okružnica (br. 23.) »Od sada se više ne će raspisivati s natječajem zajedno ispit. Ispit za katehete polagat će se odsele svake godine stalno na dan kleričkoga konkurza«, i to će se mjesec dana prije u kolovozu proglasiti.

»Po podne na dan kleričkoga konkurza radit će se klauzurne radnje, a sutra dan do podne polagati usmeni ispit iz pedagogije, katehetike, moralke, liturgike, crkvene povijesti; specijalne dogmatike, apologetike, biblijske povijesti i tumačenja sv. Pisma. Dotični kandidati, koji se žele tomu ispitu podvrći, imadu najmanje za poldrug mjesec prije predati molbe duhovnomu ovomu Kaptolu, kojega će zadaća biti razabrati, eda li se dotični kandidat k ispitu pripustiti može ili ne. Istom tom zgodom imade kandidat da navede, za koju se vrstu kateheta želi osposobiti.« (6. XII. 1887. br. 1173.)

V. Doba. Od školskoga zakona 1888. do konca XIX. vijeka (1900.).

1. Crkveno-prosvjetne prilike.

Dakle je novi školski zakon od 1888. stupio na snagu.

Prema tomu zakonu »pučkoj je školi zadaćom, da djecu religiozno i ćudoredno odgaja, duševne im i tjelesne sile razvija, te ih u najpotrebitijem za građanski život znanju i umijenju podučava« (§ 1.). — »Svu obuku u vjeri samostalno rukovode i nadziru dotične crkvene oblasti« (§ 205.), a ujedno im »pripada pravo obavješćivati se putem svojih organa o religioznom i ćudorednom stanju škole, te prema opaženim nedostacima tražiti lijeka u zemaljske Vlade« (§ 212.). — Crkvene oblasti saopćuju svoje naredbe predstojnicima pučkih škola preko Vlade (§ 213.). — Vjeronaučne udžbenike propisuje na prijedlog Ordinarijata Vlada (§ 6.) i imenuje samostalne katehete (§ 211.) na njegov prijedlog. — Jedan od crkvene oblasti imenovani svećenik je član županijskoga škol. Odbora (§ 199.), a mjesni je župnik član općinskoga škol. Odbora (§ 145.). — Dekani mogu prisustvovati ispitima (Naredba 1878.). — Župnici imadu pravo na pretpregu, općina im može dati i nagradu (nar. 1880. i 1910.), a honorira se i rad u školama višim pučkim (Otp. 1896. i šegrtskima otp. 1897.). — Učiteljima se savjetuje da vrše vjerske dužnosti (Nar. 1882.) a moraju biti one vjere, koje je većina učenika (Šk. zak. § 70.). — Učitelj je obvezan duhovnika svoje vjere potpomagati i... zamijeniti. (Škl. zak. § 207.). — Orguljaška se služba suponira. (Škol. i nast. red § 70. 2.). — Obvezatan je polazak sv. Mise (Škol. i nast. red § 10,). pa i za šegrte (Ustrojni šegrt. statut § 33.); obvezatne su procesije i trokratna ispovijed (Škol. i nast. red § 10. 9.). — Ne smije ni u jednoj školi manjkati slika Spasiteljeva (Šk. i nast. red § 78.).

Takovo je evo bilo školsko stanje u Hrvatskoj i Slavoniji, a slično i u drugim hrvatskim i slovenskim zemljama 40 godina sve do 5. prosinca 1929., (V. »Kršć. Šk.« 1930. str. 1—12), kad smo dobili novi školski zakon i doskora Izmjenu zakona (ib. str. 80.).

Opreke između duhovnoga i svjetovnoga učiteljstva doduše traju, ali ipak pomalo iščezavaju. »Napredak« uglavnom izgrađuje školstvo, napose obuku svjetovnih predmeta, prema nazorima Dittesovima i Herbartovima, a »Hrv. Učitelj« promatra taj rad kroz prizmu pozitivnoga kršćanstva. Tako se ta oba lista u neku ruku popunjuju, a katkad i kroče uporedo.

Ali je g. **1896. najednoć prestao izlaziti »Hrv. Učitelj«,** premda je imao dosta i odličnih suradnika i požrtvovnih pretplatnika. To se dogodilo u eri odjelnoga predstojnika dra Ise Kršnjavoga, a za urednika i vlasnika lista profesora religije na učiteljskoj školi Karla Matice, koji je bio nešto prije prestanka lista unaprijeđen (kao i Gall prije 20 god.) i postao ravnateljem istoga zavoda.

Ali se odmah iduće god. 1897. mjesto »Hrv. Učitelja« pojavi »Kršćanska Škola« s istim programom. Pokretači su novoga lista

bili prof. Cvjetko Rubetić, dr. J. Lang, katehet M. Seigerschmied i dr., a prvi urednik katehet Ante Jagar. Rijetko je donosila strukovne katehetičke stvari. Bavila se više kršćanskim uzgojem uopće.

Značajka toga doba jest:

1. Književnost je sasvim oskudna.
2. Vanredno se razvila među katehetima staleška društvenost, iz koje niknuše brojno posjećivani katehetski stastanci.
3. Obrazovali su se Dijecezanski školski Odbor i II. Odbor za reviziju katekizma.
4. O katehetičnoj se metodi gotovo sasvim prestalo raspravljati.

2. Književnost.

O. Josip Kovačević: Kateheze. Zgb. 1891., II. dio 1893. — Razjašnjavajući postupak.

Ivan Jozgić: Katekizmo-molitvenik. Pečuh 1891.

Davorin Trstenjak: Mladi učitelj. Zgb. 1891.

Svjetovnjačka je to knjiga, koja donosi i šest kateheza za 1. godište po Ziller-Herbartovoj metodi i dva lijepa članka s religijskom sadržinom.[1]

To su kateheze: O Bogu, stvaranje prvoga čovjeka, pad prvih ljudi, opći potop, porod Isusov i mladić naimski.

I to je sva katehetična književnost toga doba.

[1] Ali je Trstenjakovo vjersko uvjerenje pretrpjelo nažalost strašan brodolom poslije svjetskoga rata. U svojoj brošuri »Fabković Skender i Marija« (Zgb. 1919. na str. 44.) prigovara T. tada već pokojnomu Basaričeku: »U početku bio je Basariček dobar... Klerikalci su B-a i njegovu pedagogiju napadali. Poslije B. popušta, dok napokon ne postane klerikalac, koji se i u mirovini o Uskrsu ispovijeda i pričešćuje«. — »Pa zar je to grijeh?« pita svjetovnjak, izvrsni poznavalac B-a i T-a i zaključuje ovako: »To je samo dokaz, da je B. uvjereni kršćanin katolik, pa da se ispovijedao ne samo kao aktivni učitelj za primjer svojim učenicima, već da se toga držao i kao umirovljeni profesor. To odaje ne samo da je bio srcem dobar katolik, već da je svoju vjeru i javno priznavao i da je u tomu bio dosljedan. A zar je to zlo? Zar je time bio B. manje vrijedan u svome književnom radu? Koliko je bilo velikih i slavnih ljudi svakoga staleža, koji su bili i do smrti ostali uvjereni kršćani katolici, a njihovo vjersko osvjedočenje nije nimalo umanjilo njihovu slavu! Ne ću spominjati, kako je život i odgoj djece u B-ovoj obitelji bio skroz religiozan...

»I naš je Davorin bio u svojim mladim danima ispravan katolik. On je dapače za svoje ćudoredno i religijsko vladanje dobio pohvalu nadbiskupskoga duhovnog Stola, a znademo, da duhovni Stol nije odlikovao nikoga, koji toga odlikovanja nije zaslužio. Znade se, da je za takvo odlikovanje bio prvi uvjet, »da se ispovijeda i o Uskrsu pričešćuje«. T. je bio takav, zato je i bio odlikovan. On je dapače u katehetskim krugovima poznat kao... katehetski pisac... Kako se lijepo čitaju njegovi članci o pozdravu djece »Hvaljen Isus!«, onda »O molitvi u školi...« Što ćeš jasnijih dokaza za T-ovu religioznost i za njegovo kršćansko katoličko vjeroispovijedanje? Poslije je ipak on popustio. Još na »Savezovoj« skupštini g. 1919.... uvjerava učitelje, da je »duboko religiozan«... te da »podaje religiji kulturnu i moralnu važnost«.

A znademo kako je završio sa svojom »dubokom religioznošću«, kad je nakon smrti po svojoj vlastitoj želji i odredbi pokopan bez svećenika i bez križa... Koliko je dosljedniji bio B., koji je svoje pozitivno kršćanstvo — premda ga nije vješao na veliko zvono, — svoju vjeru, uvijek i izvanjskim načinom ispovijedao sve do svoje smrti! On se stalno držao one: »Extra Ecclesiam non est salus«, koje su se držali svi kršćanski velikani, a da ih povijest zato nije osudila«. I t. d. (Iz još neobjelodanjenoga rukopisa).

3. Katehetski sastanci.

To je zaista »zlatno doba« u našoj katehetskoj prošlosti. Dok se prije radilo pojedinački, sada se radi u sastancima. Ti su sastanci bili izvanredno posjećivani. Na njima se vijećalo o pitanjima tadašnjega vremena bez nervoze, bez polemika, bez »novotarenja«. Svako je predavanje bilo podvrgnuto diskusiji, koja je primila predložene »resolucije« bez većih promjena. Svećenstvo se još više priljubilo svojemu episkopatu, razvidilo je različne hrvatske krajeve, nastala su nova bratska svećenička poznanstva. Nepomućena idila.

Do toga je došlo ovako:

Neki Ferdo piše bivšemu katehetu Karlu: »*Nešto o katehetičkim sastancima*« (»Hrv. Uč.« 1891. br. 5.). Tumači prema »Chrp. Bl.« (Beč 1881. br. 6.). što su sastanci. Ti se sastanci obdržavaju već 10 godina s uspjehom u Austriji, a mogli bi se i kod nas uvesti.

Dr. Vj. Homotarić se slaže s Ferdom (br. 24.): Same novine nisu dosta. »Ja sam po dva tri puta pozivao katehete (u »Hrv. Uč.«), da reknu svoju u stvari dosta općenitoj. I ne odgovori mi nitko baš ni riječi«. Ni Ferdi se nije nitko odazvao: »Ne dokazuje li baš to najočitije, koliko nam treba da se nađemo svi na okupu!« Predlaže, da Uredništvo »Hrv. Uč.« sazove sve katehete u Hrvatskoj 22. rujna. — U istom broju obećava Uredništvo, da će to učiniti.

1. listopada 1891. (br. 16.) javlja zbilja Uredništvo, da su se kateheti toga dana sastali i »da su se braća složila u nekim veoma znamenitim točkama, napose i u tom, da će do godine ... imati u Zagrebu prvi sastanak ili skupštinu«. Poziv na sastanak su potpisali (br. 11. 1892.) Rubetić kao predsjednik, dr. Homotarić, Vidmar, Matica, Korenić i Đuranec kao članovi Odbora.

Pop Stevo donosi pod napisom »Čemu katehetski sastanci?« (»Hrv. Uč.« 1893. br. 14. 15.) mozaik, sastavljen protiv »Napretka« iz citatâ različitih protivničkih časopisa, a u prilog sastanku.

Poziv na 3. sastanak potpisali su osim navedenih još dr. Lang i dr. Jambreković.

Predavanja su bila ova:

Katehet. sastanak	Predavao	Predavanje:
I. 1892., 24. i 25. VIII. **u Zagrebu**	dr. Josip Horvat, prof.	Kako bi se svećenstvo naše što temeljitije upoznalo sa današnjim školstvom?
	Stjepan Korenić	Kojim bi se načinom mogao pedagogijskom listu . . . osigurati opstanak . . .
II. 1893., 5. i 6. VII. **u Zagrebu**	dr. Ladislav Jambreković	Jesu li potrebni i kako da budu uređeni internati.
	dr. Alojzije Homotarić, profesor	Kako da namaknemo što zdravije i što bolje štivo hrvatskoj mladeži?
	Ivan Vučetić	Važnost prve sv. ispovijedi i pričesti u pučkim školama
III. 1894., 22. i 23. VIII. **u Osijeku**	Antun Sasso, prof.	Propadanje discipline.
	Stjepan Djaković, profesor	O crkvenom pjevanju u učiteljskim i pučkim školama.
	Antun Kotlarski	Praktično (čitao, kateheza): Kako ćeš uputiti djecu, da si dobro ispitaju savijest za sv. ispovijest?
IV. 1896., 4. i 5 VIII. **u Splitu**	dr. Ivo Kraljević	„Potreba vjerske obuke u školama".
	dr. Mijo Medjimorec	Zabave za školsku mladež.
V. 1897., 23. i 24. VIII. **u Sarajevu**	dr. Mijo Medjimorec	„O katekizmu".
	Nikola Odić	„Što treba da čini katehet srednjih škola, da mladež priuči religioznom životu?"
	Fr. Nikola Momčinović	Praktično (čitao, kateheza): O pokajanju.
VI. 1898., 22. - 24. IX. **u Đakovu**[2]	Franjo Barec	O naukovnoj vjeronaučnoj osnovi na srednjim školama.
	Pivčević	O potrebi jedne vjeronaučne osnove u svim školama, gdje se hrvatski govori.
	Dragutin Jakić	Praktično (čitao, kateheza): O ispovijedi i zadovoljštini.
	Zelenka	O Marijinim kongregacijama.

[2] Radi cjeline napominjemo, da je držan još i VII. Katehetski sastanak u Zagrebu 1906.

Karlo Matica je napose preštampao iz »Hrv. Uč.« rasprave I.—III. sastanka u dvije knjižice.

Dakle o metodi se nije govorilo na sastancima gotovo ništa. Najjačeg je odjeka imalo predavanje dra Međimorca na V. sastanku »O katekizmu«.

4. Novi Odbori.

a) Dijecezanski školski odbori,

koji su do g. 1874. bili službeni crkveni i državni organi, pomalo su se prestali sastajati. Zato se oćutila potreba, da se ti Odbori ponovo privedu u život. To je za zagrebačku nadbiskupiju načinio nadbiskup dr. Posilović[3] 6. ožujka 1896. br. 809.

Tomu je Odboru bila zadaća:

a) pregledati i ispitavati vjeronaučne knjige prije nego se štampaju;

b) na poziv nadbiskupskoga duhovnog Stola sastavljati nastavne osnove za obuku u nauku vjere u školama;

c) iznositi pred nadbiskupski duhovni Stol eventualne samostalne prijedloge o stvarima, koje se tiču vjeronaučne obuke u školama.

Članovi su toga Odbora:

a) onaj učitelj vjere u kr. gornjogradskoj vel. gimnaziji zagrebačkoj, koji predaje nauk vjere u svih osam razreda;

b) vjeroučitelj kr. velike realke u Zagrebu;

c) vjeroučitelj kr. muške preparandije i vježbaonice u Zagrebu;

d) najstariji od kateheta u samostanskim školama milosrdnih sestara u Zagrebu;

e) nastariji katehet gradskih dječačkih pučkih škola u Zagrebu;

f) najstariji katehet gradskih djevojačkih pučkih škola u Zagrebu.

*

b) II. Odbor za reviziju katekizma 1897.

Tužbe na neprikladnost katekizma sve više se množe, ali nema prijedloga o načinu kako da se revidira katekizam. Samo se svi slažu u tome, da su katekizmi preopširni, osobito Srednji.

U tom razdoblju traži prvi reviziju katekizma

Matija Galović, katehet u Varaždinu: »Malena kritika dijecezanskog katekizma« (»K. L.« 1889. br. 27). On piše: »U tom katekizmu ima 673 pitanja... Sada me istom groza hvata. Kako su to umjetne definicije? Ako mi netko od puka nauči takovih 10 definicija, onda se moram samo diviti takovu talentu. Ali većina ne može da smjesti u svoje moždane onakove definicije.« Traži, da se »cijeli katekizam preradi i dohvatu pučkoga uma prilagodi, ... jer su bili odveć učeni, koji su dijec. katekizam sastavljali. Ovakovi učeni jesu kao i trgovci. Ovi samo žele, da kupcu narinu što više svoje robe ne pitajući, da li kupac toliku robu treba i da li je ima kamo smjestiti«. Zaključuje: »Caeterum censeo... olakšajte nam teški jaram, pa ćemo vam služiti«. (I. Kralj. 12, 4.). — Te se žalbe tiču i školskih katekizama, koji su bili (osim maloga) pusti izvadak iz regensburškoga Deharbea.

[3] Vidi »Kateh. Knj.« knjiga VI. str. 39—45.

Josip Šafran iznosi: »Teškoće u katekizmu i katekizovanju« (»K. L.« 1890. br. 30. i 31.) opet radi njegove preopsežnosti: »Neka je (katehet) i najvještiti svomu poslu, ako mu knjiga nije valjana, posao će ići sporo, uspjeh je potom uvijek slab«. »Naš katekizam složili su ljudi za ljude«, pa zato »može biti i jest manjkav...« »U školi se mnogo trudimo, a malo obavimo«. Predlaže promjenu nekih pitanja. — Odgovara mu

Beruta (u Koprivnici) kaže u članku: »O katekizmu i vjerskoj obuci« (»K. L.« 1890. br. 33. 35.): »Dušobrižniku je o tom nastojati, da... vjernici što više proniknu« u religiju... Ipak bi želio »da je (katekizam) pomnije izrađen, bolje omjeren o narav predmeta, o duh našega jezika i shvatljivost naroda«.

Josip Šafran (br. 36.) ponavlja prigovor, da je katekizam preopširan. »Kotarski dekan... traži, da djeca stvar razumiju i glatko na pitanja odgovore,« a i biskup »samo je one pohvalio, koji su znali na stavljeno pitanje riječima katekizma odgovoriti. Baš zato, jer je nužno katekizam napamet učiti i dobro naučiti, naš je katekizam preopširan«.

Svjetovnjak *K-ć* piše (1891. br. 3.) »Pokornu molbu glede katekizma«. Traži da budu odgovori u cijelim rečenicama. Uredništvo odgovara, da je to već zaključio Dijecezanski školski odbor.

F. Đuranec traži, da što prije izađe »Nova knjiga za kršćanski nauk« (»K. L.« 1895. br. 30.), takova, da se katekizam uzmogne uzeti kroz godinu dva puta, pa zato neka ima manje pitanja, makar bili odgovori nešto dulji. Stavlja neke opaske o pravopisu.

O reviziji katekizma bilo je ozbiljno raspravljano na V. katehetskom sastanku u Sarajevu g. **1897.** Tada je to pitanje bilo prvi put potpomognuto biskupskim ugledom.

Dr Antun Jeglič je pročitao u pozdravnom govoru nadbiskupa Dra Štadlera i ove riječi: »Ja sam gotovo sa svim našim biskupima govorio kako o pitanju katekizma, tako i o jedinstvu javnih molitava«, pa »su biskupi u Hrvatskoj izjavili, da će se oni jedinstvu za ljubav pridružiti braći u Dalmaciji, ako im se njihov novi katekizam svidi; ne svidi li im se, onda će se većina biskupa dalmatinskih pridružiti k nama, tako će se za koju godinu svakako doći do jedinstvenog katekizma. Što se pako javnih molitava tiče, to će se lako malo ne svi biskupi u tom složiti, da se sve zajedničke molitve izdadu jednako...«

Dr Međimorec raspravljao je na tom sastanku tema: Jedinstvo u molitvama i katekizmu.

U uvodu kaže predavač: »Naravno, da će... vjeroučitelj s njime (s katekizmom) spajati biblijske zgode, pripovijesti, priče...«

U I. dijelu rasprave navodi dr. M. više katekizama i ističe njihove različite »metode« (razdiobe osnove). Ustavlja se kod Deharbea i Kanizija, izjavljuje se za »metodu« Deharbeovu kao najjednostavniju i želi uvesti njegov katekizam u sve hrvatske zemlje. Traži, da budu odgovori u cijelim izrekama i izjavlja se za fonetiku.

Na prijedlog dra Međimorca primljene su ove resolucije:

I. Katehetski sastanak predlaže, da se u svim zemljama, gdje se hrvatski govori, uvede isti katekizam i iste molitve, koje su svima zajedničke. Posebne molitve u pojedinim biskupijama otisnut će se u dodatku.

II. Sastanak prihvaća Deharbeov katekizam zagrebačke najnovije redakcije za podlogu općenitog katekizma.

III. Sastanak će izabrati **četiri odbora:** u Zagrebu, Zadru, Dubrovniku i Sarajevu, koji će primati opaske na katekizam iz dotičnih pokrajina, te prema njima složi i katekizam. Ta četiri teksta podastrijet će se **petomu generalnom** odboru, koji će po njima složiti općeniti katekizam.

U odbore su odmah birani:

Za Zagreb: Korenić, dr Jambreković i dr Međimorec;
za Zadar: Batistić, Carić i dr Katalinić;
za Dubrovnik: Pivčević, Lepopili i Pišta;
za Sarajevo: dr Šarić, Odić i Momčinović.

Svećenstvo gornjo-međumursko zatražilo je doskora »Zajednički katekizam i narječje međimursko« (»K. L.« 1897. br. 39.). — Zatim dr. Međimorec javlja svećenstvu u ime Odbora za reviziju (»K. L.« br. 41.): »Mi u Banovini imademo već katekizam za sve razrede, koji su po Deharbeu izradili dr. Suk i Rubetić, vjeroučitelji Hartman, Korenić i drugi«. Podsjeća čitače na II. i III. rezoluciju V. katehetskog sastanka u Sarajevu i u ime Odbora (generalnoga) moli sve svećenstvo Banovine, da mu priopći željene promjene. Rok je bio od listopada do veljače 1898. No do Božića javio se samo jedan svećenik. — Još traži »Svećenički sastanak za jedinstveni katekizam u Tuhlju« 31. siječnja 1898. (»K. L.« 1899. br. 8.), neka se Mali katekizam udesi prema Vjerovanju Apostolskomu, te da budu katekizmi što kraći i jezično čistiji.

Dr Ivan **Đuranec** iznosi poslije određenoga roka svoje »Primjedbe katekizmu« (br. 16. 17.), a Josip **Kolarić** »Tri primjedbe k sastavljanju katekizma« (br. 15.).

Ne zna se što je Odbor učinio s tim primjedbama; no prema pisanju »K. L.« je zanimanje za reviziju znatno »oslabilo«. Pače dr. Ivan **Đuranec** potiče drugove u članku »Duhovna pastva i škola« (»K. L.« 1899.) na marljivije občavanje u katekizmu kakav jest, 1. iz obzira prema svjetovnim vlastima, 2. radi velike polakšice u duhovnoj pastvi i 3. zbog svećeničkog rodoljublja.

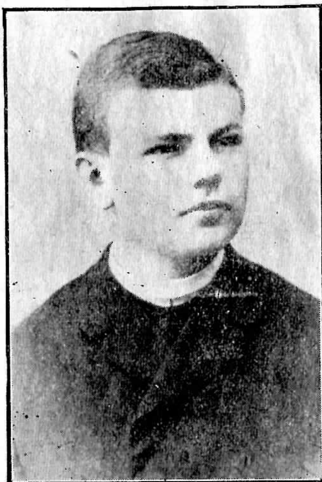
Povijesnički članak Anonimusa »Mali katolički katekizam u vatikanskom koncilu« (»K. L.« 1900. br. 12.) završuje rad oko revizije katekizma s konstatacijom, da je kod nas pitanje revizije katekizma po odboru »nekako zaspalo«. — I kod toga je ostalo do godine 1908., dotično 1926. (1931.).

Poslije tih zaista zamašnih pokušaja da se riješi katekizamsko pitanje, koje je već desetke godina mučilo katehetski svijet, imamo još jedan glas o poboljšanju vjerske nastave od glavnoga borca za ujedinjenje katekizma:

M. M. (dr. Međimorec): »Naučna osnova za vjersku obuku u I. i II. razredu selskih škola«. (»Kršć. Šk.« 1900.) Ustaje za cikličku rasporedbu biblijskog učiva, a ne da se

crtice cijepaju između I. i II. razreda. Citira iz Gruberovih »Kateheza«: »Treba svake školske godine u svakom razredu čitav nauk kršćanski predavati«.

Dr. Mijo Međimorec, rod. 1866. u Hlebinama. Svršivši bogoslovske nauke u B. Pešti i zaređen 1889. službovao je kao katehet na građanskim školama u Varaždinu. G. 1897. u Zagrebu prefekt,

Dr. Mijo Međimorec,
sada kanonik prvostolne crkve zagrebačke.

učitelj retorike, suplent na sveučilištu. U to doba pada njegov živahni društveni rad za jedinstveni katekizam, i kao pročelnik katekizamskoga odbora obaviješćuje provinciju i daje joj smjernice rada. Zagovara katehiziranje na temelju biblije. G. 1900. župnik u Sisku, 1917. kanonik zagrebački i nadzornik za vjeronauk na srednjim školama (od 1931. s drom Bakšićem).

5. Metoda.[4]

Ovo za nas najvažnije poglavlje mećemo namjerno na posljednje mjesto, jer kako je u ovo doba društvenosti oskudna strukovna književnost, tako je nažalost i pitanje o metodi sasvim potisnuto u pozadinu. To se jasno vidjelo i na III. katehetskom sastanku, gdje je mogao Kotlarski samo pročitati, a ne predavati svoju katehezu, jer se dala prednost tematu o crkvenom pjevanju.

A Momčinović u Sarajevu i Jakić u Đakovu nisu zato niti tražili da katehiziraju djeci, prem se to moglo i na velike školske praznike u tim gradovima s krasnim privatnim zavodima.

[4] Na str. 69. smo donijeli citat iz kartoteke g. Marijana Jelenčića o nazorima g. Ferde Gerstnera. Kod te bilješke je pomutnjom izostala opaska, da je g. Gerstner davno već promijenio to svoje mišljenje u prilog historijskom katekizmu.

O metodi se ne piše ex profeso više ništa. Tek nalazimo u cijelom tom razdoblju tri članka, koji govore o drugim stvarima, samo se metode dotiču kojom riječju.

J. Dolenec daje g. 1891. (»K. L.«) nekoliko uputstava u članku »Svećenik u školi« prema Duboisu. Zanimljivo je, da i Dolenec usvaja opravdani Duboisov savjet, »neka katehet ne govori previše«.

Fra Mate Ivanišević, katehet, čitao je na učiteljskoj skupštini u Našicama raspravu »O metodičkom postupku u katehizaciji, u kojoj govori samo o pitanju kao obučnom sredstvu. O samoj metodi veli jedino ovo: »*Sva vjerska obuka mora se temeljiti na biblijskoj povijesti, jer je ona pravo vrelo, odakle katehet crpi materijal za djecu*«.

I tih je nekoliko redaka, koliko smo našli, sve što imamo o katehetičnoj metodi posljednjih mršavih 12 godina. — Još treći glas o metodi i naučnoj osnovi iz tog doba:

Fran Barac, gimn. prof. relig., veli u članku »Osnova za nauk vjere u srednjim školama«:

»Kroničari moderne pedagogije zabilježili su... jednu veliku manu naših pedagoga, a zovu je metodomanija. Gotovo je nastala jagma, samo da sve mladež nauči lako i kao igrajući se. Usudio bih se reći, da i kod nas već od dobre čestí vlada ta manija...« »U nižim pučkim školama neka ostane (naučna osnova) kako je sada«. (»Kršć. Šk.« 1898. str. 314. — Iz njegova predavanja na VI. kateh. sastanku u Đakovu.)

Evo to je sav rad toga doba oko traženja katehetične metode i usavršivanja naučne osnove za osnovne škole!

✶

To razdoblje završava katehet

Mile Rukavina, čiji članak »Uporaba biblije u katekezi« (»Kršć. Šk.« br. 9. i 10.) čini prijelaz na nove smjernice katehetičkoga pregnuća u XX. vijeku. On kaže među ostalim:

»Čuo sam, a i sâm sam se osvjedočio, da se u vjeronaučnoj obuci gdjegdje nimalo ili vrlo malo obazire na bibliju. Zadaje se i ispituje katekizam, možda se malo i dogmatizira, djeca verbalizuju, i gotova maša.« »Drugi opet... uzimaju bibliju kao zaseban predmet in continuo i bez spoja s katekizmom.« Članku je svrha »pokazati najprije, kako je neizbježiv zahtjev, da se biblija spaja s katekizmom,« a zatim »pokazati način, kako bi se imala spajati.«

I. Prvi je razlog, da se ima katekizam obraditi na temelju Biblije »filozofijsko-psihologijski«, uslijed kojega treba obuka da »od osjetnog prelazi k duševnom i nadosjetnom«.

»Još važniji je temelj naše tvrdnje teologijski«. Ljudski je rod doznao nadnaravnu objavu Božju ne u obliku znanstvenih teorija, nego kao predočenu i utjelovljenu u samim činjenicama i događajima.« To dokazuje i citatom iz Jungmanna.

Onda navodi pisac detajlno Božje djelo stvorenja, spasenja i posvećenja i pokazuje, »da je djelovanje trojednog Boga... za nas tako poučno, te se ne može nikako dopustiti, da se u katehetskoj

obuci... mimo svega toga prelazi ili se samo uzgredno obrađuje«.[5] pogotovu, kad se tim pripoviiestima »može na ćud djelovati«.

II. »Biblijska povijest ima da bude temeljem katekizma«. Donosi nekoliko skica, kako da se to provodi. Krst se ima tumačiti na temelju Isusova krštenja, odakle se imadu izvesti i učinci sv. krsta. Kod presv. olt. sakramenta sjeća katehet djecu na »čudnovato umnoženje kruha i ribica«, na »vožnju Isusovu preko uzburkanog genezaretskog jezera«, i na izraelsko vazmeno janje. Tada će preći na posljednju večeru. Kod pokore govorit će najprije što čini djelitelj i odakle ima tu vlast i kako je Isus naredio taj sakramenat. Slično o zapoviiedima. »Za različite Božje zapoviiedi nalaze se odnosne crte u povijesti naredenja toga zakona na gori sinajskoj« itd.

Ipak »u katekizmu imade takovih partija, koje bi se teško mogle osloniti na Bibliju«. Na pr. »kad se radi o kojoj pojedinoj zapoviiedi, tad imamo posla s toliko tih potankosti, da bi nas neprestani osvrt na bibliju bud daleko odveo, bud da ne bi stvari onako prikazali, kako bi željeli.« »Slično možemo tvrditi i o mnogim točkama u nauku o sakramentima«. Ovdje se treba »osloniti na prispodobe i primjere«. »Neka se što češće pripovijedaju djeci primjeri iz života svetaca.«

Taj je članak ostao nažalost u javnosti neopažen. On dovodi iz daleka do biblijskoga katekizma.

Dvadesetomu je vijeku bilo pridržano, da riješi pitanje metode, udžbenika i naučne osnove za osnovne škole. Prva tri decenija našega stoljeća su konačno tomu potpuno udovoljila.

ZAVRŠETAK.

Ne može biti zamjerke, što rad hrvatskih kateheta nije urodio željenim uspjehom. In magnis voluisse sat est. Svjetovnjak dr. P. Skok žali (»Nast. Vj.« 1917. str. 171.), što metoda za srednjoškolske svjetovne predmete nije niti u XX. stoljeću kod nas napredovala: »Naravno da rijetko tko (od srednjoškolskih profesora) ima volju da se usavrši u metodičkom pogledu... Naša literatura ne pruža a ma baš ništa u metodičkom pogledu. Nemamo ni knjige, koja bi informisala o srednješkolskoj pedagogiji uopće... Ni za jednu struku, koja se predaje na našoj srednjoj školi, nema metodičkog priručnika.«

A još g. **1930.** ustanovljuje dr. V. P.: »Naši učevni zavodi nažalost još mnogo trpe od »izvrsnih stručnjaka«, dok im nedostaju »izvrsni metodičari«. »Najbolji stručnjak ne mora da bude ujedno i najbolji predavač, a prema tomu ni najbolji pisac udžbenika.« (Tamo, str. 251.)

Hrvatski su kateheti ipak više manje neprestano nijetili duh usavršavanja obuke time, što su tražili:

a) da se stegne i ujednostavi katekizam, što smo vidjeli na mnogobrojnim mjestima;

[5] Ovdje se sjećamo nazora Cvjetka Grubera.

b) da se vjera predaje na osnovu Biblije; a ništa nije prirodnije nego da se sastave i udžbenici, koji udovoljavaju i toj njihovoj želji i propisu sviju naučnih osnova do danas. Ta je težnja stara — koliko znamo — gotovo 100 godina.

God. **1835.** bili su imenovani u pojedinim hrvatskim županijama stručnjaci za uređenje seoskih škola i pridignuće narodne prosvjete.

Stručnjaci za varaždinsku županiju bili su Tomo pl. Bedeković, posjednik; **Antun Rožić, prof. u Varaždinu** i Mirko Vojskec, župnik i kanonik varaždinski. Prof. Rožić reče:

Knjige za vjeronauk valja da budu povijesno-pripovijedno sastavljene, a ne u pitanjima (non per quaestiones, sed historice), da djeca ne odgovaraju poput papiga. Na osnovu tako sastavljene knjige moći će katehizirajući sam staviti pitanje prema dobi djeteta i njegovog duševnog razvoja.[*] Ta i sam odrasli prosti narod bolje se zabavlja pripovijestima i lakše ih zapamti nego li onakva suhoparna česta ispitivanja. I Isus je govorio u pričama.

Uostalom to je stvar kateheta kako će svoju zadaću valjano riješiti. — Poslije 100 godina je tako i riješena.

Tu su drevnu misao ponovili poslije prof. Rožića mnogobrojni hrvatski kateheti, a najjasnije S. Srkulj prije 60 godina (v. str. 60.: »...propisan je: na temelju bibličke povijesti početni katekizam. Što će to reći? Gdje je takav katekizam ili takova povijest? Postojeći početni katekizam nije osnovan na tom temelju«).

Te naše domaće sekularne didaktične misli i težnje tako su moderne danas, kako su bile prije stotinu godina.

Biskup dr. Vilim **Bürger** donio je na münchenskom Katehetičnom kongresu g. **1928.**,[*] pozivajući se na zaključke Bečkoga katehet. Kongresa, ovaj izvještaj:

»Teze o vjerskoj obuci na **donjem stupnju** (1—3. godište), što ih je primio Bečki kongres (1914.) **ostale su u vrijednosti,** premda je dvojbeno, da li su one došle posvuda u praksi do upotrebe. Teoretičari traže jednodušno za doljni stupanj **pripovijedajući oblik, povijesnički obučni put** i cikličku raspoređbu učiva. Premda su nauke katekizma cilj obuke, ipak se imaju podavati prema slijedu biblijske povijesti, dotično crkvene godine, a katekizamska se nauka ima umetati na prikladnom mjestu. Na donjem stupnju nema vodstva katekizam, nego biblijska povijest. Neosporene ostaju i metodične osnovice, što ih je Bečki kongres postavio za katekizamsku obuku na **srednjem stepenu** (4. i 5. godište). Preporučuje se postupak, koji, polazeći od zrijenja, najprije izradi tekst katekizma (razvijajuća analiza), a tada preduzme ponavljanje polazeći od teksta katekizma (sinteza).«

[*] »Zwiter Katechetischer Kongress 1928«. Bilo je nazočno 600 kateheta. Burgerov je referat bio na prvom mjestu. Vidi str. 32. Na bečkom kongresu 1914. bilo je oko 1.000 kateheta, također iz cijeloga svijeta.

Pregled razvoja hrvatske kateheze do god. 1900.

Godine	Crkveno-polit. prilike, sastanci društva, časopisi, odbori.	Str.	Godine	Katehetični sastavljači i prevodioci knjiga i članaka.	Str.
	I. DOBA.				
1611.	Sinode: Trnava 1611., 1638, Zagreb 1669., 1683. 1690., (1803.)	25	1583.	Prvi hrv. katekizam (Budinić)	27—37
1637/57.	Ferdin. III. povlast Crkve	48	1704.	Prve hrv. katekeze (Markovac)	37—39
1777.	Allgemeine Schulordnung; Ratio educationis	25	1775.	Felbiger Methodenbuch	40
1783.	I. Naučna osnova	II.			
1783/1805.	Schulverfassung	40	1801.	„Naputak Rat. educ". Budimska nakl. škol. knj.	II.
1835.	Stručni školski odbori	II.			
1836.	Kolo mladih rodoljuba (Zbor duh. ml. Zagr.)	27			
1837.	Vojska: občav. kateh. u bogoslov.	26	1840.	Schloissnigg: Katheze	39
1845.	Systema scholarum	40			
1849.	**„Katolički List"**	40			
1849.	Preparandija u Zagrebu	27			
	II. DOBA.				
1850.	Apsolutizam	40	1850.	**Ilijašević: Katechetika**	42
1851.	Ilijašević šk. savj. i nadzornik	40	1851.	**Traut: Winke**	45
	III. DOBA.				
1855.	Centralist. nauč. osn.	49	1855.	**Gruber-Zbor: Kateheze**	27 i 51
1857.	Prepar. u Đakovu	II.	1857.	Jais-Zbor: Isus prij. malenih	27
			1857.	**Schuster-Topalović: Biblija**	51
1859.	**„Napredak"** (Novotny)	49	1861.	Šantek: Kateh. pitanja	52
1865.	**I. Odbor za reviz. katek.**	49	1864.	**Schuster-Jambrečak: Biblija**	52
			1864.	Jakovina (Napr.) Kramarić (Napr.)	52
1866.	II. Račkijeva Naučna osnova	49	1866.	**Mijat Stojanović:** katehetični ciklus	53
			1867.	**Novotny:** Gojidba i obuka. Šafar (Napr.)	49

Godine	Crkveno-polit. prilike, sastanci društva, časopisi, odbori.	Str.	Godine	Katehetični sastavljači i prevodioci knjiga i članaka.	Str.
1868.	Dualizam. Ug.-hrv. Nagod. Prosv. autonomija	II.	1867.	**Deharbe-Havliček:** katekizam	51
1868.	**„Školski prijatelj"**	50	1870.	Deharbe-Tadić: Razlag. katek.	52
			1871,73/4.	Kolmanić (K. L.,) **Srkulj** (Gl)	62, 60
1873.	**Osiječki „Glasnik"**	51	1873.	Mihaljević: „Kratki Nauk"	62
1874.	**I. Školski zakon**	72	1875.	**Balenović** (Šk. Pr. 1868.) – Haramija (Šk. Pr.)	57
	IV. DOBA.				
1874.	**III. učit. skup. Osijek**	73	1874.	Korajec	75
			1876.	**Basariček**	76
1877.	**„Hrvatski Učitelj"**	72	1877.	Štiglić: Kateketika	74
1882.	Vjeronaučna osn. bosanska	73	1882.	**Knecht-Šimončić:** Biblija	75
1884.	III. Vjeronaučna osn. za Hrv. Slav.	74	1884.	Matijević (Gl.)	77
1887.	Katehetični ispiti	84	1887.	**Gruberov katekizam**	82
		II.	1887.	Šašel (K. L.)	78
1888.	**II. Školski zakon**	74	1888.	Židovec (Hrv. Uč.)	79
	V. DOBA.				
			1889.	M. Galović (K. L.)	89
1892. i 3.	**Sastanci** u Zagrebu	88	1890.	Beruta, Šafran (K. L.)	90
			1891.	O Kovačević: Kateheze. D. Trsten.ak: Ml. Učitelj	86
1894.	Sastanak u Osijeku	88	1891.	Jozgić: Katekizmomolitvenik. J. Dolenec (K L.)	86
1896.	**Dijecezan. škol. Odbor**	89			
1896.	Sastanak u Splitu	88			
1897.	**„Kršćanska Škola"**	85	1897.	**Dr. M. Međimorec** (u Sarajevu i 1900. u K.L.)	90—92
1897.	Sastanak u Sarajevu	88, 90			
1897.	**II. Odbor za reviz. katek.**	89			
1898.	Sastanak u Đakovu	88	1898/9.	Dr. I. Đuranec (K. L.)	91
1899.	Tuheljska resolucija	91	1899.	**M. Rukavina** (K. Šk.)	93

Katehetska knjižnica

izdala je do sada, većinom u svojoj nakladi, ove publikacije:

1902. (1) *F. Heffler:* Mogućnost uskrsnuća tijela. Str. 54.
1903. I. „ Metodika za nauk vjere. Str. VIII. + 200.
1904. II. „ Pobjeda psihološke metode. Str. 192.
III. *E. Kornfeind:* O reformi nauč. osn. Str. 96.
1905. IV. *Bobelka-Matković:* Kronološka jezgra S. Z. biblije. Str. 84.
(2) *F. Heffler:* Die Entwicklg d. psych. Meth. (München, naklada „Katech. Bl.") Str. 12.
V. „ Rukovođ (Kateheze) I. Str. XX. + 200.
(3) *Deharbe-Heffler:* Mali pomoć. katek. Str. 16.
1906. VI. *F. Heffler:* Nekoje misli. Str. 100. (Pretiskano iz „Napr.").
(4) *Heffler-Kornfeind:* Nova nauč. osnova. Str. 12.
1907. VII. *F. Heffler:* O slikama. Str. 40.
1908. VIII. „ Prvi sastanak dalm. kateh. Str. 72.
IX. „ Mogućnost uskrsnuća. II. izd. Str. 60.
(5) „ Die Verbreitg. d. psychol. Meth. Str. 20.
(6) „ Srednji katol. katekizam. Kao rukopis. Str. 108.
1909 (7) „ Desetgodišnjica „Sloven. Učitelja". Str. 36. (Pretisk. iz „Kršć. Šk.").
X. *Pavišić-Heffler:* Konačna pobjeda psihol. met. Str. 30. Prijevod iz talijan.
1910. XI. *F. Plevnjak:* Prilozi za kulturnu povijest hrv. svećenstva. Str. 500. S mnoštvo slika.
(8) *F. Heffler:* Dopisnica „Kateh. Knj." God. I. br. 1. Str. 12.
(9) „ Stand d. Relig.-Unterrichtes Str. 12. (Beč, nakl. I. kateh. kongresa).
1911. XII. „ Slike iz omlad. duh. pastve. Str. XVI. + 200.
(10) *Dr. I. Schuster-Heffler:* Kratka bibl. povijest. Str. 82. Prijevod (Naklada Kugli).
1912. XIII. *F. Heffler:* Katehet. metodika; II. izd. Str. VII. + 200.
1913. XIV. „ Rukovođ (Kateheze) II. Str. XVI. + 592. (Izlazilo kao prilog „K. Šk.").
1915. (11) „ Liturgijska čitanka. Str. 156. (Naklada Pfeiffer — kr. hrv. slav. dalm. Vlada).
(12) „ Slike iz crkvene povijesti. Str. 88. (Nakl. kr. hrv. slav. dalm. Vlada).
1917 (13) „ Mali Bellarmin. Str. 12. Prijevod (Prilog „Kršć. Šk.")
1925. (14) „ Spicilegium ex nemoribus Sch. Salern. Str. 16. (Nakl. „Vj. ljekarn.")

1929. (15) *Heffler-Kornfeind-Kramar:* Mir vama. Molitvenik. Str. 96. Cijena 5 Din.
1931. (16) „ „ „ Kršćanski Nauk. Dio I. Str. 144. (Nakl. Druš. sv. Jeronima.) Cijena 10 D.
(17) *F. Heffler:* Metodika relig. nastave. III. izd. Cijena 22. D. (Naklada Predsjedništva biskup. konfer.)
1932. XV. „ Građa za povijest hrv. kateheze. Sv. I. S 8 slika. Str. 100. (Iz „Kršć. Šk".).
(18) *Heffler-Kornfeind-Kramar:* Mir vama. II. izd. Molitvenik povećan. Cijena 4 D karton., u platnu 7 D, zlatorez 12 D.

Za tisak spremno:

F. Heffler: Bibl. i crkv. povijest za zanat. škole.
„ Liturg. čitanka za zanat. škole. II. izd.
Heffler-Kornfeind-Kramar: Kršćanski Nauk. Dio II.

Za tisak se sprema:

F. Heffler: Građa za povijest hrvatske kateheze. Sv. II.
